

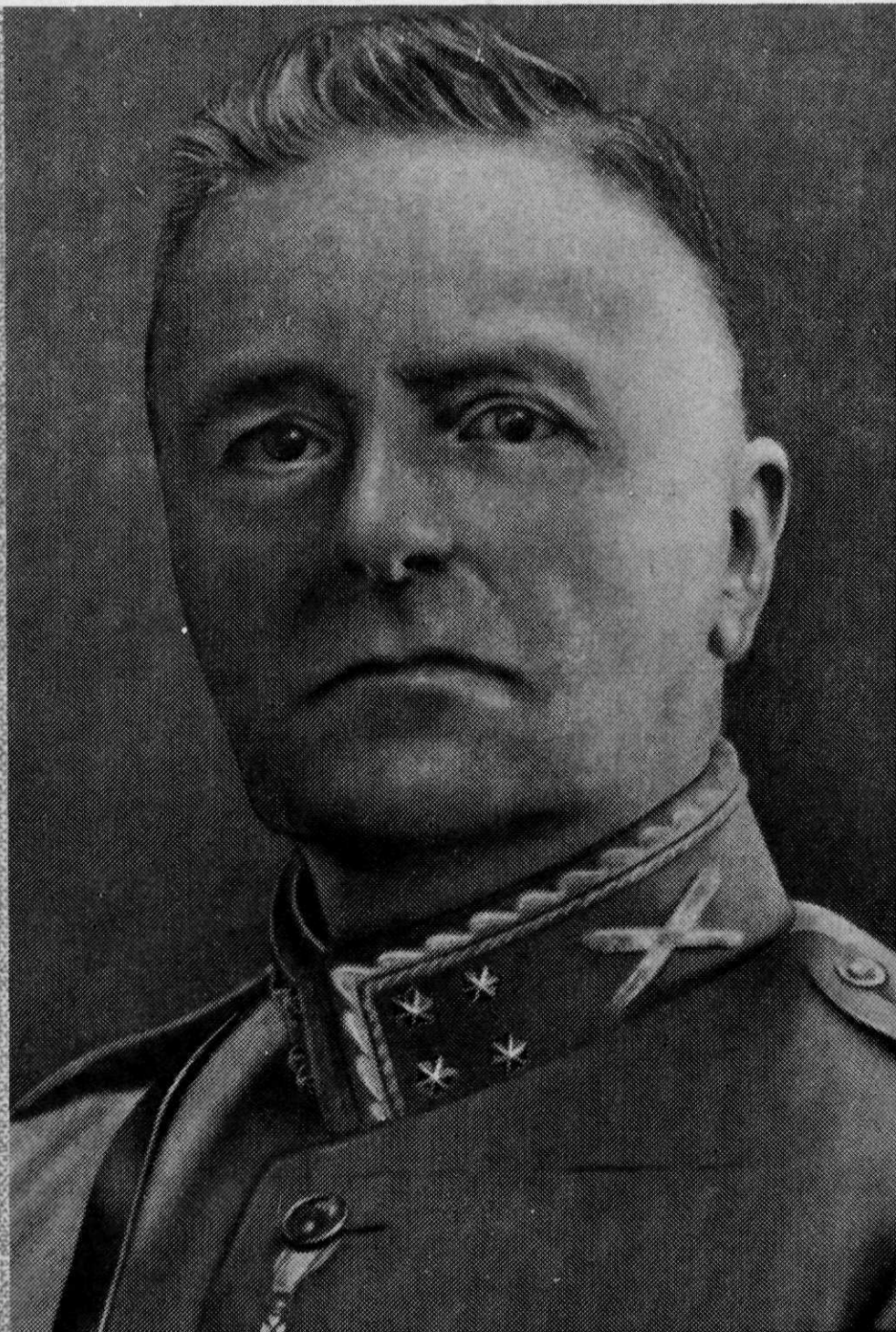
KON. MIL. ACADEMIE
BIBLIOTHEEK
Kasteelplein 10
BREDA

140e jaargang - oktober 1971 - nr 10 - Z

de militaire spectator

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de
Koninklijke Landmacht en de Koninklijke Luchtmacht

de militaire spectator

JAARGANG 140

OKTOBER 1971

maandblad, waarin opgenomen
de officiële mededelingen van
de Koninklijke Landmacht en
de Koninklijke Luchtmacht

Uitgave van

VERENIGDE PERIODIEKE PERS

(behorend tot de Misset-groep)

lid van de Nederlandse Organisatie

van Tijdschrift Uitgevers (NOTU)

Correspondentie-adres

Hogere Krijgsschool, Frederikkazerne, v. d. Burchlaan
Den Haag, tel. (070) 73 15 05

Abonnementenadministratie:

C. Misset N.V., Postbus 4, Doetinchem

Hoofdredacteur:

F. Touber

Brigade-Generaal der Infanterie (gsb)

Adjunct-hoofdredacteur:

M. W. A. Weers

Kolonel van de Koninklijke Luchtmacht

Redactie:

R. A. Hengsdijk

Luitenant-Kolonel van de Koninklijke Luchtmacht

G. A. Numan

Luitenant-Kolonel der Fuseliers (gsb)

F. Schouten

Kolonel der Infanterie (gsb)

ir. T. A. van Zanten

Generaal-Majoor van de Technische Staf

Abonnementsprijs: f 35,— per jaar (incl. BTW)

buitenland: f 39,— per jaar

losse nummers: f 3,95 (incl. BTW)

Advertenties: contractprijzen op aanvraag

NADRUUK VERBODEN

INHOUD

Officiële mededelingen

- 440 Uit de Landmacht- en Luchtmachtorders
Mededelingen van de Sectie Boekwer-
ken en gedrukten van de Dienst van de
Kwartiermeester Generaal

Redactioneel gedeelte

- 441 De kwaliteit van een officierskorps
- 442 Allianties of bondgenootschappen, door
A. Kok, Reserve-Kapitein vsd der Infan-
terie
- 445 Het Che Guevara-echec – Guerilla in
het verkeerde land, op de verkeerde
plaats en op het verkeerde tijdstip door
drs. B. van Dijken, Luitenant-Kolonel
der Infanterie (gsb)
- 450 De mobilisatie 1939/1940 en de oorlogs-
dagen van mei 1940, door dr. F. Snap-
per
- 460 Kritiek op kritiek, door Wm Teuben, PR-
officer FME
- 463 Nieuwe uitgave
- 464 Oefenmogelijkheden, door J. Kremer,
Luitenant-Kolonel der Infanterie (gsb)
- 467 De hoogte van reservevoorraden, door
ir. G. M. van der Laan, Majoor van de
Technische Staf
- 474 Rationalisatie Militair Vervoer, door
W. Koole, Medew. bureau bedrijfseco-
nomie van de sectie Vervoer en Verkeer
Staf BLS
- 478 Mening van anderen
- 481 Antwoord op meningen van anderen
- 483 Uit de vakpers

Bij de omslagfoto:

Generaal H. G. Winkelman (1876-1952), Opperbevel-
hebber Land- en Zeemacht in de meidagen van 1940
(zie ook het artikel op blz. 450)

Officiële mededelingen

**Koninklijke Landmacht en
Koninklijke Luchtmacht**

Lamed 023-71/Lumed 519-71. Bewakingsgebieden brigades Koninklijke Marechaussee.

Mededelingen van de Sectie Boekwerken en gedrukten van de Dienst van de Kwartiermeester Generaal

Opgave van nieuw verschenen voorschriften en wijzigingen *

Uit de Landmacht- en Luchtmachtorders

LuO 62572. Tegemoetkoming studiekosten voor beroepsonderofficieren van de Koninklijke Luchtmacht die worden benoemd tot officier voor speciale diensten (herdruk).

LaO 66010/LuO 66512. Afdracht katingelden (herdruk).

LaO 71017/LuO 71513. Verdeling van het rijk in geniecommandementen en eerstaanwezendschappen.

LaO 63049(55.17/59)/LuO 63539(55.17/57). Tegemoetkomingen wegens inkomstenderving en reiskosten (herdruk).

LuO 68536(23.3/4). Onderdelen, behorende tot de vredeorganisatie van de Koninklijke Luchtmacht, die niet ressorteren onder een van de commando's.

LuO 71515(23.31/18). Oprichting Nederlands Opleidingsdetachment Canada.

Lamed 062-64/Lumed 531-64. Aantekenen en overgeven van schulden van in werkelijke dienst zijnde militairen (herdruk).

Lamed 020-71/Lumed 517-71. Kazernedegradatie.

Lamed 021-71. Opleiding voor sergeant-majoor administrateur.

Lamed 022-71. Overplaatsing van officieren naar het Dienstvak van de geneeskundige troepen.

Lumed 518-71. Benoeming tot officier bij de dienstgroep van de officieren van de Koninklijke Luchtmacht.

VS 5-755/2A. Verzameling van nbc-gegevens voor gebruik te velde. Dit voorschrift bevat diverse nomogrammen, tabellen, grafieken e.d. Het is bestemd om op een snelle en efficiënte wijze de noodzakelijke werkzaamheden, welke zullen voortvloeien uit het gebruik van nbc-strijdmiddelen, te kunnen uitvoeren.

1e Opgave van wijzigingen op VS 7-440/3 (Gevechts-exercitie pantserinfanterie, groep en peloton (rups)).

1e Opgave van wijzigingen op VS 7-440/4 (Gevechts-exercitie pantserinfanterie, groep en peloton (wiel)). De wijzigingen betreffen in hoofdzaak het gestelde ten aanzien van het innemen van verdedigende opstellingen, het voeren van de verdediging en het afbreken van het gevecht. Verder dient een aantal, van minder belang zijnde, penwijzigingen te worden aangebracht.

1e Opgave van wijzigingen op VS 17-227/3 (Handboek schutter tank AMX-13). De wijze waarop het bijvullen van het oliereservoir voor het hydraulische richtsysteem dient te geschieden, is herzien. Voorts is de tekst verbeterd van het hoofdstuk waarin de berichtenwisseling wordt beschreven.

2e Opgave van wijzigingen op VS 27-1, 3e druk (Toepassing militair straf- en tuchtrecht). De wijziging betreft het opleggen van andere straffen dan die in de wet op de krijgstucht zijn genoemd; het gestelde omtrent opvoedkundige maatregelen komt hiermee te vervallen.

* Materieeltechnische en zuiver administratieve publicaties zijn niet opgenomen.

Einde van de Officiële Mededelingen van de Koninklijke Landmacht en de Koninklijke Luchtmacht

Wijziging correspondentie-adres

Wij herhalen hierbij ons verzoek tot nader bericht correspondentie, artikelen, tijdschriften, boeken ter recensie e.d. te zenden aan:

**De Militaire Spectator
p/a Hogere Krijgsschool
Frederikkazerne
v.d. Burchlaan
Den Haag**

Auteurs van artikelen wordt bij de toezending van de drukproef van hun artikel meegedeeld, aan welk adres de gecorrigeerde proef kan worden getourneerd.

De kwaliteit van een officierskorps

* * „C'est la vocation qui fait la valeur d'un corps d'officiers" is geen bewering uit het verre verleden, doch een conclusie uit een recent artikel van de hand van Generaal André Beaufre („La vocation militaire et la tradition", in Le Figaro van 4 juni 1971), waarin hij de vraag stelt voor welk officie wij in het huidige tijdsbestek officieren opleiden. Hij beantwoordt de vraag ook en sluit daarbij aan op een van zijn vroegere publikaties, die de stelling, inhoudende dat het huidige nucleaire evenwicht een dusdanige afschrikking betekent dat van oorlogsrisico nauwelijks sprake kan zijn, als gevaarlijk aanmerkt. Er moge een reële mogelijkheid zijn, dat onverhoopte toekomstige militaire conflicten van conventionele aard zullen zijn, doch ook die houden het risico van sneuvelen in. Het is dat op voorhand te aanvaarden risico en het feit, dat hij de hem toevertrouwde soldaten, die een zelfde risico lopen, in het gevecht zal moeten leiden, die een officier in een positie plaatsen die totaal verschilt van de positie van andere overheidsdienaren.

Moeten wij Beaufres voorstelling van zaken als theateraal en onwezenlijk van de hand wijzen? Aanmerken als niet toepasselijk voor moderne omstandigheden? Zijn niet bekwaamheid, vak-kennis, discipline, leiderschap, factoren die belangrijker zijn? Lopen militairen in moderne oorlogen wel zoveel groter risico dan andere bevolkingsgroepen? Ten slotte: wat kopen wij voor deze traditionele opvattingen? Beaufre meent zelfs, dat een officierskorps, samengesteld uit beroeps- en reserveofficieren, een soort „orde" moet zijn en de leden van die orde moeten zich „geroepen" gevoelen. Hun roeping is waarde-bepalend voor het korps.

Er is ook een nuchtere redenering, uitmondend in Beaufres conclusie. De beschaving is niet zo ver gevorderd, dat agressie en gebruik van geweld uitgesloten kunnen worden geacht. Daarom is geen enkele — ook geen enkele democratische — gemeenschap van oordeel dat een krijgsmacht overbodig is. Een krijgsmacht heeft slechts reden van bestaan als zij kwalitatief en kwantitatief berekend is voor haar taak. Een organisatie waarvan het leidinggevende personeel, hoe vakbekwaam het ook overigens zou zijn, niet gemotiveerd is, zal op kritieke ogenblikken falen. Is er wel principieel verschil tussen „gemotiveerden" en „geroepen"? In feite maakt elk individu voor zich zelf uit of het zich gemotiveerd of geroepen acht. Bekwaamheid en discipline zijn onontbeerlijke waarden, doch komen eerst tot hun recht in een organisatie waarin de leidinggevendenden mentaal geschikt zijn deze waarden ten nutte te maken.

Het perspectief dat de krijgsmacht haar toekomstige officieren biedt wordt in deze tijd wel geacht onzeker te zijn. Niettemin verkeert Frankrijk nog in de situatie dat bv. het aantal kandidaten voor Saint-Cyr (de Franse militaire academie) het aantal beschikbare plaatsen verre overtreft. Degenen die zich geroepen achten zijn in ruime mate beschikbaar. Het is belangrijk, dat ook voor de opleiding tot officier bij onze krijgsmacht zich voldoende enthousiaste jonge mensen melden.

Met Beaufre kunnen wij het eens zijn, dat in het ideaal — en dat is mede gebaseerd op belangrijke elementen uit de traditie — en niet in welke waarde dan ook, de voornaamste kracht van een krijgsmacht ligt.

Allianties of bondgenootschappen

A. Kok

Reserve-Kapitein vsd der Infanterie

Allianties, ook wel bekend onder de naam bondgenootschappen, komen van oudsher voor in het kader van de internationale betrekkingen. Zowel de volkenrechtsbeoefenaar als de beoefenaar van de politieke wetenschappen (daar waar hij zich bezighoudt met de leer van de internationale betrekkingen) heeft hiervoor belangstelling. Voor de krijgswetenschap kan men die leer van de internationale betrekkingen tot één van de hulpwetenschappen rekenen.

De praktijk bedient zich in het bijzonder van deze, een zelfstandige plaats innemende, internationale overeenkomst om een machtsevenwicht — soms een machtoverwicht — te bereiken en te handhaven. *Lauterpacht* [1] wijst erop, dat in de strikte zin van het woord de alliantie een samengaan van twee of meer staten is met het doel elkaar bij een aanval te hulp te komen of in het geval men een derde staat wil aanvallen, daarbij steun te verlenen. Voorbeelden van bondgenootschappen van de eerste soort zijn in de tegenwoordige tijd de NAVO, het Warschau-Pact, de ZOAVO en het Pact van Bagdad. Van de tweede soort zijn voorbeelden te vinden in de tijd van de Tweede Wereldoorlog. Zo verbonden Duitsland en Italië zich in het „Pact van staal” om hun „levensruimte veilig te stellen” [2].

Voorts ziet men ook een ruimer gebruik van het begrip alliantie. Zo praat men over de Heilige Alliantie als in 1815 de keizers van Oostenrijk en Rusland en de koning van Pruisen — later gevolgd door bijna alle andere Europese soevereinen — zich verenigen op zulke vage gronden, dat zij niet tot de strikte allianties kan worden gerekend. Bovendien kennen wij nog de Triple Alliance tussen Duitsland, Oostenrijk en Italië (1879 en 1882, vernieuwd in 1912 en in 1915 door Italië opgezegd) en de alliantie tussen Rusland en Frankrijk (1894).

Allianties bestuderend kan men zeggen, dat er drie mogelijkheden zijn d.m.v. allianties macht uit te oefenen. In de eerste plaats kan de eigen macht hierdoor toenemen, ten tweede kan hierdoor macht aan een andere macht worden toe-

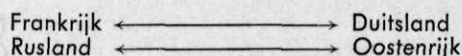
gevoegd en ten derde kan zij de macht van vijandelijk gezinde naties doen afnemen. *Hans J. Morgenthau* wijst erop [3], dat van een alliantie tussen Groot-Brittannië en de Verenigde Staten geen sprake was in de jaren tussen de verkondiging van de Monroe-doctrine (1823) en de Japanse aanval op Pearl Harbour (1941). Wél kan worden gesteld, dat deze landen zich in die tussenliggende periode gedroegen alsof zij geallieerden waren. Mogelijk vindt dit zijn oorsprong in een niet te loochenen stamverwantschap. Daarbij komt nog het feit, dat zowel Groot-Brittannië als de Verenigde Staten op het vasteland van Europa een gemeenschappelijk doel hebben: het bewaren van het Europese machtoevenwicht. Zowel in 1914 als in 1939 trok Groot-Brittannië te velde om dit evenwicht te bewaren en beide keren werd daarbij steun gegeven door de Verenigde Staten. Dit geschiedde dan aanvankelijk in de vorm van een neutraliteit, waarna men in een later stadium ook het slagveld betrad.

Casus foederis

De casus foederis is de gebeurtenis die oorzaak is dat het verbond in feitelijke werking treedt. Bij een defensieve alliantie is dus de aanval op één van de bondgenoten het moment voor de andere leden van het bondgenootschap om de toegezegde steun te gaan verlenen.

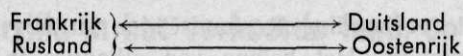
Hoe werkt de casus foederis als de betrekkingen van verschillende allianties door elkaar lopen?

Laten wij dit eens bekijken aan de hand van de volgende casus. Eind vorige eeuw zag men de volgende machtsverhoudingen in Europa. Tegenover Frankrijk stond Duitsland, tegenover Rusland Oostenrijk:

Het politieke probleem dat hier om een oplossing vroeg was hoe men Frankrijk en Rusland zodanig kon laten samengaan, dat andere partijen zouden begrijpen dat, in geval van een casus foederis, beide staten een blok zouden zijn. Het

was in 1894 dat dit Frankrijk en Rusland gelukte; schematisch:

Soorten allianties

De zeer uiteenlopende motieven om tot een alliantie of bondgenootschap te geraken maken het noodzakelijk tot een indeling van allianties te komen. Zo zijn er oorspronkelijke, aanvullende en ideologische motieven en politieke belangen die tot samengaan nopen. Behalve wederkerige allianties zijn er eenzijdige, behalve algemene de beperkte, behalve tijdelijke de permanente en behalve operationele de niet-operationele allianties.

De al eerder genoemde Heilige Alliantie was een ideologische alliantie. Dit is ook te zeggen van het Atlantisch Charter van 1941. Onze NAVO is qua doelstelling niet zo erg verschillend van het verbond van de drie keizers uit 1873 om Oostenrijk, Duitsland en Rusland te behoeden voor een aanval van buitenaf. Tevens werd hier de monarchale solidariteit belichaamd ten einde republikeinse subversie tegen te gaan. Ons hedendaagse uitgangspunt bij tal van internationale overeenkomsten: de communistische subversie tegen te gaan, staat niet ver van zo'n verbond af.

Zwakke naties, aldus *Machiavelli* [4], moeten slechts bij uitzondering een bondgenootschap met sterkere aangaan. Overwint men, dan bevindt men zich tegelijkertijd in de macht van die staat waarmee men samenging. Het komt dus erop aan tot een juiste machtsverdeling binnen de alliantie te komen.

Algemene allianties zijn doorgaans van tijdelijke aard. Het gevolg is dan ook, dat zij meestal in oorlogstijd voorkomen. Slechts het doel de oorlog te winnen prevaleert, politieke verschillen worden terzijde geschoven, doch zullen na de overwinning weer aan het licht treden. Is het beperkte doel (bv. trachten de oorlog te winnen) niet gebonden aan tijd, dan is het mogelijk dat het tijdelijke karakter van de alliantie wordt vervangen door een permanent karakter. Dit was bv. het geval bij het beschermen van de havens van Portugal. Een zo belangrijke bescherming is vrij tijdloos van aard. De terzake overeengekomen alliantie van 1703 tussen Groot-Brittannië en Portugal werkt nog steeds.

Hedendaagse allianties

Hans J. Morgenthau [5] onderscheidt hier drie soorten:

- a. de atlantische allianties;
- b. de westerse allianties;
- c. de communistische allianties.

De *atlantische allianties* vinden steun in het atoommonopolie van de Verenigde Staten, de economische situatie in West-Europa en de door Stalin gevoerde politiek. Dit alles in de jaren, direct volgend op de Tweede Wereldoorlog. In de loop der tijden is ook de Sovjet-Unie een atoommacht geworden. Wil West-Europa nu, dus na het verschuiven van het machtssewicht, blijven voortbestaan dan is een latent neutralisme noodzakelijk. Deze opvatting heeft tot gevolg, dat het Atlantisch bondgenootschap langzaam wordt uitgehold. Ook op het punt van de economische steun heeft men de Verenigde Staten steeds minder nodig. Dank zij de EGKS, Euratom en de EEG kan men zich immers economisch beter handhaven.

De gezamenlijke interesse van de landen van de Atlantische allianties wordt gevonden in de militaire bescherming van het gebied dat door de deelnemende landen wordt omvat. Het heeft gestalte gekregen in de Noord-Atlantische Verdrags Organisatie (NAVO).

De landen die deelgenoot zijn in de Atlantische allianties hebben ook buiten dit gebied politieke belangen. De belangen van de Verenigde Staten en van Groot-Brittannië omspannen de gehele wereld. Frankrijk heeft belangen in Afrika liggen. Hier ligt al direct een groot probleem, omdat de Verenigde Staten als deelgenoot in de Atlantische allianties, maar bovenal door de gevolgde dekolonisatiepolitiek, buiten het atlantisch gebied vaak tegenover de belangen van beide eerdergenoemde landen kwamen te staan. Dit overkwam ook ons land toen Indonesië op weg naar zelfstandigheid was en dit werd in 1962 nog eens duidelijk toen Nieuw-Guinea in de greep van de Indonesische confrontatiepolitiek kwam. Door wijs staatsmanschap, maar ook met vallen en opstaan, is men door deze moeilijkheden heengekomen, zij het, dat de Verenigde Staten daarbij een belangrijk stuk prestige hebben ingeboet. Wij denken dan als voorbeeld alleen maar aan de interventie van de Verenigde Staten in 1956 toen Britse en Franse troepen in een gezamenlijke actie de status quo van het

Suezkanaal probeerden te handhaven. De alliantie die wordt gevormd door de ZOAVO en het Bagdad-Pact vindt vooral een uitgangspunt in een gemeenschappelijke anti-communistische ideologie. De Aziatische deelnemers aan deze allianties zijn geïnteresseerd in de economische, militaire en politieke steun van de Verenigde Staten.

De *communistsche allianties* zijn in drie groepen te onderscheiden. In de eerste plaats is daar het bondgenootschap met China aan de ene kant en Noord-Korea en Noord-Vietnam aan de andere kant. Vervolgens zijn er allianties van Rusland met de Oosteuropese landen en tenslotte allianties van Rusland aan de ene zijde met tegenover zich China, Egypte, Syrië en mogelijk Yemen.

De verhouding met Noord-Korea en Noord-Vietnam berust, net als de verhouding tussen de Verenigde Staten en Zuid-Korea en Zuid-Vietnam, op gemeenschappelijke belangen en een groot verschil in macht.

De allianties met de Oosteuropese landen zijn voornamelijk vastgelegd in het Warschau-Pact (1955). Het gaat hier niet direct om gemeenschappelijke belangen maar het vindt zijn oorzaak in het feit dat Rusland een verdedigingsgebied buiten eigen landsgrenzen wil scheppen. Mogelijk is, dat op den duur, als de economische afhankelijkheid van de Oosteuropese landen van

Rusland groter wordt, de belangen wel meer parallel gaan lopen.

In de verhouding Rusland-China zit nog veel speculatiefs. Het belang van allianties in het Midden-Oosten ligt voor Rusland op een aanvullend vlak. Hopen de deelnemers militaire steun te krijgen in hun strijd tegen Israël, Rusland hoopt zoveel mogelijk onrust te kweken in dat gebied, waardoor de Westerse geallieerden daar gebonden blijven. Dit zal een beletsel zijn elders aan problemen meer aandacht te schenken. Doch ook economisch en psychologisch zal men de weerslag ondervinden van hetgeen men in het Midden-Oosten moet doen.

Beide zijden van het IJzeren Gordijn op allianties naspeurend kan men stellen, dat er grote gelijkenissen zijn. Het is dan ook niet te boud in deze tijd nog steeds te praten over het verschijnsel van de twee grote machtsblokken in de wereld.

Literatuur

1. L. Oppenheim — *International law* (bew. H. Lauterpacht), 6e dr. Londen (1947)864.
2. W. L. Shirer — *The rise and fall of the Third Reich*. Londen (1964)588.
3. H. J. Morgenthau — *Politics in the twentieth century*. Chicago (1971)368.
4. J. F. Otten — *Machiavelli - de vorst*. Amsterdam (1963)181.
5. H. J. Morgenthau — *Politics in the twentieth century*. Chicago (1971)373.

Het Che Guevara-echec

Guerrilla in het verkeerde land, op de verkeerde plaats en op het verkeerde tijdstip

drs. B. van Dijken

Luitenant-Kolonel der Infanterie (gsb)

Karl Marx gaf een theorie voor de revolutie. Lenin maakte deze praktisch bruikbaar door de toevoeging van twee belangrijke voorwaarden: het proletariaat moet worden geleid door de partij, zijnde een elite van „beroepsrevolutionairen”, strak georganiseerd, streng gedisciplineerd, meedogenloos in optreden, zowel binnen als buiten de partij, en de conclusie dat men niet elk willekeurig moment naar de macht kan grijpen. Dit kan alleen met succes gebeuren wanneer de revolutionaire situatie is bereikt. Deze situatie is er volgens Lenin, wanneer de bevolking mentaal zover is, dat zij de machtsovername zal accepteren of zelfs steunen en de gewapende macht van de overheid is geneutraliseerd, d.w.z. in elk geval niet zal optreden tegen de revolutionaire partij. Uiteraard moet deze partij niet passief afwachten maar actief naar deze situatie toewerken.

Over de guerrilla schrijft Lenin in de Krant van het Proletariaat, de „Partisanskaya Vonia” van 13 oktober 1906:

... dit moet een combinatie zijn van terreur, stelen, hinderlagen, het vermoorden van gezagsdragers en het „confisqueren” van geld voor het kopen van wapens, alles gericht op het steunen van de grote revolutionaire strijd.

Lenin ziet de guerrilla bij voorkeur als inleiding tot de volksopstand zodra de revolutionaire situatie is bereikt. Het marxistisch-leninistische revolutie-idee neigt meer naar de coup d'état dan naar de langdurig volgehouden gewapende strijd. De eigenlijke „strijd” gaat aan het daadwerkelijk vechten vooraf, geheel conform Lenins Clausewitziaanse omkering: de politiek is de voortzetting van de oorlog met andere middelen. De machtsovername zonder geweld is het ideaal.

Mao daarentegen gaat uit van een langdurige gewapende strijd, de conceptie van de „protracted war”, waarbij de revolutie in de eerste fasen van deze strijd steunt op guerrilla-oorlogvoering,

die volledig ondergeschikt is aan de partij; de partij die de leiding heeft in een massale revolutionaire beweging. De guerrilla heeft bij Mao een buitengewoon essentiële functie en zijn revolutionaire doctrine is dan ook hieromheen opgetrokken. Nadrukkelijk wordt erop gewezen, dat Mao in al zijn geschriften steeds de nadruk erop heeft gelegd, dat guerrillero's geen oorlog kunnen winnen tegen intact zijnde geregelde strijdkrachten. De laatste fase van de revolutionaire oorlog is dan ook de (burger)oorlog waarbij de revolutionaire partij zelf met reguliere troepen, ontstaan uit de guerrillatroepen, die van de overheid bevecht.

Zoekt Lenin zijn volkssteun voornamelijk onder de industriearbeiders, Mao wantrouwt de steden; daar zijn immers de „reactionaire” krachten het sterkst. Hij rekruteert zijn guerrillero's bij voorkeur op het platteland. Boeren zijn bovendien over het algemeen beter geschikt voor guerrilla-optreden dan stedelingen.

Deze tegenstellingen maken een grote mate van flexibiliteit mogelijk voor het gewapend uitbuiten van revolutionaire situaties door communistische partijen.

De geslaagde Cuba-revolutie gaf Che Guevara aanleiding tot enkele conclusies, die alle voorgaande revolutie-doctrines ondergroeven. Hij stelde nl.:

- guerrillero's kunnen een oorlog tegen een leger winnen;
- men hoeft niet te wachten totdat er een revolutionaire situatie is, deze kan worden gecreëerd;
- in de onderontwikkelde landen van Amerika is het platteland het meest geschikte gevechtsterrein voor de revolutie.

Na 1959 staat Cuba in Latijns-Amerika model voor revolutionaire groeperingen. Tijdens een coördinatieconferentie, in 1962 in Havana ge-

houden, werd een declaratie opgesteld waarin o.m. werd opgenomen:

... it is not for the revolutionaries to sit in the doorways of their houses waiting for the corpse of imperialism to be carried by. It is the duty of every revolutionary to make the revolution.

Régis Debray heeft de gedachten van Castro en Che Guevara met hen verder uitgewerkt tot een volgens hem algemeen geldende revolutietheorie voor het Latijnsamerikaanse continent. Hij gaat daarbij uit van de „foco insurrectionaire”, waarbij hij de relatie „revolutionaire situatie schept de mogelijkheid tot (gewapende) revolutie” omkeert: „gewapende strijd i.c. guerrilla-oorlogvoering schept de voorwaarden voor een revolutionaire situatie”. De foco (brandpunt), in dit geval een verzetsgroep die opereert in een qua bevolking en terrein gunstig gebied, moet in staat zijn een landelijke revolutie te doen „ontbranden”. Debray heeft geen vertrouwen in de verschillende pro-Sovjetcommunistische partijen in Latijns-Amerika, die de macht via parlementaire weg willen verkrijgen. Hij propageert daarom een éénhoofdige politieke/militaire leiding van de revolutie. Deze leiding moet zich bij het strijdende gedeelte dus bij de guerrillero's bevinden. Hierdoor plaatst hij de politieke leiding, die zich traditiegetrouw in de steden bevindt, buitenspel. De guerrillero's zijn in zijn gedachtengang de voorhoede van de partij in wording, d.w.z. dat de partij eerst gedurende de revolutie wordt gevormd. Dit kan de „oude” revolutionairen niet anders dan als ketterij in de oren klinken. Een andere vernieuwing is de scheiding, die hij wil aanbrengen tussen guerrillero's en bevolking.

Ten einde represailles tegen de bevolking te voorkomen dienen guerrillero's zich pas onder de bevolking te begeven nadat de vijandelijke strijdkrachten zijn uitgeschakeld. Hierdoor denkt Debray het morele dilemma voor de guerrillero te vermijden, nl. dat zijn optreden onvermijdelijk tot represailles tegen de burgerbevolking aanleiding zal geven. Hij vergeet evenwel, dat guerrillero's beslist niet gescheiden van de bevolking kunnen leven. Zij zijn ervan afhankelijk voor hun voedsel, inlichtingen, beveiliging, rekrutering enz. Kortom, hij gaat hiermee lijnrecht in tegen Mao's gebod: het volk moet het water zijn waarin de guerrillavissen zwemmen, doch waarin de vijand verdrinkt.

Uit de Cubarevolutie is een geheel nieuwe revolutietheorie afgeleid, die buiten het marxistisch-

leninistische en maoïstische patroon valt. Zowel Lenin als Mao zijn ideologisch gericht, met een sterk accent op de planning. Debray c.s. zijn echter pragmatisch en doen niet aan planning. In tegenstelling tot Lenin, bij wie geweld een „afhankelijke variabele” is, is dit bij Debray een onafhankelijke variabele. Mao is ook een voorstander van geweld, maar alleen toe te passen na een zorgvuldige voorbereiding. Mao neemt in dit opzicht dus een tussenpositie in. Debray heeft haast en zijn theorie is uit dat oogpunt bezien een produkt van deze tijd. Lenin en Mao hebben geen haast, zij zijn immers overtuigd van de uiteindelijk overwinning en kunnen hun tijd afwachten.

Er is een overeenkomst te bespeuren tussen Debrays theorie en de leer van de pre-marxist Blanqui. Blanqui was ervan overtuigd, dat een kleine groep deskundige en vastberaden mannen de staatsmacht kon overnemen. Hij dacht hierbij meer aan een coup d'état dan aan een langdurige strijd en maakte een draaiboek voor een gewapende opstand in een stad, zonder rekening te houden met de bestaande politieke structuur. Hij wilde het ingewikkelde proces van het overnemen en het behouden van de politieke macht vervangen door de gewapende opstand. De latere opvattingen van Marx en Engels zijn, dat vechten secundair is. Engels haalt in dit verband nog von Clausewitz aan: vechten is voor een oorlog wat contante betaling is voor de wisselhandel. Hoe belangrijk ook, het komt maar zelden voor.

In de tijd gezien schijnt er in elk geval van Marx tot Debray een rode draad te lopen door de diverse revolutionaire theorieën, en wel van „gedegen voorbereiding en tijd speelt geen rol” naar „improvisatie en snelheid van realisatie”, waarbij wordt aangetekend, dat een snellere realisatie van revolutionaire doelstellingen over het algemeen samengaat met het gebruik van meer geweld.

Hoe ging het inmiddels van 1959 tot 1965 met de castroïstisch-revolutionaire bewegingen in Latijns-Amerika? Zonder in details te treden kan ronduit worden gezegd dat het slecht ging. Debray concludeert zelfs dat de Cubarevolutie de contrarevolutionaire krachten meer goed heeft gedaan dan die van de revolutie. Geen wonder dat men op Cuba steeds meer ervan overtuigd raakte dat men zelf het heft in handen moest nemen. In 1965 verklaarde Che Guevara — vlak

voor zijn mysterieuze verdwijning uit de openbaarheid — dat er in de Amerikaanse invloedssfeer in Latijns-Amerika twee, drie, vier Vietnams moesten komen. De Andes zou voor het Latijnsamerikaanse continent hetzelfde moeten worden als de Sierra Maestra voor de Cubaanse revolutie was geweest.

Er zijn aanwijzingen dat Guevara reeds in 1963 het plan had in Bolivia een guerrilla te beginnen. Hij schijnt later hiervoor nog enkele andere landen in beschouwing te hebben genomen, maar bleef uiteindelijk bij zijn eerste keus, waarbij hij voorbijging aan het feit dat Bolivia reeds in 1952 zijn grote revolutie had gehad en dat, in 1964, Generaal Barrientos via een coup in Bolivia aan het bewind was gekomen. Barrientos werd in 1966 met steun van leger en boerenorganisaties tot president gekozen. Hij en ook zijn voorganger konden niet als „contrarevolutionair” worden aangemerkt. Integendeel, in Bolivia waren landhervormingen uitgevoerd, tinnijnen ont-eigend, er was sociaal-economische vooruitgang, hoe gering ook. Geografisch gezien was Bolivia, althans theoretisch, een goede keus; het is het meest centraal gelegen land in Zuid-Amerika en wordt omringd door Peru, Brazilië, Paraguay, Argentinië en Chili. Bolivia kon een gunstige basis worden voor revolutionaire guerrillatropen die in de buurlanden acties voerden. Het praktische bezwaar is evenwel dat het onherbergzame land en de grote afstanden hiervoor vele basisgebieden noodzakelijk zouden maken. Het is evenwel niet onmogelijk, dat deze geografische factor doorslaggevend is geweest voor het kiezen van Bolivia.

In de volgende jaren worden voorbereidingen getroffen. In 1964 wordt de Oostduitse, in Argentinië geboren, Tamara Bunke Bider (Tania) naar La Paz gestuurd om daar contacten te leggen en een inlichtingennet op te bouwen. In 1966 wordt de secretaris-generaal van de Communistische Partij Bolivia (PCB) Molina ingelicht. Molina wil echter de „legale” weg, zoals aangegeven door Moskou, blijven volgen en weigert met de Cubanen in zee te gaan. Ten slotte zoekt één van de Peredo-broers, in Cuba opgeleid, een gunstige plaats voor de „foco” uit. Het wordt een gebied in de buurt van Camiri in Zuidwest-Bolivia, waar de spoorlijn van Santa Cruz naar Argentinië doorheen loopt. Argentinië is het enige buurland, dat redelijk dichtbij ligt. De streek is dun bevolkt, heeft een dichte tropische

begroeiing en is zeer bergachtig. De bevolking woont in enkele verspreide gehuchten en leeft van de landbouw; het overschot aan arbeid wordt opgenomen door de olie-industrie in Camiri. Er zijn geen sociale problemen en president Barrientos is er populair. De bevolking onderscheidt zich verder nog door een sterk nationaal gevoel en is anti-vreemdeling en, anders dan in Noord-Bolivia, anti-guerrilla. Het is dus van de aanvang af duidelijk, dat de guerrillero's van deze bevolking geen hulp zullen krijgen, m.a.w.: zij zullen als vissen op het droge zijn.

In november 1966 arriveert Guevara, vermomd als Uruguees zakenman, in het Camirigebied en start de foco met 13 man, meest Cubanen. De rekrutering loopt slecht. Er wordt een dertigtal Bolivianen aangeworven, voornamelijk werkloze mijnwerkers uit Noord-Bolivia, taxi-chauffeurs (Peredo was taxi-chauffeur) uit La Paz en nog enkele studenten. Deze mensen zijn niet bekend met de streek, niet gewend aan het harde guerrillaleven en de discipline en niet „vast” in de leer. Meer dan een derde van hen deserteert en onder de deserteurs zijn er velen die maar al te graag hun voormalige guerrillavrienden verraden.

Debray schreef later dat het lompenproletariaat een slechte leverancier is voor guerrilla's. Een conclusie die Mao reeds meer dan 40 jaar geleden had getrokken.

In maart 1967 wordt de foco ontdekt doordat deserteurs de autoriteiten inlichten. Tania, die intussen naar Camiri is overgeplaatst en het contact tussen Guevara en de buitenwereld onderhoudt, is op dat moment met o.a. Régis Debray in het guerrillakamp. Debray keert terug naar Camiri en wordt daar gearresteerd. Tania blijft bij Guevara. Na enkele schermutselingen met Boliviaanse rangers, die speciaal zijn opgeleid voor guerrillabestrijding, moest Guevara zijn troep in tweeën splitsen. Het moreel is gedaald en het aantal zieken en lopende gewonden is hoog. Zij zijn nu geheel afgesneden van de buitenwereld en worden constant door de rangers opgejaagd. In september valt, weer door verraad, de groep waarbij Tania is ingedeeld in een hinderlaag; allen sneuvelen. Een maand later komt Ernesto „Che” Guevara zelf aan zijn eind.

Men kan zich afvragen waarom aan deze guerrilla in Bolivia door de wereldpers zoveel aandacht werd besteed. De totale sterkte van de guerrillero's heeft, alle andere berichten ten spijt,

nooit meer dan 50 man bedragen. Afgezien van de propaganda die door Castro en zijn aanhangers hiervoor werd gemaakt en de wens van velen om in Zuid-Amerika tot sociale hervormingen d.m.v. revoluties te komen, wordt deze aandacht gerechtvaardigd door het feit, dat hier een nieuwe revolutietheorie in praktijk werd gebracht. Was deze theorie operationeel gebleken dan waren de politieke gevolgen groot geweest en had de wereld, met name Latijns-Amerika, waarschijnlijk een vloedgolf van revolutieopgingen te zien gegeven.

Wat is er allemaal misgegaan?

— Che Guevara begon direct met de guerrilla-oorlogvoering, waarbij hij de eerste fase van de revolutionaire oorlog, die van het organiseren en het zorgvuldig optrekken van een „politieke infrastructuur” gewoon oversloeg.

— Zijn guerrillero's waren slecht geselecteerd en onvoldoende opgeleid.

— In Bolivia en met name in Zuidwest-Bolivia bestond geen revolutionaire situatie. Hoewel de levensomstandigheden er, zoals in vele andere ontwikkelingslanden, verre van ideaal zijn, zelfs indien naar Zuidamerikaanse maatstaven wordt gemeten, was er toch een langzame sociaal-economische vooruitgang.

— Het focogebed was verkeerd gekozen. Het terrein is te zwaar en de bevolking is te gering in aantal. Guevara heeft hierover eens geschreven in een artikel, getiteld „Het dilemma van de guerrillaleider”. De guerrillero is het veiligst in moeilijk terrein, maar daar zijn geen voorraden, geen aanvalsdoelen en geen bevolking die men voor zich kan winnen. Het is mogelijk, dat het beginsel van Debray: „aanvankelijk gescheiden van de bevolking optreden”, hierbij een belangrijke overweging is geweest.

— Bolivianen zijn zeer nationaal voelend. Het guerrilla-optreden onder leiding van een buitenlander is geen aanbeveling voor het verkrijgen van hulp en het aantrekken van medestanders. Ook het afzijdig houden van de CPB heeft de guerrillero's geen goed gedaan.

— De Boliviaanse strijdkrachten beschikten over guerrillabestrijdingspotentieel, opgeleid door de Amerikanen, o.a. in het counterinsurgencycentrum te Fort Gulick in de Panamazone.

— Guevara heeft zich niet aan zijn eigen theorieën gehouden. Hij heeft tijdens de uitvoering van de guerrilla blijk gegeven als leider niet aan de verwachtingen te voldoen.

Het is waarschijnlijk, dat het snelle succes van de revolutie op Cuba — waarvan Sir Robert Thompson in „*Revolutionary war in world strategy 1945-69*” zegt: de best geslaagde maar inefficiëntst gevoerde revolutie die er ooit is geweest — heeft geleid tot verkeerde conclusies, die als bouwstenen hebben gediend voor de Debray-Guevaratheorie. Uit een unieke gebeurtenis hebben zij een universeel geldende theorie, althans één voor Latijns-Amerika opgesteld. Een theorie waarvan nu wel is gebleken, dat ze slechts een zeer beperkte geldigheid heeft. In haar algemeenheid zal een revolutie alleen kans van slagen hebben indien ten minste de revolutionaire situatie is bereikt.

Toch heeft deze theorie niet alleen in Latijns-Amerika opgang gemaakt; ook in de Verenigde Staten en in West-Europa is er de nodige aandacht aan besteed, met als climax de Parijse studentenrevolte van mei 1968, waarbij posters met afbeeldingen van Guevara de voornaamste versiering van de barricaden waren. Deze mytevorming om Che Guevara is in scherp contrast met hetgeen hij in werkelijkheid was, schrijft Jay Mallin, historicus, gespecialiseerd in Latijns-amerikaanse geschiedenis, in „*Che Guevara on revolution*”. Hij verbaast zich erover dat Guevara's imago zo'n grote aantrekkingskracht schijnt uit te oefenen op mensen die tegen oorlog, geweld, gezag, industrialisatie en bureaucratie zijn. Allemaal zaken die Guevara immers juist propageerde.

Wat zijn de gevolgen geweest van Guevara's falen in Bolivia?

In de eerste plaats dat het castroïsme in Latijns-Amerika op een zacht pitje is geplaatst. Volgens Hidalgo, een belangrijke figuur van de Cubaanse geheime politie, die recent in de Verenigde Staten asyl heeft gekregen, zou de Sovjet-Unie met stopzetting van de economische hulp aan Cuba hebben bedreigd als Castro niet zou ophouden met zijn slecht voorbereide „excursies” naar het vasteland van Latijns-Amerika.

In de tweede plaats hebben revolutionairen als Marighela, Sendic en Nunez de plattelandsguerrilla op het tweede plan geschoven. In „*Pour la libération du Brésil*” schrijft Carlos Marighela, dat elk land een eigen oplossing voor zijn revolutie moet zoeken. Hij geeft uitdrukkelijk een blauwdruk voor Brazilië alleen. Zijn eerste fase is de stedelijke guerrilla. Bij nader inzien is het

woord guerrilla hier misplaatst; het is meer een stedelijke terreur met ontvoeringen, aanslagen, diefstal voor de aankoop van wapens, e.d. In deze fase moet het juiste klimaat voor de revolutie worden geschapen. Hij voorziet dat deze fase van zeer lange duur zal zijn. Daarna pas zal guerrilla buiten de steden kunnen worden gevoerd, waarbij de organisatie in de steden voor de noodzakelijke politieke en materiële steun moet zorgen.

Ziedaar de terugkeer binnen de begrenzings van het marxistisch-leninistische en maoïstische revolutiemodel. Marighela, in november 1969 van een hinderlaag uit door de Braziliaanse politie doodgeschoten, heeft vooral in Uruguay, waar bijna de helft van de bevolking in Montevideo woont, in de Tupamaro's, die overigens reeds in 1963 van zich lieten horen, en in Argentinië navolging gekregen. Tot nog toe blijkt dit optreden, in de pers meestal ten onrechte stadsguerrilla genoemd, niet boven het terreurstadium uit te komen. Een echte stadsguerrilla heeft in het verleden alleen sporadisch succes gehad, nl. wanneer politie en strijdkrachten, om welke reden dan ook, niet ertegen optraden.

In de derde plaats is er met het revolutiespookbeeld op de achtergrond in een aantal Latijns-amerikaanse landen een grotere bereidheid ontstaan tot het invoeren van politieke, sociale en economische veranderingen; de zg. revolutie van boven. In deze landen, waaronder Peru, Bolivia en Chili mogen worden gerekend, zijn de regeringen ervan overtuigd dat alleen door maatschappelijke hervormingen vooruitgang kan worden bereikt; vooruitgang die aan guerrilla en revolutie de bestaansgrond ontnemt.

Tot besluit: hoe denkt Debray nu zelf over zijn theorie? Debray, vlak voor Kerstmis 1970 vrijgelaten, na in 1968 tot 30 jaar gevangenisstraf te zijn veroordeeld, verblijft momenteel in Chili als gast van president Allende. In diverse interviews heeft hij toegegeven, dat zijn theorie te abstract was, dat er ruimte moet zijn voor toepassingen, geënt op de verschillende nationale omstandigheden en eigenaardigheden. Hij vertelt evenwel niet welke basispunten hij daarbij van zijn theorie handhaaft, zodat mag worden aangenomen dat hij zelf niet meer in zijn revolutieconceptie gelooft.

Literatuur

- C. E. Black en Th. P. Thornton — *Communism and revolution, the strategic uses of violence*. Princeton Univ. Press, New York (1964).
- R. Debray — *Strategy for revolution*. Jonathan Cape, Londen (1970).
- R. Debray — *Revolutie binnen de revolutie* (vert. drs. F. de Haan). A. W. Bruna en Zn., Utrecht (1967).
- E. C. Guevara — *Boliviaans dagboek* (met inl. v. Fidel Castro). Polak & Van Gennep, Amsterdam (1968).
- C. Harries-Clichy Peterson — *Che Guevara on guerrilla warfare*. Praeger, New York (1961).
- R. F. Lamberg — *Che in Bolivia. Problems of communism* 19(1970)(7/8).
- J. Mallin — „Che” *Guevara on revolution*. Univ. of Miami Press, Coral Gables (1969).
- Mao Tse-tung — *Selected military writings*. Foreign Languages Press, Peking (1963).
- R. Moss — *Urban guerrilla in Latin America. Conflict studies* (1970)(8).
- J. S. Pustay — *Counterinsurgency warfare*. The Free Press of Glencoe, New York (1965).
- B. A. Syes — *Enkele marxistische opvattingen betreffende de verovering van de politieke macht in de laatste zeventig jaar* (oratie). Kon. van Gorcum & Comp. N.V., Assen (1970).
- R. Thompson — *Revolutionary war in world strategy 1945-1969*. Secker and Warburg, Londen (1970).

De mobilisatie 1939/1940 en de oorlogsdagen van mei 1940

dr. F. Snapper

Velen zijn van mening dat, gelet op de geringe gevechtskracht van de Nederlandse strijdkrachten in 1940, de capitulatie in de avond van 14 mei onontkoombaar is geweest. Op dat ogenblik had immers de bekwame Nederlandse opperbevelhebber, Generaal H. G. Winkelman, niet voldoende mogelijkheden meer om de vijand het hoofd te bieden. Men dient zich echter af te vragen of in de periode, die met de mobilisatie van de Nederlandse strijdkrachten eind augustus 1939 een aanvang nam, wel alle mogelijkheden, die men nog had om de geringe gevechtskracht op te voeren in voldoende mate zijn benut.

In de eerste plaats dient in herinnering te worden gebracht, dat de regering op 30 augustus 1939 niet Generaal Winkelman tot opperbevelhebber benoemde, doch Generaal I. H. Reynders, de toenmalige Chef van de Generale Staf. Winkelman, die reeds in 1934 als beroepsofficier was gepensioneerd, kwam op diezelfde datum als reserve-luitenant-generaal weer onder de wapenen om het bevel te voeren over een van de luchtverdedigingskringen.

Generaal Reynders wist heel goed, dat het gemobiliseerde Nederlandse leger slechts in een zeer goed versterkte stelling kans had een vijand enige tijd tegen te houden. Voor een meer mobiel optreden was het, door tekortkomingen op het gebied van uitrusting en geoefendheid, ongeschikt. Over deze tekortkomingen is in de literatuur veel gepubliceerd, onder andere door *De Jong* en *Wilson*. Hierbij dient men te bedenken, dat de toentertijd traditionele neutraliteitspolitiek was gekoppeld aan een defensieve strategie in oorlogstijd.

Gelukkig gaf het Nederlandse terrein ook een niet al te sterk leger wel wat mogelijkheden om zich enkele dagen in bepaalde linies te verdedigen. Daar was in de eerste plaats de Maas-IJssel-linie, waardoor althans grote delen van Limburg, Utrecht, Gelderland, Noord-Brabant en Zeeland werden gedekt en uiteraard ook de achter de waterlinie liggende delen van Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht. Aansluiting kon dan

nog worden verkregen op het door vele kanalen en meren doorsneden gebied in Friesland en Groningen. Hierachter lagen de Grebbelinie in Gelderland en de Peel in Noord-Brabant. Het gebied tussen deze linies bood op vele plaatsen gelegenheid voor inundaties.

Het plan van Generaal Reynders is welbekend. Een voorpostenverdediging langs IJssel en Maas en in de drie noordelijke provincies, waarna weerstand zou worden geboden in de Grebbelinie, de Peellinie en voor de Afsluitdijk, die de toegang tot Noord-Holland beschermde. Zou de vijandelijke druk te sterk worden, dan zou de generaal tijdig terugtrekken op de Vesting Holland.

Wij weten thans dat deze opvattingen niet werden gedeeld door de minister van oorlog, de heer Dijkhoorn, zelf een generale-stafofficier en door de Commandant van het Veldleger, Luitenant-Generaal Van Voorst tot Voorst. Beiden koesterden ernstige twijfel over de mogelijkheid of men met het slecht uitgeruste en slecht geoefende veldleger, nadat de oorlog was uitgebroken, nog wel binnen de Vesting Holland zou kunnen komen. Voor een belangrijk deel van de troepen stonden immers slechts enkele droogblijvende accessen ter beschikking waarover men kon terugtrekken. Luchtbombardementen op de terugtrekkende troepen, die dan nergens in het zijterrein zouden kunnen uitwijken, zouden deze troepen kunnen decimeren.

De commandant Veldleger gaf er de voorkeur aan de Grebbelinie hardnekkig te verdedigen. De hierop aansluitende Peel-Raamstelling gaf ook goede mogelijkheden voor de verdediging, doch sloot niet aan op de Belgische verdedigingslinies. Van Voorst tot Voorst meende dat het IIIe Legerkorps en de andere legeronderdelen, die in Brabant lagen, meer naar het westen in de lijn Tilburg-Den Bosch moesten worden opgesteld.

Met welke troepen de aansluiting van Den Bosch op de Grebbelinie moest worden verkregen, is

mij niet bekend. Trouwens, dit plan is ook nimmer in detail bestudeerd. Inmiddels verloor Generaal Reynders ook nog het vertrouwen van Koningin Wilhelmina. *De Jong* geeft niet duidelijk de reden waarom de Koningin geen vertrouwen meer had in de beminnelijke Reynders, maar hij geeft wel aanwijzingen: de Koningin was ervan overtuigd, dat de Duitsers Nederland zouden aanvallen en Reynders wilde wellicht deze mogelijkheid niet uitsluiten maar was er ook niet van overtuigd. Hare Majesteit drong dan ook in januari 1940 krachtig aan op het ontslag van deze opperbevelhebber. Generaal Reynders kreeg te horen dat hij slechts voor één stelling de nodige fondsen zou krijgen om deze voor hardnekkige verdediging in te richten. Tevens moesten daar reeds nu voldoende troepen worden geleverd om een redelijke kans van verdediging te bieden. Bij al zijn goede eigenschappen had Generaal Reynders de handicap, dat hij zich bij meningsverschillen moeilijk uitdrukte. Werd tegenover zijn doctrine een andere gezet, vooral van burgerlijke zijde, dan speelde een emotionele kwetsbaarheid hem parten, waardoor hij niet in staat was zijn tegenstander op rustige wijze van diens ongelijk te overtuigen. De burgerlijke autoriteiten, vooral de ministers met wie hij als opperbevelhebber veel te maken had, kregen daardoor de indruk dat de generaal het zelf ook niet meer precies wist en verloren het vertrouwen in hem. Reynders kon zijn mening echter duidelijk in bevelen omzetten. Hij kon er glashelder een toelichting op geven. Vandaar dat zijn eigen stafofficieren hem op handen droegen doch dat zij, die met hem van mening verschilden, hem niet erg konden waarderen.

De toestand werd onhoudbaar en begin februari 1940 werd Generaal Reynders ontslagen. Hij werd opgevolgd door Generaal H. G. Winkelman.

Laten wij nu eens nagaan wat er zou zijn gebeurd indien de Nederlandse regering Generaal Reynders als opperbevelhebber niet had vervangen en hem de gevraagde fondsen waren verstrekt om én de Vesting Holland én de Grebbelinie in staat van verdediging te brengen. Wij kunnen nooit een veldtocht „overdoen”, maar één ding is zeker: op 10 mei 1940 zouden onder de Moerdijkbruggen de slagsnoeren en de springlading zijn aangebracht en de politietroepen die de kazematten nog bezet hielden, zouden deze bruggen in de lucht hebben laten vliegen. Voorts is het zeker, dat Generaal Reynders het IIIe Le-

gerkorps niet uit de Peel-Raamstelling zou hebben teruggetrokken om de Grebbelinie langs de Waal tot Gorkum af te grendelen, maar deze troepen in de Peel-Raamstelling zou hebben gelaten. Zoals bekend hadden de Duitsers ondanks de geringe sterkte van de Nederlandse troepen in de avond van 10 mei de Peel-Raamstelling nog niet doorbroken. Zou het hele IIIe Legerkorps in deze stelling aanwezig zijn geweest, dan zouden de Duitsers op 11 mei 's ochtends vroeg nog voor het zg. defensiekanaal hebben gestaan, waar ze in de loop van de dag wel overheen zouden zijn gekomen. Op 12 mei zouden de Nederlandse troepen min of meer wanordelijk de Peel-Raamstelling hebben ontruimd en op de Zuid-Willemsvaart zijn teruggetrokken. Deze kon niet lang worden verdedigd maar men kan aannemen dat op 13 mei de 9e Duitse pantserdivisie, die naar de Moerdijkbruggen wilde oprukken, op de Franse troepen zou zijn gestoten, die nu de gelegenheid hadden gehad om zich in de linie Antwerpen-Breda-Geertruidenberg te organiseren.

En opnieuw zou hier de hele dag zijn gevochten en pas op 14 mei zou een doorbraak zijn geforceerd. Eerst op 15 mei zouden de Duitse pantser troepen de Moerdijk hebben bereikt. Voorts moeten wij aannemen dat de Nederlandse stellingen en batterijen op Beijerland door de parachutisten van Generaal Student waren opge-ruimd.

Hoe lang zou men bezig zijn geweest om de Moerdijk te overbruggen? Zelfs over de Maas, waar bovendien de spoorbrug bij Gennep onbeschadigd in handen van de Duitsers was gevallen, duurde het 24 uur voordat de 9e pantserdivisie over deze betrekkelijk smalle rivier was. Aan de andere kant zou Generaal Student, die met elementen van de 7e Vliegerdivision bij Rotterdam was geland, alles op alles hebben gezet om verbinding met de oprukkende pantsertroepen te krijgen. De in de buurt van Den Haag gelande 22e Luchtlandingsdivisie van Graf von Sponeck was immers verslagen. Kleine groepen van 100 tot 400 parachutisten handhaafden zich nog wel geïsoleerd, maar de divisie als zodanig had geen gevechtskracht meer. Aan de andere kant zou Student niet zijn aangevallen door de Nederlandse lichte divisie, die door Generaal Reynders in Noord-Brabant zou zijn ingezet. Wat zou Generaal Student onder deze omstandigheden hebben gedaan? Zijn opvatting komt duidelijk naar voren in zijn gesprek op 10 mei met de commandant van het parachutistenbatal-

jon, dat het Noordereiland bij Rotterdam bezet hield, overste von Choltitz. Student deelde de overste mee, dat hij er maar rekening mee moest houden, dat het twee weken zou duren vóórdat de pantsertroepen zouden zijn doorgebroken.

Wij kunnen gevoeglijk aannemen, dat Student met de beschikbare parachutisten bij Rotterdam een verdedigende houding zou hebben aangenomen en vervolgens de Nederlandse troepen op de Zuidhollandse eilanden en bij Dordrecht zou hebben vernietigd. Daarna zou hij het bruggehoofd zuid van de Moerdijk hebben versterkt en de brugslag hebben voorbereid. Na aankomst van de Duitse troepen, die door Brabant waren opgerukt, zou men met behulp van het door deze troepen meegevoerde materieel met het overbrengen van de pantsertroepen naar de noordelijke Moerdijk-oever zijn begonnen. Hiermee zouden allicht 2 dagen gemoeid zijn geweest. Pas in de vroege ochtend van de 18e mei zou een sterk Duits legerkorps bij Rotterdam hebben gestaan. Maar ook indien de Duitse versterkingen reeds in de avond van de 16e mei bij Rotterdam zouden zijn verschenen, zouden zij daar veel meer Nederlandse troepen tegenover zich hebben gevonden dan in werkelijkheid op 14 mei het geval is geweest. In de loop van 15 mei zouden de restanten van Graf von Sponeck's divisie zich immers hebben moeten overgeven, waardoor reeds op 16 mei het Nederlandse Ie Legerkorps ter beschikking zou zijn geweest om geheel of gedeeltelijk bij Rotterdam te worden ingezet. Hierdoor zouden er voldoende Nederlandse troepen bij Rotterdam zijn geweest om nog enkele dagen met succes weerstand te bieden.

Inmiddels zou de Grebbelinie zijn ontruimd. Generaal Reynders heeft voor de enquêtecommissie verklaard dat hij van mening was dat de Peel-Raamstelling het maar een paar dagen zou kunnen houden. Het zou hem derhalve in het geheel niet hebben verbaasd indien deze stelling op 12 mei verloren zou zijn gegaan. Aangezien in dat geval ook de Grebbelinie onhoudbaar was geworden, zou hij, na ontvangst van het bericht dat de Peel-Raamstelling was opgegeven, bevel hebben gegeven om gedurende de avond van de 12e mei met de voorbereide terugtocht uit de Grebbelinie naar het oostfront van de Vesting Holland te beginnen. Op dat ogenblik zou een ordelijke terugtocht in twee etappes, zoals Generaal Reynders zich dat had voorgesteld, zeker mogelijk zijn geweest, want op de avond van de 12e mei was de stoplijn bij de Grebbeberg im-

mers nog niet doorbroken. Het IIe en IVe legerkorps zouden zeker in goede orde in de nacht van 13 op 14 mei in het dan in staat van verdediging gebrachte oostfront van de Vesting Holland zijn aangekomen. Dit Oostfront had echter een zwak punt, dat werd gevormd door een acces bij Utrecht van vele kilometers breed, dat niet kon worden geïndeerd.

Hoe zou echter op 14 mei 1940 de Duitse reactie zijn geweest, indien het plan-Reynders zou zijn uitgevoerd? In dit verband dient erop te worden gewezen, dat na het directief nr 10, dat Hitler op 30 januari 1940 liet uitgaan en waarin de instructies waren gegeven voor de eventuele aanval op het westen, het erop volgende directief nr 11 eerst op 14 mei 1940 uitging. Dit directief is naar alle waarschijnlijkheid gebaseerd op de situatie van 13 mei. Hieruit blijkt, dat het onvoldoende geofende en uitgeruste Nederlandse leger, dat zich moest verdedigen in onvoldoende voorbereide stellingen, een tegenstand ontwikkelde waarop de Duitsers niet hadden gerekend.

Alvorens in te gaan op de paragrafen 3 en 5 van dit directief, die op Nederland betrekking hebben, dient eerst te worden vermeld dat de aanvallende Duitse strijdmacht was gegroepeerd in een noordelijke Legergroep B, gesteund door de 2e Luchtvloot, en een zuidelijke Legergroep A, gesteund door de 3e Luchtvloot.

De Legergroep B bestond uit het 6e en 18e Leger. Het was het 18e Leger, dat de aanval op Nederland uitvoerde. Van dit leger stond op 14 mei 1940 de cavaleriedivisie voor de afsluitdijk, het 39e Legerkorps, waarbij de 9e Pantserdivisie was ingedeeld, stond bij Rotterdam gereed om de Maas te overschrijden, terwijl het 10e Legerkorps, na door de Grebbelinie te zijn getrokken, snel naar Utrecht oprukte.

Paragraaf 3 van Hitlers directief nr 11 luidde als volgt:

Op de noordelijke vleugel is het weerstandsvermogen van het Nederlandse leger krachtiger gebleken dan werd verondersteld. Politieke zowel als militaire redenen maken het nodig deze tegenstand spoedig te breken. Het is de taak van het leger de Vesting Holland met voldoende strijkrachten uit zuidelijke richting, gecombineerd met de aanval tegen het Oostfront, snel ten val te brengen.

Paragraaf 5 luidde:

Het is de taak van het luchtwapen sterke aanvals-

en afweermiddelen voor de inzet te concentreren, met het zwaartepunt bij Legergroep A, om de aanvoer van meer vijandelijke strijdkrachten naar het aanvalsfront te verhinderen en dit front rechtstreeks te steunen. Bovendien dient onder bewuste verzwakking van de steunende middelen bij het 6e Leger de snelle val van de Vesting Holland te worden vergemakkelijkt.

Hiermee was derhalve de 2e Luchtvloot opdracht gegeven om luchtstrijdkrachten, die het 6e Leger steunden, aan dit leger te onttrekken ter versterking van de luchtstrijdkrachten, die aan het 18e Leger waren toegevoegd voor zijn beslissende aanval op de Vesting Holland. Om de betekenis van deze opdracht naar waarde te schatten dienen wij de organisatie van de 2e Luchtvloot in grote lijnen in beschouwing te nemen. Deze bestond uit de volgende luchtvaarteenheden: Het 4e Vliegerkorps, het 8e Vliegerkorps en het Vliegerkorps „z(ur) b(esonderen) V(erwendung)”. Het laatste omvatte het deel van de Duitse luchtmacht, dat boven Nederland werd ingezet. Hierbij waren 240 jagers, 160 bommenwerpers en 430 transportvliegtuigen ingedeeld. Het 4e Vliegerkorps werd ingezet boven west-België en noord-Frankrijk en moest verhinderen dat versterkingen uit Engeland de Frans-Belgische kust konden bereiken. Het 8e Vliegerkorps diende de operaties van het 6e Leger te steunen.

Het was het 8e Vliegerkorps dat, op grond van directief nr 11, ca. 130 bommenwerpers (incl. duikbommenwerpers) aan het Vliegerkorps z.b.V. afstond. Van een vermeerdering van het aantal jachtvliegtuigen kon moeilijk sprake zijn, want met het toewijzen van 240 jachtvliegtuigen aan de strijdkrachten, die Nederland aanvielen, was reeds 20% van de Duitse jachtvliegdiens voor de aanval op Nederland ingezet. Zouden meer Duitse jagers boven Nederland zijn ingezet, dan zou het Duitse luchtoverwicht in België en Frankrijk, dat noodzakelijk was voor het welslagen van het Duitse veldtochtplan, in gevaar zijn gebracht. Door de toevoeging van 130 bommenwerpers was nu ook 20% van de Duitse bombardeervliegdiens bij de aanval op Nederland betrokken.

In Nederland waren echter van de 51 Nederlandse jachtvliegtuigen, die in de vroege ochtend van 10 mei 1940 gevechtsgereed hadden gestaan, op 14 mei nog slechts 12 over. Laten wij er het derhalve over eens zijn dat, ook al had het veldleger op 14 mei 1940 volledig gevechtsgereed in het Oostfront van de Vesting Holland gestaan,

door het ontbreken van voldoende jachtvliegtuigen de situatie tegen de avond van de 14e mei zeer kritiek zou zijn geworden. De stad Utrecht zou het lot van Rotterdam hebben ondergaan en de Nederlandse troepen, die het droge acces bij Utrecht verdedigden zouden aan zware luchtbombardementen, artilleriebeschietingen en geconcentreerde infanterieaanvallen blootgesteld zijn geweest. Ook al zou het 39e Duitse Legerkorps op 14 mei nog voor het Hollands Diep hebben gestaan, dan nóg zou bij de vrijwel volledige uitschakeling van de Nederlandse luchtstrijdkrachten de strijd hooguit een dag langer hebben geduurd. Op 15 mei zou de vijand immers het front bij Utrecht hebben doorbroken en, hoewel theoretisch de mogelijkheid zou hebben bestaan om achter Utrecht in het gebied van de voormalige Oude Hollandse Waterlinie nog enige weerstand te bieden, zou door het vrijwel absolute Duitse luchtoverwicht van deze mogelijkheid geen gebruik kunnen zijn gemaakt.

Uit het voorgaande is duidelijk, dat met de aanwezige krijgsmacht ook Generaal Reynders omstreeks 15 mei de strijd in Nederland zou hebben moeten staken. De oorzaak van de snelle ineenstorting dient te worden gezocht in het feit, dat op 14 mei de Nederlandse opperbevelhebber nagenoeg geen jachtvliegtuigen meer ter beschikking had.

Bij de beoordeling van de invloed, die het beleid van de Nederlandse regering op de oorlogvoering in de meidagen van 1940 heeft gehad dient men dan ook na te gaan of in de mobilisatieperiode mogelijkheden om de luchtverdedigingsorganen te versterken ongebruikt zijn gelaten. In dit verband dient te worden opgemerkt, dat *Molenaar* vermeldt dat in de nazomer van 1939 via een tussenpersoon 50 volledig uitgeruste en bewapende jachtvliegtuigen van het type Curtiss-P40 waren aangeboden. Dit aanbod is zo nonchalant behandeld, dat het de minister van defensie eerst bereikte, nadat de optie op deze vliegtuigen reeds was verstreken. Deze nonchalance, die de ongelukkige verhoudingen binnen het Nederlandse defensieapparaat in het tijdperk voor de Tweede Wereldoorlog goed illustreert, op welke oorzaken nader zal worden ingegaan, heeft zeer ernstige gevolgen gehad. Door de aanschaf van deze 50 Curtiss-jagers zouden immers op 10 mei 1940 in plaats van 51 jachtvliegtuigen ca. 100 moderne jagers gevechtsgereed hebben kunnen staan. Hierbij kwam nog iets geheel an-

ders. De Amerikaanse Curtiss-jachtvliegtuigen waren uitgerust met V-1710-C-15 motoren, die benzine met octaangetal 100 gebruikten. Zowel de Nederlandse als de Duitse luchtmacht gebruikten voor hun vliegtuigen een benzine met lager octaangetal. Het verschil in prestatie van motoren en vliegtuigen was aanzienlijk. Robert B. Meyer noemt de 100-octaanbenzine de „spirit of victory”.

Vanaf januari 1940 had de Engelse Luchtmacht deze benzine in gebruik genomen. De „Battle of Britain” is niet alleen gewonnen door de betere radar, die de Engelsen toen bezaten. Een groot aantal factoren heeft hiertoe geleid, en ongetwijfeld heeft de 100-octaanbenzine hiertoe eveneens een belangrijke bijdrage geleverd. Wij kunnen nooit een slag opnieuw uitvechten, maar één ding is zeker: ware de Nederlandse luchtmacht op 10 mei uitgerust geweest met 100 moderne jagers, waarvan de motoren 100-octaanbenzine gebruikten, dan had ze op die dag tenminste enige kans gehad.

De ontoereikendheid van de Nederlandse luchtsrijdkrachten was Generaal Winkelman bekend. Hij had dan ook gevraagd om versterking van 8 Engelse squadrons, in totaal 128 jachtvliegtuigen. Afgezien van een niet-aansluitende koppeling en het ontbreken van 100-octaanbenzine op de Nederlandse vliegvelden konden de Engelsen geen jagers naar Nederland zenden, aangezien alle reserves waarover het Britse „Fighter-Command” in de periode 10-14 mei nog beschikte naar Frankrijk moesten worden gestuurd. Derhalve zouden, ook indien in Nederland 100-octaanbenzine in gebruik was geweest, toch geen Engelse vliegtuigen vanaf Nederlandse vliegvelden hebben geopereerd. De gevechtswaarde van de Nederlandse vliegtuigen zou echter door het gebruik van 100-octaanbenzine zijn toegenomen.

Dezelfde mentaliteit, die belette, dat op 10 mei een honderdtal Nederlandse jachtvliegtuigen gevechtsgereed was, is oorzaak ervan geweest, dat de 4e Jachtvliegtuigafdeling, die met 12 G1-luchtkruisers was uitgerust, in de vroege ochtend van 10 mei door een luchtbombardement op het vliegpark Bergen werd uitgeschakeld. Slechts een enkel vliegtuig kon opstijgen en hoewel van de overige vliegtuigen in de loop van de volgende dagen er enkele weer gevechtsgereed konden worden gemaakt was deze afdeling bij het begin van de oorlog onmiddellijk vleugellam geslagen. De oorzaak hiervan moet worden gezocht in het

feit dat, ten gevolge van de bodemgesteldheid, de relatief zware G1-toestellen dicht bij elkaar moesten worden opgesteld. Het is een zeer grote tekortkoming van de autoriteiten geweest, dat niet de nodige voorzieningen zijn getroffen ter verbetering van het draagvermogen van het landingsterrein. De strategische verkenningsvliegtuigafdeling te Bergen, die met lichtere CX-vliegtuigen was uitgerust, had wél haar vliegtuigen verspreid kunnen opstellen. Er is dan ook van de gevechtsgerede CX-toestellen tijdens dit bombardement niet één ernstig getroffen. Door dezelfde mentaliteit stonden de zware bommen van de moderne TV-bommenwerpers onbruikbaar in de magazijnen door het ontbreken van de ontstekingsdoppen.

Het is overbekend, dat het personeel van de Militaire Luchtvaart in de meidagen van 1940 ongelooftelijke moed en zelfopoffering aan de dag heeft gelegd, maar zowel aan het aantal vliegtuigen, als aan de grondorganisatie heeft te veel ontbroken, doordat tijdens de mobilisatie niet die maatregelen zijn genomen, die nog mogelijk waren geweest. Ook bij de andere krijgsmachtdelen moet men het zelfde constateren. Als voorbeeld moge worden genoemd het voorstel om ranselzakken aan te schaffen ter verhoging van de mobiliteit van de infanterie, dat in een bureau bleef liggen.

Men moet zich afvragen hoe het is gekomen dat zelfs in mobilisatietijd de mogelijkheden die nog bestonden om het defensieapparaat te versterken niet ten volle zijn benut. De oorzaak hiervan dient men in het verleden te zoeken. Bij een groot deel van het Nederlandse volk bestond van oudsher een wantrouwen tegen de krijgsmacht. Derhalve dient te worden nagegaan hoe dit wantrouwen is ontstaan.

Huizinga wijst erop, dat reeds bij de aanvang van de Middeleeuwen, toen de gepantserde ruitrij, de ridderstand, de overheersende klasse was in Europa, de Hollandse boer of visser in zijn kleine schuit reisde als elders de grote heer, met altijd wel een omweg om een tol of een versperging te ontgaan. En Huizinga vervolgt:

De man te paard, de ridder kon gaan jagen op de hei, maar een figuur in het verkeer betekende hij hier niet; en het sociale gewicht van den adel bleef reeds om die reden geringer dan in andere landen.

In de zich ontwikkelende steden nam een nieuwe stand, de burgerij, de macht in handen en hield adel en geestelijkheid buiten het stadsbestuur. In

de 16e en 17e eeuw werd in vele delen van Europa aan de autonomie van de steden door het zich ontwikkelende centrale gezag van de vorsten een einde gemaakt, doch in Nederland voltrok zich juist het tegenovergestelde. De Republiek van de Verenigde Nederlanden was in vele opzichten een bond van grotendeels soevereine provincies, waarin de steden een grote autonomie bezaten. Op de oorzaken hiervan kan in het kader van dit artikel niet nader worden ingegaan. Wel moet erop worden gewezen, dat door bittere ervaring de stedelijke burgerijen het militaire apparaat, dat ook zij nodig hadden om hun zelfstandigheid te verdedigen, met achterdocht bezagen. Het was immers een apparaat dat onder bepaalde omstandigheden zijn vorstelijke bevelhebbers de mogelijkheid kon verschaffen om een einde te maken aan de stedelijke zelfstandigheid.

In het oosten van ons land, waar ook tijdens de Republiek van de Verenigde Nederlanden de adel zijn invloed behield, lag de zaak wel iets anders. In deze streken stond men over het algemeen sympathieker tegenover de krijgsmacht. De grote steden in het westen van het land waren echter in vele opzichten bepalend voor de economische, politieke en sociale structuur tijdens de republiek.

Bruijn heeft aangetoond, dat in de 18e eeuw het Amsterdamse zeeofficierskorps zeker niet geïsoleerd stond in de regentenmaatschappij, hoewel hij tevens vermeldt, dat een niet onbelangrijk deel van deze officieren nimmer trouwde. Daarentegen was het officierskorps van de landmacht tijdens de Republiek in belangrijke mate geparenteerd aan de adel en had betrekkelijk weinig sociale relaties met het maatschappelijk leven in de grote steden. Na de oprichting van het Koninkrijk stond het officierskorps — zeker dat van de landmacht — min of meer geïsoleerd in de maatschappij. De Nederlander was wel bereid zo nodig zijn land te verdedigen, maar hij bleef het militaire leven verfoeien. Uit een memorandum, opgesteld in augustus 1815 door von Gagern, een Duits diplomaat, voor de Engelse gezant in Nederland, kan men opmaken dat de Nederlandse militiesoldaat, die zich bij Quatre-Bras en Waterloo zo kranig gedroeg, liever een straatje omliep dan zijn meerdere te groeten. Vermeldenswaard is ook, dat in 1879 in de Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap min of meer mismoedig werd opgemerkt:

Men trekke bijvoorbeeld de parallel in dit opzicht tussen Duitsland en ons vaderland; tussen Duitsland, alwaar iedere familie uit den deftigen stand

er een eer in stelt, dat ten minste een harer zonen in de rangen van het officierskorps is opgenomen —, in Nederland waar bij menig huisvader in denzelfden stand de kansen voor een pretendent naar de hand zijner dochter aanzienlijk dalen, ten gevolge van de omstandigheid dat hij van het schoone wapenbedrijf zijn levenstaak heeft gemaakt.

Tussen hen, die zich inzetten voor een goed georganiseerde defensie en de grote meerderheid van het Nederlandse volk bestond een min of meer diepe kloof.

Na de Eerste Wereldoorlog was, zowel als gevolg van het enorme leed dat door deze oorlog was veroorzaakt, als ten gevolge van een te groot vertrouwen in de na deze oorlog opgerichte Volkenbond, de antipathie tegen de krijgsmacht in Nederland sterker dan ooit. Nog meer dan voorheen stond het officierskorps, dat bovendien sterk werd ingekrompen, geïsoleerd in de maatschappij.

In deze situatie kwam eerst na 1935 enige kentering door de toenemende buitenlandse dreiging. Vele officieren konden echter de verguizing waaraan zij eertijds hadden blootgestaan niet vergeten. Deze verguizing zou wel eens de oorzaak kunnen zijn geweest van de emotionele kwetsbaarheid van Generaal Reynders.

Tevens moet erop worden gewezen, dat ook in een apparaat als de krijgsmacht door jarenlange tegenwerking en frustraties een apathie ontstaat die, wanneer de verhoudingen eenmaal verbeteren, toch niet in een paar jaar geheel verdwijnt. Hoewel er in de periode 1936-1940 door velen, binnen en buiten de strijdkrachten, zeer hard is gewerkt om de landsverdediging te verbeteren, zijn er, omdat er bij anderen nog een zekere apathie aanwezig was, tekortkomingen blijven bestaan, die in 1940 funest bleken te zijn.

Ook tijdens de strijd om de Grebbeberg heeft het, aan deze kloof ten grondslag liggende, mentaliteitsverschil zich op dramatische wijze gemanifesteerd in het fusilleren van Sergeant-capitulant Meijer, ter dood veroordeeld door een door de commandant van het IIe legerkorps, Generaal-Majoor Harberts, beïnvloede krijgsraad. Aangezien de mogelijkheid bestaat dat Meijer inderdaad schuldig was aan desertie — zijn stelling werd later opnieuw door Nederlandse troepen bezet — zou het mede om deze reden zoveel beter zijn geweest, indien de krijgsmacht niet was beïnvloed. Waarom is Meijer al maar doorgereden, nadat hij zijn stelling gedurende

een langdurige artilleriebeschieting, wellicht zonder noodzaak, had verlaten? Het vermoedelijke antwoord is dat hij er geen vertrouwen meer in had. Het wantrouwen, dat bij een gedeelte van ons volk ten opzichte van de legerleiding bestond, speelde ook hem parten. Waarom wilde Harberts ten koste van alles de dood van Meijer? Omdat reeds toen verschillende malen hetgeen hij als de hoogste waarde in het leven beschouwde: de trouw aan vorst en vaderland, met voeten was getreden en er een voorbeeld diende te worden gesteld.

Naar aanleiding hiervan moet worden opgemerkt dat bij het optreden van de Nederlandse strijdkrachten duidelijk een dualisme te onderscheiden valt. Soms gaan de troepen ervandoor als het levensgevaarlijk wordt en de soldaten het gevoel krijgen, dat het toch niet is te houden; dan heeft de oud-Hollandse nuchterheid van het afwegen van doel en middel de overhand gekregen. Het komt echter ook voor, dat de Nederlandse troepen onder de meest wanhopige omstandigheden stand houden. Ook dan nog heeft veelal het afwegen van doel en middel plaatsgevonden. In dat geval zijn de militairen ervan overtuigd, dat zij door zich op te offeren anderen kunnen redden, waarmee zij tevens het oude ridderideaal hoog houden.

Want, al is het Nederlandse volkskarakter in aanzienlijke mate gevormd door de ontwikkeling van de visserij, scheepvaart, handel en landbouw, enige invloed hierop van de oost-Nederlandse adel kan men niet ontkennen. Men zal echter zelden Nederlanders, in tegenstelling tot Duitsers, ertoe kunnen krijgen, hun „verdampte Pflicht” te doen als dat allang niet meer zinvol, ja zelfs onnozel of misdadig is geworden. Bij de Duitsers kan men in het doen van zijn „verdampte Pflicht” een degeneratie zien van de oude ridderlijke deugden van moed, trouw en opofferingsgezindheid. Hiervoor kan men de adel als zodanig niet verantwoordelijk stellen. Onder de Nederlandse adel leeft uiteraard de oude ridderlijke traditie voort, waarvan vele elementen door het Nederlandse officierskorps in de eigen traditie zijn opgenomen. Ook onder de officieren echter was de geest van het afwegen van nut en offer levendig. Weliswaar moest men stand houden „tot de laatste man en de laatste partoon” en niet terugtrekken dan op bevel van „hogerhand”, maar men nam aan, dat een dergelijk bevel tijdig door „hogerhand” zou worden gegeven. Helaas waren er ook Nederlanders, die

aan de gedegeneerde opvatting van de „verdampte Pflicht” vasthielden.

Hier komt wel een zeer groot verschil in mentaliteit tot uitdrukking. Heeft wellicht de gedegeneerde opvatting van de „verdampte Pflicht” bij Generaal Harberts een rol gespeeld? Het feit, dat hij twee extra bataljons en extra artillerie, die de Commandant Veldleger hem voor de tegenaanval op 13 mei ter beschikking stelde, heeft teruggezonden, is hiertoe wel een aanwijzing. Extra krachten voor de tegenaanval hadden immers de taak van de aanvallende troepen kunnen verlichten, en het is de taak van iedere commandant ervoor te zorgen, dat de onder zijn bevel gestelde strijdkrachten hun opdracht onder de meest gunstige omstandigheden kunnen uitvoeren. Ook het feit, dat Generaal Harberts nog in mei 1970 de uitdrukking „verdampte Pflicht” gebruikte, geeft aanleiding te veronderstellen, dat hij van zijn troepen verwachtte, dat zij zouden stand houden onder omstandigheden, waarin de doorsnee-Niederlander zulk een standhouden niet meer zinvol acht.

Militairen — ook al zien zij hun commanderende generaal zelden of nooit — voelen vaak intuïtief aan in hoeverre deze commandanten slechts dát van hun zullen eisen wat zinvol is, of dat zij zich niet aan de gewijzigde omstandigheden weten aan te passen en zonder meer het uitvoeren van de „verdampte Pflicht” eisen. In het eerste geval zal de Nederlandse soldaat doorvechten tot de laatste man en de laatste patroon; in het tweede geval gaat hij spoedig ervandoor.

De snelle ineenstorting van de Nederlandse defensie in mei 1940 moet vooral worden geweten aan de eeuwenoude kloof, die in het Nederlandse volk bestond tussen hen, die een goed georganiseerde krijgsmacht noodzakelijk achtten en de grote meerderheid, die wantrouwend tegenover het militaire apparaat stond. Deze kloof kon ook niet voldoende worden overbrugd in de korte periode 1936-1940 waarin de grote meerderheid van het Nederlandse volk tot het inzicht was gekomen, dat een goed georganiseerde krijgsmacht noodzakelijk was.

Uit het vorenstaande is duidelijk, dat Generaal Reynders werd ontslagen omdat ook hij deze kloof met de burgerlijke autoriteiten niet wist te overbruggen. Winkelman was hiertoe wel in staat. Winkelman echter — *De Jong* wijst hierop uitdrukkelijk — was een uitzonderlijk figuur.

Op de diepere oorzaken van de snelle Nederlandse capitulatie op 14 mei zijn wij reeds ingegaan. De onmiddellijke aanleiding ertoe is het tekort aan jachtvliegtuigen geweest. Wij kunnen dan ook aannemen dat, indien de Nederlandse luchtmacht op 10 mei 1940 over een honderdtal moderne jachtvliegtuigen had beschikt, verspreid over goed verdedigde en goed geoutilleerde vliegvelden, zij door de Duitse acties niet buiten gevecht zou zijn gesteld. En zeker zouden niet meer Nederlandse vliegtuigen verloren zijn gegaan, indien deze vliegtuigen benzine met octaangetal 100 hadden gebruikt. Zoals bekend verloor de Nederlandse luchtmacht in de vijf oorlogsdagen ca. 40 jagers. In het door ons veronderstelde geval zouden dan op 14 mei de Nederlandse luchtmacht nog altijd over ca. 60 jachtvliegtuigen hebben beschikt. Onder zulke omstandigheden zou Generaal Reynders, indien hij in de meidagen van 1940 het opperbevel had bekleed en zijn troepen gevechtvaardig in de stellingen van de Vesting Holland zouden hebben gestaan, zeker niet aan capitulatie hebben gedacht.

Wij hebben reeds meermalen erop gewezen, dat men een veldtocht nimmer opnieuw kan „voeren”, maar men kan toch ook in dit geval wel enkele zinvolle beschouwingen geven. De situatie bij Utrecht zou immers, tactisch gesproken, dezelfde zijn geweest, zoals deze daadwerkelijk in de meidagen van 1940 bij de Grebbeberg heeft bestaan. Wij kunnen derhalve aannemen, dat de Duitsers in de loop van de 14e mei de voorposten zouden hebben opgerold en op 15 mei de aanval op de hoofdweerstandstrook zouden hebben ingezet. Analooq aan hetgeen op de Grebbeberg is gebeurd mogen wij aannemen, dat in de avond van de 16e mei de stoplijn bij Utrecht door de Duitsers zou zijn geforceerd. In dat geval had Generaal Reynders nog een uitwijkmogelijkheid: Utrecht opgeven en terugtrekken op de oude Hollandse waterlinie zoals deze in 1672 had bestaan. De verdediging van deze linie was echter niet voorbereid en zo zouden de troepen, die het Oostfront van de Vesting Holland hadden verdedigd, zich in de ochtend van de 17e mei in een nieuwe onvoorbereide verdedigingsstelling hebben bevonden. Gedekt echter door de in dit gebied zeer snel te veroorzaken inundaties zouden zij zich hier nog wel een dag of twee hebben kunnen handhaven voordat hun positie — vooral door luchtbombardementen — hopeloos zou zijn geworden. Gevoeglijk mag

men aannemen dat dan op 19 mei de situatie voor Generaal Reynders dezelfde zou zijn geweest als op 14 mei voor Generaal Winkelman. De Nederlandse capitulatie zou dan in de avond van 19 mei hebben plaatsgevonden.

De aandacht dient echter erop te worden gevestigd, dat ook Generaal Winkelman op 14 mei 1940 nog niet zou hebben gecapituleerd, indien hij op die dag over ca. 50 jachtvliegtuigen had beschikt. In zijn radio-rede, die hij op de avond van 14 mei hield verklaarde hij immers:

De luchtmachtkrachten waarover wij thans beschikken zijn zo minimaal, dat zij onze troepen te land nagenoeg niet meer bij de operatiën konden steunen... Zo stonden onze troepen bloot aan de vernietigende bombardementen van het Duitse luchtwapen. En niet alleen zij. Onder de burgerbevolking, onder vrouwen en kinderen, maakte de oorlog talloze slachtoffers...

Het is duidelijk dat, indien de strijd na 14 mei 1940 op Nederlands grondgebied zou zijn voortgezet, zeer veel slachtoffers onder de burgerbevolking zouden zijn gevallen. Zouden er echter nog enkele tientallen Nederlandse jachtvliegtuigen gevechtsgereed zijn geweest, dan zou er nog kans zijn geweest de vijand zulke moeilijkheden in de weg te leggen, dat zijn aanval op West-Europa wellicht zou zijn mislukt. Hiervoor mocht men, ook volgens Nederlandse opvattingen, de burgerbevolking aan grote risico's blootstellen. In dit verband dient in herinnering te worden gebracht, dat burgemeester Oud op 14 mei verklaarde bereid te zijn de stad Rotterdam aan vernietiging bloot te stellen, mits men hierdoor een kans zou hebben een succesvolle verdediging te voeren.

Alvorens dit na te gaan dient erop te worden gewezen dat, indien Generaal Winkelman reeds in augustus 1939 met het opperbevel zou zijn bekleed, de strijd tot 14 mei geheel anders zou zijn verlopen. Aangezien Winkelman vóór alles een organisator was zou hij, nadat hij tegen het einde van de zomer 1939 zijn besluit zou hebben genomen de hardnekkige verdediging in de Grebbelinie te voeren, ervoor hebben gezorgd dat terzelfdertijd met de bouw van een bomvrij pompemaal bij de Grebbeberg zou zijn begonnen, waardoor de gehele Grebbelinie op 10 mei 1940 een door inundaties gedekte stelling zou zijn geweest. Het acces waarover de Duitsers de Grebbelinie zijn binnengedrongen zou dan niet hebben bestaan. In dat geval zouden de Neder-

landse troepen in deze linie in staat zijn geweest gedurende lange tijd de verdediging tegen de Duitsers met succes te voeren. Bovendien zou Winkelman hebben geweten, dat een Duitse pantserdivisie naar de Moerdijk zou doorstoten. Generaal Reynders was van deze mogelijkheid op de hoogte. Vermoedelijk heeft hij vergeten Winkelman op deze zeer geheime inlichtingen attent te maken.

Wat de verdediging van Noord-Brabant betreft zouden de zaken er dan vermoedelijk ook heel anders hebben uitgezien. *De Jong* schrijft, dat de Peelstelling zwak was en weinig diepte bezat. Zoals deze stelling op 10 mei 1940 ervoor stond was dit ongetwijfeld waar. Winkelman was echter onder de indruk gekomen van de „enorme kracht van deze stelling”. Natuurlijk moeten wij hierbij de aantekening maken dat de opperbevelhebber heeft bedoeld: indien deze stelling zou zijn uitgebouwd en bezet. Winkelman, de organisator, was evenals Reynders, de tacticus, zodanig van de mogelijkheden van deze stelling overtuigd, dat hij nog wist te bereiken, dat de Belgische Generaal Van Overstraeten, de voornaamste adviseur van de Belgische regering op het gebied van de te voeren strategie, bereid was de Peel-Raamstelling op 8 mei in ogenschouw te nemen. De gebeurtenissen van die dagen hebben dit belet. Ware Winkelman echter reeds in augustus 1939 tot opperbevelhebber benoemd dan zou Van Overstraeten zeker tijdig een bezoek aan Noord-Brabant hebben gebracht. De beide generaals waren dan wel tot een conclusie gekomen, ten gevolge waarvan óf het befaamde gat tussen de Peelstelling en de Belgische stellingen aan het Albertkanaal zou zijn gesloten, óf een nieuwe linie meer westelijk in Noord-Brabant zou zijn aangelegd. Ook dit zou de strijd in mei 1940 in Brabant ten gunste van de geallieerden hebben beïnvloed. Zelfs indien in Brabant alles op dezelfde wijze was misgelopen als in mei 1940, dan nóg had men Brigade B niet hoeven in te zetten voor een aanval om de Grebbeberg te heroveren. Deze troepen zou men tijdig naar Rotterdam hebben kunnen sturen ter versterking van de aldaar aanwezige Nederlandse strijdmacht. Nu marcheerde op 10 mei het IIIe Legerkorps de gehele dag om achter de Waal in stelling te komen en de aansluiting tussen de Grebbelinie en het Zuidfront van de Vesting Holland te verzekeren. Het was een groot risico en op het Algemeen Hoofdkwartier in Den Haag hield men zijn hart vast; maar het lukte. Het terugtrekken gedurende twee nachtelijke marsen

van twee legerkorpsen uit de Grebbelinie, zoals Generaal Reynders zich dit had voorgesteld, zou heel wat minder risico hebben opgeleverd.

Wij hebben reeds gewezen op de kloof, die tussen volk en krijgsmacht bestond. Wij hebben ook erop gewezen dat de emotionele kwetsbaarheid van Generaal Reynders vermoedelijk een gevolg was van deze kloof. Tevens hebben wij aannemelijk gemaakt dat het, bij de in 1940 bestaande verhoudingen, weinig zou hebben uitgemaakt indien het plan-Reynders in plaats van het plan-Winkelman zou zijn uitgevoerd. Bovendien hebben wij ook aannemelijk gemaakt dat, indien de maatregelen waren genomen die in de mobilisatieperiode nog mogelijk waren geweest, zowel Generaal Reynders als Generaal Winkelman eerst omstreeks 19 mei zou hebben behoeven te capituleren.

Voor de ongelukkige verhoudingen binnen het Nederlandse defensieapparaat was in eerste instantie de regering verantwoordelijk. Het Nederlandse volk was echter wel zeer laat tot het inzicht gekomen, dat de landsverdediging moest worden versterkt. Niettemin zou dit volk gedurende de mobilisatieperiode verdere maatregelen ter versterking van de defensie hebben goedgekeurd. Men kan dus spreken van een falend regeringsbeleid. De toenmalige regering zou echter als excuus hebben kunnen aanvoeren dat het, door de afwijzende houding, die een belangrijk gedeelte van het Nederlandse volk ten opzichte van de landsverdediging zo'n lange tijd had volgehouden, niet goed mogelijk was alle apathie die dientengevolge binnen de krijgsmacht was ontstaan, alsmede de weerstanden, die ten gevolge van een en ander binnen andere delen van het regeringsapparaat ten opzichte van de defensie waren gegroeid, in korte tijd op te ruimen.

Aangezien uit het bovenstaande duidelijk is geworden, dat bij een beter regeringsbeleid de strijd in Nederland een dag of vijf langer had kunnen duren, moet men zich afvragen welke gevolgen dit voor de operaties in België en Frankrijk zou hebben gehad. Hierbij dient ervan te worden uitgegaan dat de doorstoot van de Duitse pantserdivisies onder leiding van Generaal Guderian naar de Kanaalkust, die op 20 mei werd bereikt, door een verlenging van de strijd in Nederland niet zou zijn belemmerd. De aanval van de Engelse en Franse divisies op 21 mei bij Arras om

de doorgestoten Duitse pantserdivisies af te snijden en de verbinding te herstellen met de Franse legers, die ten zuiden van de Duitse doorbraak stonden, zou hierdoor wel zijn beïnvloed. Door deze aanval werden de 7e Duitse Pantserdivisie onder Generaal Rommel en de SS Totenkopfdivision in grote moeilijkheden gebracht. Op 22 mei trok het Duitse opperbevel zelfs de 6e en 8e Pantserdivisie terug, terwijl op die zelfde datum de 9e Pantserdivisie en de SS Verfügungsddivision, die in Nederland hadden gevochten, in dit operatiegebied arriveerden. Hierdoor kreeg de Duitse legerleiding de handen vrij en werden de Engelse en Franse troepen teruggeslagen. De Duitse divisies, die in Nederland hadden gevochten — wij willen het uitdrukkelijk vermelden — werden voor deze tegenaanval niet ingezet. Hun aanwezigheid in dit gebied gaf de Duitsers echter de bewegingsvrijheid om met succes tegenmaatregelen te nemen.

Bij dit alles dient men te overwegen, dat de mogelijkheid had bestaan, dat gedurende de eventuele gevechten in Nederland tussen 14 en 19 mei de Duitse 9e Pantserdivisie en de SS Verfügungsddivision zodanig zouden hebben geleden, dat zij niet meer onmiddellijk inzetbaar zouden zijn geweest. Dit is namelijk het geval geweest met de Duitse 7e Fliegerdivision en de 22e Luchtlandingsdivisie na hun vijfdaagse strijd in Nederland.

Het is aannemelijk dat, indien de 9e Pantserdivisie en de SS Verfügungsddivision niet omstreeks 22 mei in Frankrijk ter beschikking zouden zijn geweest, de Duitsers in zulke grote moeilijkheden zouden zijn gekomen, dat wellicht de geallieerde tegenaanval, die op 21 mei was ingezet, kan van slagen zou hebben gehad. Zou deze tegenaanval zijn gelukt, dan hadden de geallieerde troepen althans nog een mogelijkheid gehad de Duitse legers te verslaan. De snelle in-

eenstorting van de Nederlandse verdediging heeft de geallieerden deze mogelijkheid ontnoemen, en dit is zeer betreurenswaardig.

Uit het bovenstaande valt tevens te concluderen, dat de relatief geringe inspanning waartoe een klein land als Nederland in staat is, in een bondgenootschappelijke strijd toch niet is te verwaarlozen.

Literatuur

- J. F. A. Boer — *De zaak van Sergeant Meijer*. Het Pa-rool, Amsterdam (1970).
- J. R. Bruijn — *De admiraliteit van Amsterdam in rustige jaren 1713—1751*. Scheltema & Holkema (1970).
- A. Chorus — *De Nederlander uiterlijk en innerlijk*. Sijthoff, Leiden (1967).
- H. T. Colenbrander — *Gedenkstukken tot de algemene geschiedenis der Nederlanden. Rijks-geschiedkundige Publicatiën*, nr 23. Martinus Nijhoff, Den Haag (1914).
- J. F. C. Fuller — *A military history of the western world*, dl 3. Funk & Wagnalls Comp., New York (1956).
- H. Guderian — *Panzer Leader*. Michael Joseph Ltd, Londen (1952).
- B. H. Liddell Hart — *The Rommel Papers*. Collins, Londen (1953).
- J. Huizinga — *Nederlands beschaving in de 17e eeuw*. Tjeenk Willink & Zoon, Haarlem (1956).
- L. de Jong — *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, dl 1, 2 en 3. Staatsuitgeverij, Den Haag (1969/1970).
- F. J. Molenaar — *De luchtverdediging mei 1940*. Staatsuitgeverij, Den Haag (1970).
- J. J. C. P. Wilson — *Vijf oorlogsdagen en hun twintigjarige voorgeschiedenis*. Kon. van Gorcum & Comp., Assen / Int. Uitgeversmij Het Wereldvenster, Baarn (1960).
- J. J. de Wolf — *Mars in Cathedra 1865—1965*. Kon. Ver. t. beoefening van de krijgswetenschap, Den Haag (1965).
- NB. Robert B. Meyer, Curator of Flight Propulsion, the National Air Museum, Smithsonian Institute, Washington DC, deelde mij eind 1969 mee, dat hij hoopte t.z.t. te publiceren over de invloed van benzine met octaangetal 100 op de operaties in de Tweede Wereldoorlog. S.

Kritiek op kritiek

Wm Teuben

PR-officer FME

Het onderwerp gaat over de waardering die de leiders van onder meer ondernemingen door en voor het uitoefenen van hun taak ondervinden. Zij zelf menen onvoldoende aan hun trekken te komen. Zij menen, dat gebrek aan inzicht en — naar hun ervaring — politiek gerichte publikaties een ernstige onderwaardering van hun werk tot gevolg hebben. Maar wat kunnen zij, met hun grootste gelijk van de wereld, doen in een wereld, die zelfs niet meer naar hen schijnt te willen luisteren?

De ondernemers zijn niet de enigen die voor een groot raadsel en tegelijkertijd voor een groot probleem staan. Met andere groepen die nog maar kort geleden „vanzelfsprekend” gezag hadden — burgerlijke en kerkelijke autoriteiten, officieren en door erfrecht bevoorreedden — staan zij voor een onverwachte situatie. „Ineens” is daar een roerige maatschappij, „plotseling” leven zij in een over democratie zus en inspraak zo sprekende maatschappij. Te snel is voor hen een samenleving ontstaan waarin enkele luidruchtigen zeggen namens een meerderheid te spreken. Dat ervaren zij vaak als negatief en het erdoor veroorzaakte „leed” komt voor degenen die het voelen, altijd zwaar aan. Het is niet alleen boeiend, maar vooral ook noodzakelijk aan dit aspect van het ondernemer-zijn aandacht te besteden. Uiteindelijk hangt het wel (of het wee) van zowel de ondernemers als van vele anderen af van de consequenties die uit deze situatie kunnen ontstaan.

Als ondernemers het probleem stellen of door anderen laten behandelen, valt al heel gauw het woord Public Relations (PR), en dat maakt de zaak nu niet bepaald eenvoudiger. Wat moet immers onder public relations worden verstaan? Het kan toch niet meer of minder betekenen dan de relatie die op basis van ervaringen met, en (vermeende) kennis omtrent, personen en organisaties, en ook ondernemingen, gaat ontstaan tussen dezen en daarmee in aanraking komende publieksgroepen. Zodra, en pas als men zich ervan bewust is, dat goede verhoudingen met anderen

Wilhelm Teuben (43), public relations officer van de Federatie Metaal- en Electrotechnische industrie FME, hield op 24 juni een inleiding voor ca. 80 NAVO-collega's, bijeen op de jaarlijkse SHAPE-PIO-conference op het hoofdkwartier in België.

De heer Teuben sprak voor vakgenoten en oud-collega's, want van 1948 tot 1958 was hij voorlichtingsofficier bij de Koninklijke Luchtmacht, in welke periode hij o.m. werkzaam was bij 2ATAF.

Zijn hierbij afgedrukte, vertaalde, inleiding mag van belang worden geacht voor alle huidige en toekomstige managers in de onderneming die defensie heet. Redactie

onontbeerlijk zijn en men hieraan tijd en aandacht wil besteden, is Public Relations als PR(-activiteit) aan de orde. Maar van enig effect kan pas sprake zijn, nadat de bereidheid — op welke grond dan ook — aanwezig is om rekening te houden met de groepen die bij de gewenste waardering zijn betrokken.

In de maatschappelijke orde waarin de ondernemers in dit deel van de wereld functioneren, zijn zij degenen die het schip „Enterprise” moeten sturen. In die maatschappelijke orde worden zij beoordeeld naar hun stuurmanskunst en hun gedrag als captain (of industry). Met of zonder PR-activiteiten zullen ondernemers worden beoordeeld als alle anderen die een functie vervullen. Of dat oordeel dan negatief of positief gaat uitvallen, is een zaak die, buiten hen om, door anderen zal worden „behandeld”; in die roerige maatschappij met naar eigen normen denkende enkelingen.

Er is inderdaad sedert 1900 en 1935 veel veranderd. Mét ouders kunnen ondernemers, die hun leidinggevende capaciteiten vaak een extra dimensie moeten geven, daarover meepraten. De ouders en ondernemers van 1900 zeiden nog wat moest en mocht. In 1935 reeds hoorden ouders en ondernemers wat niet zou moeten en wat zou moeten mogen. En weer 35 jaren later presente-

ren kinderen, en wie eigenlijk niet, zich met: niets meer te moeten en alles te mogen. Ziehier een duidelijke conflictsituatie voor degenen die (nog) niet de bereidheid kunnen of willen opbrengen om na te denken over wat gaande is.

Na twintig eeuwen (christelijke) beschaving, na enkele oorlogen die bij velen als gisteren beleefd in de herinnering liggen, na enkele geslaagde landingen op de maan, is een nieuwe mens ontstaan. Een co-mens; een mens van de consumptie, van de coëxistentie, van de communicatie, van de coöperatie, van de computer. Een mens dus die, veelal onbewust, meer mens, in ieder geval voor de meesten menselijker, is geworden. Naar de normen van velen, die — om welke reden of op welke wijze dan ook — een oordeel formuleren en uitspreken, is hij een volwaardiger wezen, die 1970-mens.

Waar nu en in welk opzicht hebben ondernemers met dit aspect van de samenleving te maken? Het antwoord kan en moet heel kort zijn: overal en op elk moment. In wezen betekent dat dan ook dat iedere ondernemer steeds zijn eigen en eerste PR-officer is. Nog maar kort geleden zei een Amerikaanse top-industrieel:

In my job I am constantly required to make public relations decisions, for the simple reason that public relations is part and parcel of all management decisions. Public Relations is not therefore the exclusive province of public relations men. It is an essential part of industrial operations.

Waarschijnlijk zijn er wel Europese ondernemers te vinden die aan hun public relations (nog) niet zo zwaar (willen) tillen. Zij hebben natuurlijk gelijk als zij zeggen, dat zij nu eenmaal geen Amerikanen zijn. Zij vergeten dan echter, dat de bij hun activiteiten betrokken individuen niet zo heel anders denken, doen en reageren dan Amerikanen op vergelijkbaar niveau. En dat gebiedt de ondernemers toch wel aan het spel van menselijker leven meer te doen. Hieruit zou men nu kunnen concluderen, dat degenen die nog geen of weinig aandacht aan hun public relations besteden per definitie achteropkomen. Dit behoeft echter niet altijd het geval te zijn. Maar voorzichtigheid is geboden. Mét anderen mogen de ondernemers niet vergeten dat het ervaringen registrerende publiek zelden verstandelijk te werk gaat. Veelal kan worden vastgesteld, dat de oordeelsvorming primair een emotionele zaak is. Zo wordt in ondernemerskringen met de beste

bedoelingen, en zonder zich te realiseren wat eraan fout is, nog te vaak gesproken en gedacht over vakverenigingen, die „blaadjes” uitgeven. Men vergeet dan echter, dat de bladen van de vakverenigingen alleen al door hun oplage van enkele honderdduizenden exemplaren per week zeer invloedrijk zijn. Bovendien kan worden vastgesteld, dat er in de kring van ondernemers toch zwaarder aan woorden wordt getild dan men op grond van hun wat ironische kwalificaties zou verwachten.

Nu wordt het overigens wel tijd de ondernemers de hand boven het hoofd te houden. Wat is immers het geval? Deze belangrijke groep van mensen wordt in te veel kringen gewantrouwd, en veelal volkomen ten onrechte. Ondernemers moeten namelijk per definitie als schapen met vijf poten zijn. Zij moeten én economisch, én sociaal, én technisch, én nu dan ook als public relations-mannen de motor binnen de onderneming zijn.

Zij hebben dan wel medewerkers, maar die dragen niet de verantwoordelijkheid die op de ondernemers zelf rust. Zij hebben inmiddels — in tegenstelling tot hun voorgangers — het voordeel dat zij zich kunnen permitteren ervoor uit te komen, dat er ook zaken zijn die zij niet kennen en onderwerpen die zij niet beheersen. Van dit voordeel moeten zij gebruik maken. Zij moeten hun specialisten (op alle terreinen) inschakelen. De werkgeversorganisaties werden ervoor opgericht. Deze organisaties dragen bij tot de continuïteit en de capaciteiten van de ondernemingen. Veel ondernemers hebben de weg erheen weten te vinden. Er zijn er ook nog, die onderweg toch het spoor bijster raken en met de ogen dicht dan maar doorlopen .. en natuurlijk verdwalen. Binnen het gebied van de public relations zal de ondernemer, mits hij zijn kompas (behalve zijn markt, o.m. de kranten, de radio, de televisie) in de gaten houdt, ver kunnen komen. De bekwaaamsten zullen zelfs de klippen kunnen omzeilen. De meesten zullen zich bij hoog en laag water evenwel van een loods, van een public relations-adviseur, moeten voorzien.

Het komt dikwijls voor, dat personen, organisaties en bedrijven die een PR-deskundige in de arm of in dienst nemen, menen dat zij door deze beslissing aan hun verplichtingen hebben voldaan en zodoende tevens een garantie voor de goede afloop in hun zak hebben. Niets is minder waar. Weliswaar getuigt het initiatief van een

bepaalde bereidheid, maar daarbij kan het niet blijven. Het eigenlijke werk kan nu pas beginnen. In de eerste plaats zal een beeld moeten worden gevormd van de plaats van de opdrachtgever binnen het denken van degenen die bij de opinievorming van belang moeten worden geacht. Daarna zal kunnen worden vastgesteld wat moet worden gedaan om de relaties met de publieks-groepen (de public relations) te verbeteren.

Het Nederlands Genootschap voor Public Relations (NGPR) zegt in de definitie over PR als activiteit: PR is het — hoofdzakelijk door voorlichting — stelselmatig bevorderen van goede verhoudingen met die groepen van mensen, van wier oordeel men als organisatie afhankelijk is.

Sinds deze definitie werd aanvaard, is er evenwel veel veranderd. Ten eerste is het informeren van anderen — het geven van voorlichting — inmiddels zozeer vanzelfsprekend geworden, dat het in de definitie nog maar nauwelijks extra behoeft te worden vermeld. Bovendien is de aanduiding „met die groepen enz.” nog maar net te hantieren, omdat de overvloed aan informatie en het individueel betrokken zijn van alle individuen bij zoveel zaken zozeer zijn toegenomen, dat in ieder geval ook ondernemers zich als „afhankelijk van” vele anderen moeten beschouwen.

Voor de ondernemers betekent dit, dat zij ervoor moeten zorgen, dat ook degenen, die in de vertegenwoordigende lichamen zijn opgenomen, door goede informatie en goede verhoudingen met het bedrijfsleven de gelegenheid hebben zich positief op te stellen. Het gezamenlijke bedrijfsleven en de individuele bedrijven moeten ervoor zorgen, dat hun zaken kloppen, zodat er tot in het parlement aan hen eer is te behalen. Door het (voorlichtende) werk van een PR-deskundige kan in dit opzicht veel worden bereikt.

Als men bij de beslissingen die het bedrijfsgebeuren bepalen aan de PR-aspecten voldoende aandacht besteedt, zal dit voor allen die bij de onderneming zijn betrokken een gunstig effect hebben. Bij de Federatie Metaal- en Electrotechnische industrie FME en een aantal andere organisaties zijn PR-deskundigen aangesteld om de PR-belangen van de aangesloten ondernemingen te behartigen. Het behoort tot hun taak in de eerste plaats de collectieve belangen van de ondernemingen te bewaken en te behartigen. Indien op hen een beroep wordt gedaan, kunnen zij bij de ondernemingen meer bedrijf-gericht

denken en werken. Er zijn vele gelegenheden die zich voor een contact met hen lenen. Daarbij mag men dan niet alleen denken aan die welke per definitie wel positieve reacties of publiciteit zullen opleveren. Door een slechte behandeling van de PR-aspecten die aan een noodzakelijk „negatieve” zaak zijn verbonden, wordt aan het ondernemerschap vaak onnodig schade toegebracht, omdat de oorzaken en de gevolgen van de beslissingen niet goed over het voetlicht komen, waardoor een vruchtbare basis voor negatieve kritiek ontstaat.

Uiteindelijk moeten de moderne ondernemers zich steeds ervan bewust zijn, dat zij niet náást, maar *in* een maatschappij leven. Zij hebben een eigen plaats en een aparte functie, die voor een groot deel medebepalend zijn voor het goed functioneren van die maatschappij. Daarom behoort het ook tot hun taak ervoor te zorgen, dat die maatschappij een open oog krijgt voor wat de ondernemers doen en hen daardoor verstaat en waardeert. Het is dus niet alleen omdat er veel waars zit in de uitspraak „waar(heid) = de formulering van het denken van anderen”, dat de ondernemers de bouwstenen voor een goed denken over hun handelen en streven moeten helpen aandragen. Ook ondernemers moeten hun public relations (doen) behartigen.

Het is echter duidelijk, dat zij niet de enigen zijn die public relations-belangen hebben, die in de gaten moeten worden gehouden. In de tijd, dat ik als voorlichtingsofficier van de Koninklijke Luchtmacht diende heeft de opperbevelhebber van de NAVO, wijlen Generaal Dwight D. Eisenhower, beklemtoond, dat men in een multinationale organisatie als de NAVO — voor wat betreft de wijze waarop de voorlichting moet worden bedreven — is gebonden aan evenveel concepties als het aantal landen, dat in de NAVO is verenigd.

Toen de NAVO werd opgericht was het echter nog maar een paar jaar geleden, dat de Tweede Wereldoorlog was afgelopen. De volkeren van Europa geloofden veel meer dan nu in de noodzakelijkheid van de strijdkrachten. In 1951 kon de taak van de voorlichtingsofficier dan ook een nagenoeg puur informatieve zijn. Indien ik mij echter tot Nederland beperk en zie wat er twintig jaar later aan de hand is, geloof ik, dat de nadruk vooral ook moet liggen op activiteiten, die zich niet als uitsluitend informatief kenmerken.

Bovendien ben ik er vrij zeker van, dat dit in de andere NAVO-landen niet zo heel anders ligt.

Wat is er gebeurd? Door technische ontwikkelingen hebben de mensen in de betrokken landen het zoveel beter gekregen en, van een sociaal standpunt uit bezien, zijn zij ook zoveel verder, dat zij niet langer de bereidheid hebben zich verwant te voelen met de voor hen verouderde systemen van recht en orde, zoals die in de strijdkrachten nog steeds functioneren.

De hamvraag is natuurlijk: wat kunnen wij eraan doen? Wel, niet veel, naar ik vrees. Maar van de andere kant kunnen public relations-adviseurs zich niet permitteren niet hun uiterste best te doen om de juiste antwoorden te vinden. Daarom wil ik denken aan de suggestie om door studie en nieuwe initiatieven met niet-militaire inbreng, methoden toe te passen, die bewijzen dat het een noodzaak is de standaard binnen de strijdkrachten op peil te houden. Tegelijkertijd moeten de meest praktische wegen worden bewandeld om de strijdkrachten weer te integreren in het frame

van denken en handelen zoals de niet-militaire maatschappij die kent.

In feite ben ik er zeker van, dat de mogelijkheden om programma's op dit terrein te verwezenlijken van land tot land zullen blijven verschillen, maar ik ben er ook van overtuigd, dat er een remedie is, die in alle landen genezend zal werken. Die remedie zou kunnen zijn: maak de mensen ervan bewust, dat zij niet voor niets betalen, of alleen maar betalen voor activiteiten tot genoegen van degenen, die er plezier aan beleven.

Tot slot nog een opmerking. Ik ga ervan uit dat allen die zich met public relations voor de NAVO bezighouden het goed menen. Tegelijkertijd wil ik evenwel niet verhelen, dat ik niet in een NAVO geloof met slogans als: SHAPE = Twintig Jaar in dienst van Vrede en Veiligheid.

Mijn slogan is: NAVO is een Moeten. Probeer het publiek dát aan het verstand te brengen. Het gelooft niet, dat public relations officers van de NAVO, generaals en soldaten missionarissen zijn.

Nieuwe uitgave

Simulaties in de internationale politiek, door prof. dr. I. Lipschits, 180 blz. Uitg.: Van Loghum Slaterus, Deventer, 1971. Prijs: f 24,50.

Simulaties, het nabootsen van situaties op bepaalde wijzen, worden momenteel meer en meer en op allerlei gebied toegepast. De auteur, hoogleraar in de contemporaine geschiedenis aan de Rijksuniversiteit van Groningen, geeft een overzicht van de simulatietechnieken op het terrein van de internationale betrekkingen, zoals deze recent zijn gebruikt. (Zijn literatuuroverzicht bevat vrijwel alleen bronnen uit het laatste decennium.)

Bij deze technieken kan een onderscheid worden aangehouden tussen simulaties waarbij uitsluitend computers worden gebruikt, nabootsingen waarbij computers in het geheel geen rol spelen en, als tussenvorm, die waarbij voor bepaalde onderdelen computers worden benut. Een apart hoofdstuk is opgenomen over toepassingen van de simulatietechniek als leermiddel, als methode voor training, ter toetsing van hypothesen en

ter ontwikkeling van theorieën, als voorspellingstechniek voor ontwikkelingen en als examenmethode.

De opzet van de simulatie is „de werkelijkheid” in een gesimplificeerd dynamisch model na te bootsen. Afwijkingen van de realiteit leveren daarbij problemen op voor de validiteit van de simulatie. Door het gehele boek loopt dan ook a.h.w. de vraag naar de validiteit van de gevolgde werkwijzen voor het gebied van de internationale betrekkingen. In een apart hoofdstuk wordt nader op deze materie ingegaan.

Gezien de samenhang die t.a.v. internationale betrekkingen kan bestaan tussen de algemene politiek en de militaire strategie kan kennismaking van de inhoud van het boek worden aanbevolen, hetzij uit interesse dan wel omdat men door de aard van werkzaamheden hiermee te maken heeft of kan krijgen. (Men zie dan o.m. de besprekingen van het begrip „oorlog” bij de „internatiesimulatie” en van de „political-military exercises”).

J. VOSKUIL, Lkol Inf (gsb)

Oefenmogelijkheden

J. Kremer

Luitenant-Kolonel der Infanterie (gsb)

Het probleem van de oefengelegenheid voor de Koninklijke Landmacht speelt al verscheidene jaren. De nota Schut/Haex heeft het probleem in het middelpunt van de belangstelling gebracht; het plan Kikkert heeft talloze reacties en manifestaties uitgelokt.

De reacties zijn in het algemeen van emotionele aard. Dat de diepere achtergrond van deze reacties eigenbelang is, is te voorzien en begrijpelijk. Te voorzien, omdat het landsbelang geen plaats heeft in een lokaal gerichte belangenstrijd, begrijpelijk, omdat slechts een zeer beperkte groep van onze samenleving een duidelijk begrip heeft van de gevolgen van de moderne ontwikkelingen in de Koninklijke Landmacht. Het is vooral de moderne uitrusting van onze landmacht die aan de oefenmogelijkheden zeer grote eisen is gaan stellen.

Als illustratie moge het volgende dienen. Een regiment/brigade trad aan het einde van de Tweede Wereldoorlog op in een gebied van ca. 70 km². Thans, als gevolg van vele factoren, is dit gebied vergroot tot ca. 300 à 400 km².

Begripsomschrijving

Alvorens op het probleem in te gaan lijkt het mij gewenst de werkelijke behoefte aan oefenmogelijkheden nader te omschrijven. Deze behoefte bestaat uit twee grote componenten:

— het oefenen van de man, nl. het bijbrengen van de nodige kennis aan de enkele man en het ontwikkelen van deze kennis in groeps-, pelotons- en maximaal compagnies/eskadronsverband;

— het oefenen van verscheidene wapens in teamverband, hetgeen uitsluitend kan gebeuren door oefeningen in bataljon/afdelings- en hoger verband.

Bij het oefenen met de moderne uitrusting zijn voor de basisopleiding oefenterreinen noodzakelijk die, qua oppervlakte, gemechaniseerd optreden mogelijk maken en bovendien zo dicht mogelijk bij de kazernes/legerplaatsen zijn gelegen dat tijdverlies als gevolg van verplaatsingen wordt

voorkomen. Bovendien moeten oefenterreinen ter beschikking zijn, waarop in groter verband en onder andere omstandigheden het geleerde in de basisopleiding in praktijk kan worden gebracht. Als slot van de opleiding, na de training, waarbij de nadruk ligt op het beoefenen van technieken en procedures, dienen het bataljon in brigadeverband en de brigade in divisieverband te worden geoefend waarbij niet alleen het niveau van de „troep” wordt getest maar tevens de staf en de commandanten worden geoefend.

Wil men bij dergelijke oefeningen een ieder oefenen, dan dienen deze oefeningen te worden geleid door het hogere echelon. Dit brengt mee, dat de aantallen hierbij betrokken militairen en voertuigen zeer groot zijn. Hoewel getallen doorgaans aanvechtbaar zijn zou ik willen stellen dat bij een geleide bataljonsoefening globaal 2000 man en 250 voertuigen betrokken zijn, en dat deze getallen voor een geleide brigadeoefening globaal 9000 man en 1500 voertuigen bedragen. Bij de oefening TORENVALK bedroegen deze aantallen zelfs ca. 11.000 man en ruim 2600 voertuigen, waarvan 332 rupsvoertuigen. Deze oefeningen vergen uiteraard veel ruimte. Afmetingen zijn zeer moeilijk te geven, daarom wil ik volstaan met te vermelden dat voor het oefenen van een pantserinfanteriebataljon in de verdediging een oefenterrein van ca. 10 km breedte en ca. 12 km diepte gewenst is.

Situatie

Hoe is nu de werkelijke situatie? In het kort zal ik nagaan wat er aan oefenterreinen in West-Europa beschikbaar is.

a. Nederland

De in ons land bestaande oefenterreinen bieden oefenmogelijkheden voor gemechaniseerde pelotons en compagnieën. De reeds eerder genoemde nota Schut/Haex en het plan Kikkert betekenen een afronding van de realisering van de nodige oefenmogelijkheden voor de basisopleiding. Het is echter duidelijk dat verder de behoefte en noodzaak blijft om de grotere (de brigade) oefe-

ningen te houden, waarvoor ons land als gevolg van zijn bevolkingsdichtheid, zijn bebouwing en natuurlijke beperkingen ongeschikt is.

b. Duitsland

1. BERGEN-HOHNE (NAVO)

Oppervlakte 185 km². Schietoefeningen kunnen gelijktijdig door 5 bataljons worden gehouden. Mogelijkheden voor gevechtsoefeningen voor 1 brigade (+). Dit oefenterrein was oorspronkelijk bestemd voor schietoefeningen van cavalerie en artillerie. Ten gevolge van de steeds stijgende behoefte aan terreinen voor gevechtsoefeningen wordt het meer en meer voor dit doel gebruikt. Bergen-Hohne zal in de komende jaren aanzienlijk worden verbeterd, waarbij veel aandacht zal worden besteed aan het gebruik voor gevechtsoefeningen. Zo zullen o.a. de toegangsmogelijkheden worden verveelvuldigd. Uitbreiding van het terrein vindt echter niet plaats.

2. MÜNSTER-SÜD (NAVO)

Oppervlakte 80 km². Dit oefenterrein wordt vaak gebruikt in combinatie met Bergen-Hohne. Capaciteit voor schietoefeningen: 4 afdelingen artillerie. Bij gelijktijdig gebruik met Bergen-Hohne goede mogelijkheden om gevechtsoefeningen voor 2 brigades te houden.

3. SENNELAGER (BAOR)

Oppervlakte 130 km². Capaciteit voor schietoefeningen: 4 bataljons. Gevechtsoefeningen mogelijk voor 1 brigade (—) waarbij het aanbeveling verdient, en mogelijk is, rondom gelegen gebied mede te benutten. Het Britse streven, dit oefenterrein uit te bouwen tot een model infanterieschietterrein heeft tot nadeel dat gedeelten van het terrein niet voor gevechtsoefeningen ter beschikking zijn.

4. HALTERN-BORKENBERG (BAOR)

Twee terreinen, elk ca. 15 km². Slechts geschikt voor compagniesoefeningen.

5. VOGELSANG (BELGISCH)

Oppervlakte ca. 50 km². Slechts beperkte mogelijkheden voor een bataljonsoefening (niet gemechaniseerd).

6. BAUMHOLDER (NAVO)

Oppervlakte 110 km². Een cavalerie- en artillerieschietterrein, dat echter mogelijkheden biedt voor het houden van bataljonsoefeningen en zelfs brigadeoefeningen (—).

7. TOEWIJZING

De onder 1 t/m 5 vermelde oefenterreinen worden toegewezen door NORTHAG waarbij wordt uitgegaan van een verdeelsleutel, overeenkomstig de sterkte van de NORTHAG-legerkorpsen. Baumholder kan worden verkregen door ruil met een van de CENTAG-legerkorpsen.

c. België

Het kamp Beverloo is allen ongetwijfeld bekend. Gezien oppervlakte en beperkingen kan dit oefenterrein verder buiten beschouwing blijven, hoewel zij opgemerkt, dat het als afwisseling voor Nederlandse oefenterreinen aardig is. Pelotons- en compagniesoefeningen.

d. Frankrijk

Dit land heeft acht oefenterreinen, en wel, in volgorde van grootte: Suippes 135 km²; Mailly 120 km²; Mourmelon 96 km²; La Courtine 62 km²; Sissonnes 60 km²; Valdahon 36 km²; Bitche 35 km²; Larzac 30 km².

De eerste twee zijn — voor zover mij bekend — nog niet aan niet-Franse troepen ter beschikking gesteld; de laatste vijf — waarvan La Courtine velen welbekend is — blijven buiten beschouwing; zij zijn qua afmeting ongeschikt voor het houden van gevechtsoefeningen op bataljons- en hoger niveau. Blijft Mourmelon. Aangezien dit terrein in de nabije toekomst door ons zal worden benut, wil ik iets uitvoeriger hierop ingaan. Mourmelon is gelegen nabij Chalons sur Marne. Het heeft weliswaar een oppervlakte van 96 km², maar t.g.v. beperkingen beslaat het eigenlijke oefenterrein een oppervlakte van 70 km². Het terrein is licht glooiend, voor één derde bebost. De krijtgrond is hard gedurende droge perioden, maar zacht bij vochtig weer, waarbij de begaanbaarheid aan grote beperkingen onderhevig kan zijn. Het noordelijke gedeelte bevat hoofdzakelijk schietbanen; het midden- en het zuidelijke gedeelte zijn gereserveerd voor gevechtsoefeningen. Hiervoor is een terrein van ca. 6 km breedte en 7 à 8 km diepte beschikbaar. Het is helaas ook weer minder geschikt voor het houden van gevechtsoefeningen op bataljonsniveau. Als men echter gelijktijdig gedurende enkele dagen Suippes ter beschikking kan krijgen wordt de diepte ca. 30 km: ideaal voor bataljonsoefeningen. Tanks moeten in dit geval echter gebruik maken van de enige aanwezige tankbaan, die beide terreinen verbindt (lengte ca. 6 km). Mourmelon wordt al verscheidene jaren zowel

door Engelsen als door Duitsers gebruikt. Het is misschien interessant hun meningen te horen. Een BAOR-rapport van april 1970 vermeldt:

It is considered that the area is not ideally suited for mechanised training but that Combat Team exercises could be held. However the area has the advantage of unrestricted movement where troop and platoon drills could be practised. It is better suited to dismounted training and use of the field firing ranges.

De Duitsers achten het terrein ongeschikt voor gemechaniseerde eenheden. Zij oefenden er in het verleden alleen gemotoriseerde infanterieonderdelen en zijn voornemens er in de toekomst de infanterie-eenheden van de Jägerbrigaden (niet gemechaniseerd) te oefenen, voornamelijk op pelotons-/compagniesniveau.

Beschouwing

Gebrek aan oefengelegenheid is geen specifiek Nederlands probleem. Al onze Westeuropese NAVO-partners kampen met hetzelfde euvel. Ten gevolge van de snel toenemende mechanisatie is de behoefte aan meer en grotere oefenterreinen aanzienlijk gestegen. SHAPE dringt er sedert jaren regelmatig bij de verschillende landen op aan de bestaande oefenterreinen uit te breiden; zonder resultaat overigens! Grond is nu eenmaal een schaars artikel in het dichtbevolkte Europa.

Het is een duidelijke zaak dat de eerder vermelde oefenterreinen niet in staat zijn het probleem op te lossen. Alleen Amerika en Canada beschikken in eigen land over voldoende oefenterreinen, en in de Warschau-Pactlanden ligt het probleem eveneens zeer simpel. Ik moge volstaan met het vermelden van drie oefenterreinen in Oost-Duitsland: Letzingerheide, ca. 1500 km²; Templin, ca. 1000 km² en Juterbog, ca. 400 km².

Hoe lossen onze minder bedeelde NAVO-partners dit probleem nu op?

De *Britten* oefenen veelvuldig buiten bestaande oefenterreinen. Op pelotons- en compagniesniveau oefenen zij regelmatig in Noorwegen en Denemarken en tot verleden jaar hebben zij regelmatig brigadeoefeningen in Libië gehouden. Iedere Britse brigade houdt eenmaal per jaar een drieweekse oefening buiten de bestaande oefenterreinen in West-Duitsland. Gedurende de eerste week vindt Combat-Teamtraining plaats (inf cie/tk esk); gedurende de tweede week Battlegroup-training (inf bn/tk bn), en in de derde

week treedt de gehele brigade als eenheid op, met een andere brigade als tegenstander. De schade per drieweekse oefening bedraagt gemiddeld ca. DM 800.000.

De *Belgen* zoeken eveneens hun heil buiten de bestaande oefenterreinen in West-Duitsland; bovendien zoeken zij een oplossing in deelneming van bataljons en zelfs brigades aan grotere Britse en Duitse oefeningen.

De *Duitsers* houden hun schietoefeningen o.a. in Italië en Engeland. Voor hun gevechtsoefeningen maken zij gebruik van een combinatie van bestaande oefenterreinen en de omliggende gebieden. Jaarlijks wordt door de Duitsers een legerkorps-oefening gehouden met deelneming van eenheden van een of meer andere NAVO-partners.

Uit het bovenstaande blijkt dat onze NAVO-partners een oplossing vinden buiten de bestaande oefenterreinen. Mogelijkheden hiertoe zijn aanwezig. Beperken wij ons tot West-Duitsland, waar ten noorden van de lijn Keulen-Kassel grote gebieden — bovendien zeer gunstig t.o.v. Nederland gelegen — niet of slechts matig worden gebruikt. Een recent in Zuid-Duitsland uitgevoerde verkenning toont aan dat ook daar mogelijkheden zijn. De ervaring leert dat de betrokken Bundesländer bereid zijn medewerking te verlenen, mits de oefeningen gedurende het najaar en de winter worden gehouden en mits zij tijdig worden gepland.

Conclusies

— De in West-Europa bestaande oefenterreinen bieden onvoldoende mogelijkheden om gemechaniseerde eenheden in bataljons- en groter verband te oefenen.

— Het verdient aanbeveling de volgende mogelijkheden te onderzoeken.

- Het oefenen buiten bestaande oefenterreinen, waarbij vooral aan een maximaal gebruik van in West-Duitsland bestaande mogelijkheden ware te denken.
- Deelneming met grote eenheden aan oefeningen van onze NAVO-partners.
- Het periodiek houden (bv. éénmaal per drie jaar) van een Nederlandse legerkorps-oefening met internationale deelneming.

De hoogte van reservevoorraden

ir. G. M. van der Laan

Majoor van de Technische Staf

Het artikel van dr. S. W. M. Kuijpers „De hoogte van reservevoorraden” (*Mil. Spect.* 140(1971)(1) 27), heeft bij mij enkele bedenkingen opgeroepen. Hoewel ik niet volledig op de hoogte ben van het bij de KLu gevoerde beleid t.a.v. de bevoorrading, is het op basis van enkele eenvoudige regels uit de voorraadbeheersing al mogelijk het artikel op bepaalde punten aan te vechten. In hoofdzaak hebben mijn bezwaren betrekking op:

1. de terminologie;
2. het ontbreken van de beschrijving van de kenmerkende eigenschappen van het beschouwde KLu-bevoorradingssysteem;
3. de inhoud van de tabellen;
4. het doen van vooronderstellingen die ingrijpen in de essentie van het bevoorradingproces;
5. het onvoldoende bewerken van historische vraagreeksen waardoor onmisbare informatie verloren gaat;
6. onnauwkeurige en soms onjuiste uitspraken, berekeningen en conclusies;
7. het ontbreken van elk bewijs (kwalitatief en/of kwantitatief) voor de uitspraak, dat de servicegraad voor alle artikelen in een assortiment gelijk zou moeten zijn (NB. de apotheose van het artikel!).

1. De terminologie

De door dr. K. gebruikte termen als: voorraadniveau, servicegraad, levertijd of bestelperiode worden niet correct gehanteerd.

— Voorraadniveaus worden uitgedrukt in een aantal dagen (weken, ...) oorlogs/vredesgebruik. Voorraden worden weergegeven in stuks, kilogrammen, liters, meters, enz. Om deze reden kunnen voorraadniveau en voorraad ook niet van elkaar worden afgetrokken. Zo zal bv. voor alle artikelen uit een assortiment een bestelniveau van 3 weken vredesgebruik kunnen worden aangehouden. Voor artikel A zal dit neerkomen op een waarschuwingsvoorraad van: $3 \times$ weekverbruik à 10 stuks = 30 stuks, voor artikel B: 3×20 stuks = 60 stuks, enz.

— In de definitie van de servicegraad wordt niet aangegeven welke periode in beschouwing moet worden genomen. Dit is niet doelmatig voor een juist voorraadbeheer. Het kan nu voorkomen dat „neen-verkoop” uit een ver verleden, via de gedefinieerde servicegraad, een onjuist beeld geeft van de werkelijke, huidige toestand. Bijsturing zal nu aanleiding geven tot te hoge gemiddelde voorraden; alle „neen-verkopen” blijven doorwerken. Ook is niet duidelijk of de definitie op het assortiment slaat (kwalitatief) of op elk van de afzonderlijke artikelen (kwantitatief).

— „Levertijd” en „bestelperiode” worden zonder meer aan elkaar gelijk gesteld. Dit is onjuist! De besteltijd voor het N^e echelon is o.m.(!) opgebouwd uit de levertijd van het (N+1)^e echelon. Voor een nauwkeurige uiteenzetting van deze begrippen wordt verwezen naar [1].

2. De eigenschappen van het systeem

Dr. K. richt zich in zijn betoog op door de KLu gehanteerde voorraadtabellen. Het is voor het leveren van gefundeerde kritiek op de normen in deze tabellen echter noodzakelijk om kennis te hebben van een groot aantal systeemeigenschappen zoals:

- de echelonnering van het systeem;
 - de strategie die t.a.v. het bestelmoment wordt gehanteerd (Q- of S-systeem, of combinatie);
 - het soort artikelen dat wordt gevoerd, (reserverdelen, levensmiddelen, ...);
 - of „back-order”, dan wel „lost sale” wordt toegepast en of de toepassing nog afhankelijk is van het echelon;
 - op welk echelon de voorraadtabellen betrekking hebben;
 - wat is bepaald t.a.v. de „critical items”.
- Genoemde eigenschappen komen vrijwel geheel niet ter sprake.

3. De inhoud van de tabellen

De invloed van door dr. K. afgeleide algoritmen m.b.t. de waarschuwingsvoorraad tenderen de

gemiddelde voorraad veel hoger te maken dan voor een doelmatig beheer noodzakelijk is. Verwezen wordt naar tabel 3, op blz. 29 van zijn artikel, waarin voor een besteltijd van 8 weken voor artikelen met vraagpatroon III, een bestelniveau van bijna 50% (!) van het jaarverbruik wordt berekend en een „reservevoorraad” van dus 30% ($46-8/52 \times 100\%$). Als dan blijkt dat

gedurende 80% $\left(\frac{5+18+25+20+12}{100} \times 100\% \right)$

van de beschouwde periode van 2 jaar, de vraag/2-weekse periode kleiner is dan de helft van de maximaal voorkomende vraag/2-weekse periode, is het duidelijk dat een dergelijke benadering van de veiligheidsvoorraad niet bepaald aansluit bij het in de krijgsmacht vigerende kostenbesef.

Vooraf in militaire, mobiele voorraadsystemen zijn dergelijke normen alleen al uit operationeel oogpunt onaanvaardbaar. Met name in de KL is men erop bedacht de voorraden klein te houden, ten einde een snelle spreiding in de breedte en de diepte mogelijk te maken, via een hoge bewegelijkheid van de direct steunende bevoorradingsseenheden.

De filosofie waarop bovengenoemde rekenregels zijn gebaseerd wordt in de punten 4, 5 en 6 nader beschouwd.

Dat dr. K. zich heeft laten leiden tot de daar besproken gedachten zal wellicht zijn oorzaak vinden in het ogenschijnlijk primitieve karakter van tabel 4 op blz. 29 van het artikel waarin de KLu-normen zijn opgenomen. Bedacht moet worden dat deze tabellen empirisch zullen zijn bepaald o.m. aan de hand van door de Centrale Voorraad Administratie (CVA) verstrekte gegevens ([2], blz. 72).

Als wordt uitgegaan van tabel 4 is eenvoudig te bepalen dat voor de drie kostengroepen geldt dat in de besteltijd ongeveer 4,2% van het jaarverbruik wordt geconsumeerd („bestelniveau” minus „reservevoorraad”; zie echter 1). Hieruit is, met een inverse toepassing van dr. K.'s methode, de besteltijd te berekenen: $4,2/100 \times 52$ weken = 2,2 weken = 11 dagen; d.w.z. dat voor alle artikelen in het assortiment van dit KLu bestand een besteltijd van 11 dagen wordt aangenomen, ongeacht de artikelprijs, omzet enz. In het algemeen zal een besteltijd van 11 dagen slechts voor een bepaald gedeelte van het assortiment gelden (bv. ongeveer 60 à 70%). Kennelijk

wordt door de KLu een zekere „neen-verkoop” toegelaten.¹

Het feit dat in de KLu-tabel geen invloed op de besteltijd wordt ingecalculereerd van de parameters, die aan de indeling in kostengroepen ten grondslag liggen, is gevoelsmatig juist. Er is immers geen enkele reden te veronderstellen dat het voorraadsysteem zal discrimineren t.a.v. deze parameters, in de tijdsduur van de aanvraagverstrekkingsprocedure (in „handsystemen” het grootste deel van de levertijd).

4. De vooronderstellingen

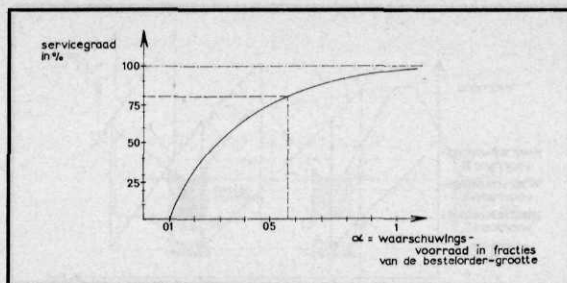
Eén van de eerste verschijnselen waarmee de logisticus wordt geconfronteerd is het feit dat vraag en besteltijd niet deterministisch zijn bepaald. Hierop is de gehele problematiek van voorraadvorming gebaseerd. Elke vooronderstelling die afziet van het niet-stationaire, stochastische karakter van de vraag en/of besteltijd, kan ten hoogste dienen ter illustratie van het verloop van voorraad als functie van de tijd, maar mag beslist niet worden gebruikt als basis voor een betoog dat kritiek uitoefent op een zo doordacht bevoorradingsysteem als dat van de KLu ongetwijfeld is.

De volgende vooronderstellingen raken de essentie van het voorraadprobleem en doen derhalve de theoretische beschouwing haar algemene karakter verliezen:

- de „maximale vraag per 2-weekse bestelperiode” in het verleden is tevens die voor de toekomst (zie ook pt 5) en dus bekend;
- een servicegraad van 100%;
- het afzien van kostenfactoren (zie vereenvoudigde probleemstelling op blz. 27 van het artikel).

Gegeven deze premissen is elk bevoorradingsprobleem opgelost, want dan geldt immers dat door de waarschuwingsvoorraad (vgl. „bestelniveau”) gelijk te kiezen aan de maximale vraag per bestelperiode, altijd aan de tweede vooronderstelling is voldaan, hoe hoog de kosten ook mogen zijn (derde vooronderstelling). Het probleem dat dr. K. zich stelt (blz. 27 links onder) kan direct worden beantwoord (blz. 29 links boven) en het volkomen onnodig groeperen, rekenen enz. met vraaggegevens lijkt mij in dit verband dan ook nutteloos (zie ook pt 5).

¹ Dit is uit een oogpunt van kosten ook volkomen gezond; in [6] heeft Volten dit op eenvoudige wijze geïllustreerd (blz. 62).

Afb. 1 Servicegraad als functie van het bestelmoment van een artikel uit een assortiment van een 2e-echelonseenheid (bestelordergrootte = bedrijfsvoorraad)

Ten aanzien van de 100% servicegraad, die gemakshalve wordt aangenomen, kan nog worden verwezen naar afb. 1, waar de servicegraad als functie van het bestelmoment is weergegeven voor een multi-echelons militair voorraadsysteem KL. De grafiek is bepaald aan de hand van een op een IBM 360/65 uitgevoerde simulatie, voor één artikel uit het assortiment reservedelen van een 2e-echelonsonderhoudsgroep. De asymptotische nadering van de „100% servicegraadlijn” geeft duidelijk aan tot welk een absurd hoge waarschuwingsvoorraad een dergelijke eis aanleiding geeft ([2], blz. 159).

5. Vraagreeksen

Dr. K. gaat 100 tweewekelijkse perioden in klassen indelen. Dit is een vrij tijdovend karwei en niet zinvol. Hij gebruikte deze indeling nl. alleen om de gemiddelde vraag per bestelperiode te berekenen en dat kan veel eenvoudiger:

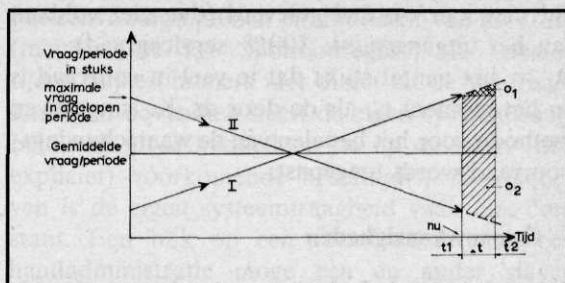
$$\bar{X} = \frac{1}{\eta} \sum_{i=1}^{\eta} X_i$$

als:

X_i = de tweewekelijkse vraag in de i^e periode;
 \bar{X} = de gemiddelde tweewekelijkse vraag in de beschouwde periode van 200 weken;
 η = het aantal tweewekelijkse perioden ($\eta = 100$).

Tevens wordt, door de rangschikking in klassen en de rekenkundige bewerking, de informatie omtrent de verdeling van de vraag over de tijd vernietigd. Het is nu niet meer mogelijk uit de nieuwe vraagreeksen de verwachtingswaarde van de vraag te bepalen (vraagproces niet stationair).

Het berekenen van de veiligheidsvoorraad („reservevoorraad”) is volkomen overbodig. Deze voorraad is al opgenomen in de waarschuwings-

Afb. 2 Vraagreeksen met stijgende en dalende trend

voorraad en geeft geen aanleiding tot maatregelen (althans niet door dr. K. aangegeven), zodat signaleren achterwege had kunnen blijven. Bovendien is de filosofie die aan de berekening ten grondslag ligt onjuist (zie pt 6).

Vervolgens wil ik nog erop wijzen dat de methode van dr. K. om de vraag rekenkundig te middelen volkomen achterhaald is. Alhoewel in met de hand gevoerde bevoorradingsystemen deze methode nog wel wordt toegepast, is men zich terdege ervan bewust dat het hanteren van prognosetechnieken ([2], blz. 63 e.v.) onontbeerlijk is. Het invoeren van digitale rekenmachines is hier bij grote assortimenten een node te missen „tool of management” ([2], blz. 164 en 170, en [5], blz. 26).

In afb. 2 zijn twee vraagverlopen geschetst die met de door dr. K. gehanteerde klasse-indeling ten onrechte tot één en hetzelfde vraagpatroon, i.c. één en dezelfde waarschuwingsvoorraad, aanleiding zouden geven. De geïnteresseerde lezer zal zonder nadere uitleg begrijpen dat beide vraagreeksen zeer verschillende toekomstverwachtingen wettigen en dus aanleiding zouden moeten geven tot zeer *verschillende* waarschuwingsvoorraden.

Zoals in pt 6 nog zal worden uiteengezet is de waarschuwingsvoorraad o.m. opgebouwd uit het produkt van de gemiddelde vraag/dag *gedurende de gemiddelde besteltijd* en deze gemiddelde besteltijd. Het is principieel onjuist in een theoretische beschouwing de waarschuwingsvoorraad te baseren op de gemiddelde vraag gedurende de gehele beschouwde periode.

NB: als in afb. 2 geldt dat:

$\Delta t = t_2 - t_1 =$ bestelperiode;

$t_1 = nu$, bestelmoment;

$t_2 =$ moment van levering;

dan is:

$O_1 =$ het aantal stuks dat gedurende de bestel-

tijd niet kan worden geleverd (dus niet voldaan aan het uitgangspunt: 100% servicegraad); O_2 = het aantal stuks dat te veel in voorraad is op het moment t_2 , als de door dr. K. aangegeven methode voor het bepalen van de waarschuwingsvoorraad wordt toegepast.

6. Onnauwkeurigheden

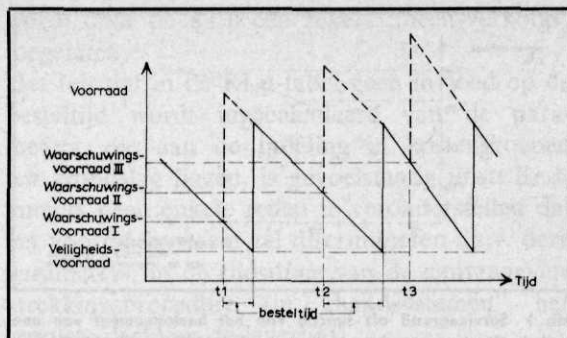
Behalve de reeds in het voorgaande aangehaalde onnauwkeurigheden zijn nog de volgende punten discutabel.

De conclusie dat „dus” bij een gegeven servicegraad „de hoogte van reservevoorraad en het bestelniveau” afhankelijk zijn van het jaarverbruik, het vraagpatroon en de levertijd, is onvoldoende gemotiveerd en niet geheel juist. Bovendien wordt aangenomen (zie de tabellen 2 en 3 van het artikel) dat het verband recht evenredig is en dat is met name voor de „reservevoorraad” in het algemeen onjuist. Het „bestelniveau”, of liever gezegd de waarschuwingsvoorraad (WV), is, zoals uit het artikel is op te maken, opgebouwd uit:

- de besteltijd-overbruggingsvoorraad (BOV);
- de veiligheidsvoorraad (VV);
- de oorlogsvoorraad (OV).

De BOV wordt bepaald door de stochastisch variërende vraag gedurende een eveneens stochastisch variërende besteltijd, dus door hun samengestelde verdeling. In het algemeen wordt de BOV gelijk genomen aan het produkt van de verwachting van de vraag (gemiddelde vraag) gedurende de besteltijd en de verwachting van de besteltijd. Dikwijls wordt (vaak ten onrechte) de besteltijd als constant genomen (bij de KLu op 11 dagen, zie pt 3).

De VV dient om de (positieve) variaties van de vraag en besteltijd op te vangen en is bepalend voor de servicegraad. De VV wordt vaak vastgesteld op een aantal malen (t) de standaarddeviatie (σ) van de eerder genoemde samengestelde verdeling: $VV = t \times \sigma$ ([6], blz. 65 en 66). Dr. K. neemt een deterministische bepaalde besteltijd aan (2, 4 of 8 weken) en dus zullen alleen de variaties van *de vraag* invloed hebben op de VV. De mate waarin de standaarddeviatie (of spreiding) afhankelijk is van het aantal mutaties van de vraag en de totale vraag gedurende de verschillende besteltijden, wordt bepaald door de kansdichtheidsfunctie die aan de vraag ten grondslag ligt. Het is zonder kennis van deze functie niet mogelijk theoretisch de nieuwe spreiding te bepalen als de besteltijd (dus in het

Afb. 3 De veiligheidsvoorraad is onafhankelijk van de gemiddelde vraag en besteltijd

----- economische voorraad, ——— administratieve voorraad

algemeen het aantal vraagmutaties en de grootte van de vraag) toeneemt met een bepaalde factor (in dr. K.'s beschouwing 2 of 4). Afhankelijk van de verdelingsfunctie zal deze spreiding *niet* 2 of $4 \times$ de oude spreiding zijn, maar naar verhouding lager liggen.² Het is derhalve onjuist de WV recht evenredig met het toenemen van de besteltijd te laten variëren. De tabellen 2 en 3 op blz. 29 van het artikel geven in de kolommen „4 en 8 weken levertijd” dan ook te hoge percentages aan en zijn derhalve aanvechtbaar.

In afb. 3 is als tegenvoorbeeld een gestileerd voorraadverloop weergegeven van een vraag waarvan de spreiding onafhankelijk is gedacht van het aantal vraagmutaties en de grootte van de vraag. Dit is dus een extreem geval, daar uit de waarschijnlijkheidsrekening bekend is dat de spreiding de neiging heeft toe te nemen als het aantal waarnemingen (vraagmutatiefrequentie) toeneemt.

Als even wordt afgezien van de oorlogsvoorraad, geldt:

$$WV = BOV + VV$$

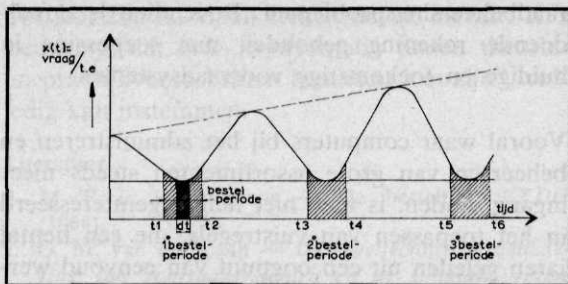
$$WV = \int_0^{\infty} x \cdot h(x) \cdot dx + t\sigma = \mu + t\sigma^3$$

waarin de vraag en besteltijd continu variabel zijn verondersteld en $f(x, \tau) \cdot g(\tau) \cdot dx \cdot d\tau$ de waarschijnlijkheid is dat de vraag gedurende een stochastisch variabele besteltijd τ , met dichtheid

$$g(\tau), \text{ ligt tussen } x \text{ en } x + dx, \text{ en } h(x) = \int_0^{\infty} f(x, \tau) \cdot g(\tau) \cdot d\tau$$

² Als de nieuwe spreiding is σ_n en de σ_0 dan geldt: $\sigma_0 \leq \sigma_n \leq 2(4)\sigma_0$.

³ $E(x) = \mu =$ de verwachting van de vraag gedurende de besteltijd.

Afb. 4 Door het seizoen beïnvloede vraag met trendcomponent

$$\int_{t_i}^{t_{i+1}} x(t) dt = \text{constant} = \text{BOV, als } t_{i+1} - t_i = \text{constant en } x(t) = x(t+1) \text{ voor alle } t \text{ waarvoor } t_i < t < t_{i+1} \text{ als } i = 2n + 1 \text{ en } n = \text{nat. getal}$$

$g(\tau) \cdot d\tau$, de marginale verdeling van de vraag gedurende de besteltijd is.

Hierbij wordt, wellicht ten overvloede, opgemerkt dat de verwachting van de stochastische variabele y met kansdichtheid $f(y)$ wordt verkregen uit:

$$E(y) = \int_0^{\infty} y \cdot f(y) \cdot dy,$$

voor $y \geq 0$. Negatieve vraag (x resp. $y < 0$), in feite „inlevering bruikbaar”, wordt geacht aan een andere verdelingsfunctie te voldoen.

Uit het voorgaande blijkt dat bestel- en veiligheidsniveau in feite onafhankelijk zijn van het jaarverbruik. Dat in de praktijk het jaarverbruik en deze niveaus worden gekoppeld in een aantal normen, gebeurt uit een oogpunt van eenvoud in de interpretatie. In geautomatiseerde systemen zal deze methode ongetwijfeld worden verlaten! Afb. 4 geeft als voorbeeld een door het seizoen beïnvloede vraag weer, die een stijgende trend heeft (toenemend jaarverbruik). Toch blijft de BOV gelijk, omdat de vraag gedurende de besteltijd gelijk blijft. Om dezelfde reden blijft ook de VV, dus de WV (= BOV + VV) constant.

De opmerking van dr. K. dat voor het weglaten van de „levertijd” in de normen van de KLu niet als argument de „praktische moeilijkheden” kunnen worden gebruikt getuigt van onbekendheid met bedoelde praktijk, want vooral in met de hand gevoerde administraties van grote assortimenten, is immers het bepalen van de „levertijd” (bedoeld is besteltijd), met name bij hoge bestelfrequenties, een veel lastiger probleem dan

het eenvoudig optellen en middelen van de vraag (inclusief de zg. „potloodregel”). De besteltijden blijken immers niet direct uit de voorraadkaart, en bovendien heeft de eigen systeemtraagheid een grote invloed op de op de kaart (niet expliciet) voorkomende besteltijd(!). Daarenboven is de eigen systeemtraagheid vaak niet constant. Een blik op een voorraadkaart uit een handadministratie moge een en ander staven ([2], bijl. 1).

7. Uniforme servicegraad

Aan het slot van het artikel vraagt dr. K. zich af: „waarom de lager geprijsde artikelen zouden moeten worden bevoordeeld ten opzichte van de hoger geprijsde artikelen”. Schrijver wil kennelijk een gelijke servicegraad voor *alle* artikelen van het assortiment (uniforme servicegraad). Daar echter afgezien wordt van:

- een kostenbeschouwing (blz. 27, links onder);
- een onderzoek naar een eventuele correlatie tussen de prijs van een artikel en de vraagfrequentie;

zal dr. K. in elk geval zijn eigen wens (uniforme servicegraad) met zijn beschouwing niet gemakkelijk wetenschappelijk kunnen motiveren. Met de opmerking „het zou ons hier te ver voeren ook aan dit onderdeel van de voorraadtheorie nog aandacht te schenken” wordt de kern van de zaak ontlopen.

De door de KLu gehanteerde normen (drie verschillende percentages) zijn uit een oogpunt van kosten gevoelsmatig volkomen aanvaardbaar. Elke bevoorradingsmanager zal van relatief goedkope artikelen eerder een (te) grote veiligheidsvoorraad aanhouden dan van relatief dure artikelen. Deze „policy” wordt uiteraard ook weer sterk beïnvloed door de *soort* artikelen dat wordt gevoerd (reservedelen, levensmiddelen,...) en door het feit of de aanvrager en verstrekker al dan niet tot eenzelfde economische orde behoren.

In met de hand gevoerde voorraadssystemen voor reservedelen met een groot assortiment zal echter vaak, ter wille van een eenvoudige normstelling, een uniforme servicegraad worden gehanteerd. Voor reservedelen, die in het desbetreffende hoofdtrustingstuk een essentiële functie vervullen (bv. een lamp van een zoeklicht, een afvuurmechanisme van een wapen) wordt dan een hogere veiligheidsvoorraad gevoerd dan de norm aangeeft. Men noemt deze artikelen „critical items”.

Dit is een treffend voorbeeld om aan te tonen dat ook in de praktijk behalve economische/technische redenen, nog operationele motieven bestaan om verschillende servicegraden in een assortiment te voeren.

Met betrekking tot de artikelprijs kan worden opgemerkt dat het een operationele commandant hoegenaamd *niet* zal interesseren of een vliegtuig niet inzetbaar is door het ontbreken van een magneetontsteking dan wel door het niet aanwezig zijn van een motor. De logisticus zal echter, met de aan het houden van voorraad verbonden kosten en de eindige opslagcapaciteit(!) voor ogen, liever de motor dan de magneetontsteking op nalevering stellen.

In dit verband is het voor verdere studie wellicht interessant de „20-80”-regel eens uit te diepen en tevens in het onderzoek te betrekken de door R. G. Brown [4] vastgestelde empirische relaties tussen de spreiding van de vraag en de jaarlijkse omzet in multi-echelonsystemen:

$$\sigma C = df^a$$

- σ = spreiding van de vraag;
- C = de kostprijs van het artikel;
- d = weegfactor;
- f = jaaromzet;
- $0,8 \leq a \leq 1,0$.

Tenslotte zou ik nog graag willen verwijzen naar [3], blz. B-234, waar duidelijk voordeel wordt aangetoond van een voorraadstelsel met verschillende servicegraden t.o.v. datzelfde systeem met een uniforme servicegraad. De ongemotiveerde wens van dr. K. t.a.v. uniforme servicegraad, lijkt dus nogal in strijd met theorie en praktijk (zie ook [6]).

Nabeschuiving

De problematiek rond de voorraadbeheersing is bijzonder gecompliceerd. Met name in multi-echelonsystemen met een uitgebreid assortiment is het vaststellen van normen een lastige zaak. Vaak zijn de diverse kansdichtheden onbekend en zijn ook bepaalde kosten moeilijk of niet te bepalen. Het geheel van normen zal dan ook worden gebaseerd op een combinatie van empirisch en theoretisch afgeleide formules.

Ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat het betoog van dr. K. te veel mank gaat aan een juiste theoretische fundering om een wezenlijke bijdrage te leveren aan de oplossing van voor-

raadbeheersingsproblemen. Bovendien is onvoldoende rekening gehouden met toepassing in huidige en toekomstige voorraadssystemen.

Vooraf waar computers bij het administreren en beheersen van grote assortimenten steeds meer ingang vinden, is men niet langer geïnteresseerd in het toepassen van vuistregels, die een tiental jaren geleden uit een oogpunt van eenvoud werden gehanteerd. Ingewikkelde operationele-researchtechnieken kunnen voor elk artikel (of groep van gelijksoortige artikelen) uit een assortiment, een „individuele” behandeling garanderen, waarin het minimaliseren van de kosten (van welke soort dan ook) centraal staat. De aan deze operaties inherente berekeningen kunnen gelijktijdig worden uitgevoerd met bv. muteren van de bestanden („job mix”).

Dat een dergelijke werkwijze ook de KLu niet vreemd is blijkt o.m. uit het artikel van L. B. M. Elfrink en H. van Put: „De geautomatiseerde materieelvoorziening van de Koninklijke Luchtmacht” (*Mil. Spect.* 139(1970)(12)155). Het is voor mij dan ook niet duidelijk waarom dr. K. met deze moderne ontwikkelingen in zijn betoog geen rekening heeft gehouden (zie de middeling van de vraag, het ontbreken van prognoses, de uniforme servicegraad, de primitieve bepaling van de veiligheidsvoorraad).

Met betrekking tot de KLu-voorraadnormen in tabel 4 van dr. K.’s artikel zij nog opgemerkt, dat ook ik van mening ben dat deze wellicht nog voor verbetering vatbaar zijn. Dat de KLu hiervan zelf ook overtuigd is blijkt duidelijk na lezing van het zojuist genoemde artikel van L. B. M. Elfrink en H. van Put. Hieruit is wel te destilleren, dat de prijs en omzetwaarde van het artikel een rol blijven spelen in het zg. „niveau-aanpassingsprogramma” en dat is naar mijn mening terecht. Algemeen mis ik in de normen nog steeds het ruimtebeslag van de desbetreffende artikelen (volume) en/of hun gewicht. Het meevoeren van grote componenten (motoren, versnellingsbakken e.d.) moet nauwkeurig worden afgewogen tegen het alternatief van relatief grote aantallen kleine componenten, zoals startmotoren, carburateurs enz., of artikelen als pakkingen, moeren, bouten enz. Interessant in dezen is [7], blz. 106, 108, 133, 277, 281, 291, 343, 388 t/m 392 en nog vele andere. Het gebruik van computers in de voorraadbeheersing maakt het inbouwen van dit soort normen bijzonder gemakkelijk.

Tot slot zou ik willen stellen dat ik met dr. K.'s bewering, dat een „confrontatie tussen theorie en praktijkvoorschriften leerzaam kan zijn”, volledig kan instemmen.

Literatuur

1. M. F. E. Heestermans — De besteltijd. *VTDO* (1968).
2. G. M. van der Laan — *De regeltechnische benadering van voorraadsystemen en de simulatie ervan met behulp van een digitale computer*. TDCK 55622 (afstudeerverslag TH Delft).
3. D. P. Herron — Inventory management for minimum cost. *Management Sci.* **14**(1967)(4).
4. R. G. Brown — Estimating aggregate inventory standards. *Naval Res. Logistics Quart.* **10**(1963)(1)55.
5. P. L. J. Edwardes — *Electronic data processing and the control of stocks*. 2nd Conf. ICFC (EM 84011).
6. H. Volten — Geautomatiseerde voorraadbeheersing voor de Koninklijke Landmacht. *Mil. Spect.* **138** (1969)(2)62. (TDCK: EM 2107).
7. L. Mayo — *US Army in World War II, the Technical Services „On beachhead and battle front”*. Office of the Chief of Military History, US Army, Washington DC (1968).

Naar aanleiding van het bovenstaande artikel ontvingen wij van dr. S. W. M. Kuypers het volgende commentaar.

De redactie van De Militaire Spectator had het bij het rechte eind toen zij de verwachting uitsprak dat mijn artikel een weerwoord zou oproepen van KLu- en KL-logistici. Dat een weerwoord een omvang zou gaan bereiken die boven die van het te bespreken artikel uitgaat, had ik niet verwacht.

Met ir. Van der Laan ben ik het eens, dat de problematiek rond de voorraadbeheersing bijzonder gecompliceerd is. Alleen al uit het feit, dat ik aan dat onderwerp nog geen vier bladzijden heb besteed, kon hij met enige goede wil toch afleiden dat het niet mijn bedoeling is geweest een complete handleiding voor de voorraadbeheersing te verschaffen.

Nog sterker blijkt die bedoeling uit het aantal ingevoerde vereenvoudigende veronderstellingen, die hij zo gretig aangrijpt om kritiek uit te oefenen. Deze veronderstellingen hebben het voordeel dat ze de lengte van het artikel bekorten en de aandacht gevestigd houden op de hoofdlijn van het betoog. Het nadeel ervan is uiteraard dat het realiteitsgehalte van de beschouwing geringer wordt. Het ging er mij ook niet om deze realiteit zo veel mogelijk te omvatten, maar daarvan slechts een klein stukje te laten zien, groot genoeg om een hiaat te tonen in bestaande praktijkvoorschriften.

Merkwaardig is, dat mijn opponenten de aanval op de KLu-voorraadtabel niet goed verdragen, maar terzelfdertijd wél toegeven niet te weten hoe deze tabellen tot stand zijn gekomen. In dit verband schreef Kap. Van Dijk:

*Voor een nadere uiteenzetting van de achtergronden van de beslissingsregels zal men zich meestal tot de opstellers moeten wenden.*¹

Dit gedaan hebbende, ben ik tot de vaststelling gekomen dat ir. Van der Laan gokte toen hij schreef: . . . een zo doordacht systeem als dat van de KLu ongetwijfeld is.

Ik ben niet van plan hier op alle onderdelen van de geleverde kritiek in te gaan; daardoor zou ik mij aan dezelfde fout schuldig maken die ik ir. Van der Laan verwijt. Wel wil ik hem niet onthouden dat te vrije interpretatie van andermans woorden geen blijk geeft van een wetenschappelijke houding. Daarbij heb ik de voorlaatste alinea van mijn artikel op het oog die hij interpreteert als . . . een ongemotiveerde wens ten aanzien van een uniforme servicegraad.

Tot slot nog dit: de KLu-voorraadtabellen zijn onder meer gebaseerd op een bestelperiode van twee weken, ongeacht het feit of de werkelijke bestelperioden daarvan aanzienlijk afwijken of niet.

Wat ik nu juist heb willen beklemtonen is, dat de lengte van de bestelperiode expliciet in de beschouwing moet worden betrokken bij het vaststellen van de reservevoorraden. Ik kan mij moeilijk voorstellen, dat iemand met praktische ervaring in de voorraadproblematiek, deze zienswijze niet wil delen.

¹ *Mil. Spect.* **140**(1971)(4)191.

Rationalisatie Militair Vervoer

W. Koole

Medew. bureau bedrijfseconomie van de sectie Vervoer en Verkeer Staf BLS

Een ieder die regelmatig gebruik maakt van de openbare weg en die belangstelling heeft, in welke vorm dan ook, voor vervoeraspecten betreffende de Koninklijke Landmacht, zal hebben opgemerkt dat in de loop van de laatste jaren de frequentie van het weggebruik door militaire vrachtoertuigen aanmerkelijk is afgenomen.

Slechts weinigen weten echter wat hiervan de oorzaak is. In deze bijdrage zal worden gepoogd de lijnen en principes te verduidelijken die hebben geleid tot het formuleren van een beleid dat systematisch erop was gericht te komen tot een beperking van het gebruik van vervoermiddelen, zonder dat de werkelijke vervoerde hoeveelheid verminderde.

In 1966 kreeg de Inspecteur van het Vervoerswezen opdracht van de Chef Generale Staf het vervoer in de ruimste zin te *rationaliseren*, voorschijns het 1e Legerkorps uitgezonderd. Met deze opdracht had de Inspecteur van het Vervoerswezen het mandaat het gehele vervoersysteem in de nationale sector aan te pakken ter voldoening aan de vredesbehoefte. Dit houdt in dat hij het toezicht heeft op de inzet en de naleving van het juiste gebruik van militaire voertuigen.

Om een en ander nader te bezien verdient het wellicht aanbeveling na te gaan wat de basisprincipes waren en in hoeverre deze principes zijn of kunnen worden verwezenlijkt.

Doelstelling Rationalisatie Militair Vervoer (RMV)

Het uitgangspunt van de RMV is geweest dat men door de hergroepering van de onderdelen en voertuigcapaciteit trachtte te komen tot een zodanige opstelling van de middelen dat maximaal profijt kon worden getrokken van het gelijkmatigheidsverschijnsel, van de gecentraliseerde kennis van de vervoerbehoefte en de gecentraliseerde bevoegdheid tot inzet van de vervoermiddelen om aan de gegeven vervoerbehoefte te voldoen.

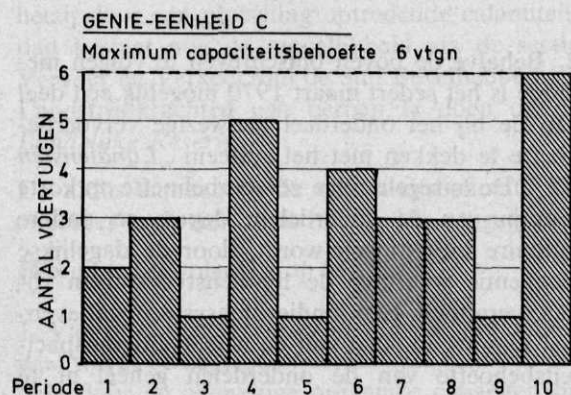
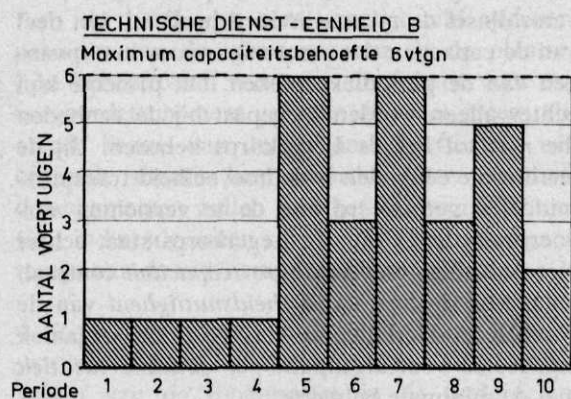
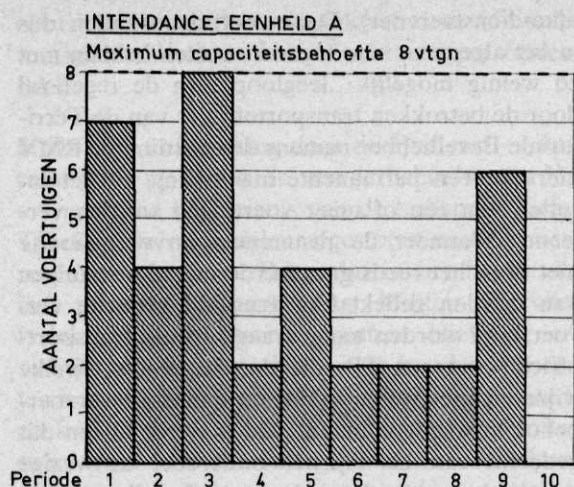
Theoretische benadering

De verwezenlijking van de doelstelling van de RMV heeft men getracht na te streven door een systeem te ontwerpen dat aan bovengenoemde doelstelling voldoet. De grondslag voor dit systeem moet worden gevonden in het principe dat vermijdbare overcapaciteit wordt weggenomen. De organieke indeling van voertuigen bij de afzonderlijke eenheden was echter zodanig dat voor dit *afzonderlijke* onderdeel het ingedeelde transportpotentieel noodzakelijk was, ondanks het feit dat op sommige dagen niet *al* het transportmaterieel was ingezet.

Toepassing van het diversiteitsverschijnsel geeft echter een geheel ander beeld. Onder het diversiteitsverschijnsel of de gelijkmatigheidstendens verstaat men het feit dat twee of meer productie-eenheden, wier respectieve capaciteitsbenutting varieert in tijd en waarvan de pieken en dalen niet gelijktijdig optreden, gezamenlijk kunnen volstaan met een geringere totale capaciteit dan wanneer ze elk afzonderlijk zouden werken.

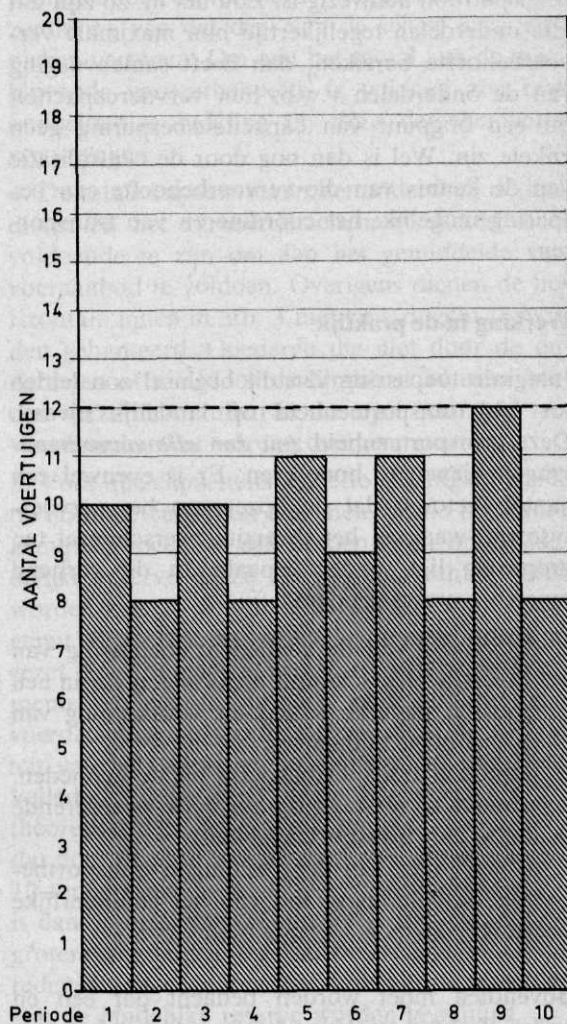
Ter illustratie een vereenvoudigd voorbeeld aan de hand van 3 onderdelen die beschikken over resp. 8, 6 en 6 voertuigen en deze ook inderdaad af en toe alle nodig hebben (afb. 1). Bij gescheiden opstelling betekent dit dat elk der onderdelen dient te beschikken over het maximumaantal voertuigen. Het betekent tevens dat er in totaal 105 autoseizoenen (tijdvak van beschikbaarheid van voertuigen) verloren zijn gegaan. Voor de Koninklijke Landmacht, waar men veelal meer met afschrijving op basis van het tijdsverloop dan op basis van het aantal verreden kilometers rekening houdt, zijn deze verloren seizoenen op geen enkele wijze meer terug te verdienen.

Zou technisch de mogelijkheid bestaan de 3 onderdelen qua vervoer samen te voegen dan krijgt men het in afb. 2 geschetste beeld van de capaciteitsbenutting. De maximaal nodige capaciteit bedraagt nu slechts 12 voertuigen, tegen 20 in de gedecentraliseerde opstelling; 8 voertuigen zijn overbodig geworden en kunnen wor-

◀ Afb. 1 Som van de maxima: 20 voertuigen

Afb. 2 Centralisatie voertuigen A + B + C; maximum-capaciteitsbehoefte 12 voertuigen

den gebruikt als reserve, of kunnen worden ingezet om tekorten elders te dekken of gepreserveerd zodat de slijtage door tijdsverloop er geen invloed meer op heeft.

De 8×10 autoseizoenen zijn nu dus *niet* verloren gegaan. Het in de periodes 1 tot en met 10 (onder periode hier te verstaan: een willekeurig vast te stellen tijdsbestek), met uitzondering van periode 9, ontstane, niet inhaalbare verlies aan autoseizoenen bedraagt nu nog slechts 25. De totale besparing in ons voorbeeld bedraagt dus

$105 - 25 = 80$ autoseizoenen en, misschien wel zo belangrijk, de uitschakeling van 8 auto's, waardoor de bij deze auto's behorende chauffeurs overbodig zijn geworden.

Behalve deze besparing, die rechtstreeks voortvloeit uit het diversiteitsverschijnsel, verkrijgt men bij dit samengaan van onderdelen nog een extra voordeel, dat voortspuit uit de centralisatie van de kennis van de vervoerbehoefte. Door de grotere massa waarover men beschikt zijn ritten beter te coördineren, waardoor het aantal

leeg gereden kilometers vermindert, een doelmatiger rittenplanning mogelijk wordt e.d. Ook de besparing die hierdoor wordt verkregen is niet onaanzienlijk.

Deze theoretische opbouw van het systeem staat en valt met één veronderstelling, nl. het feit dat er in de vervoerbehoefte van de Koninklijke Landmacht geen duidelijk te onderkennen seizoenspatroon aanwezig is. Zou het nl. zo zijn dat alle onderdelen tegelijkertijd hun maximale vervoerbehoefte bereiken, dan heeft samenvoeging van de onderdelen v.w.b. hun vervoercapaciteit uit een oogpunt van capaciteitsbesparing geen enkele zin. Wel is dan nog door de centralisatie van de kennis van die vervoerbehoefte een besparing mogelijk: het coördineren van transporten.

Werking in de praktijk

Integrale toepassing van dit beginsel zou leiden tot één transporteenheid op landelijk niveau. Deze transporteenheid zou dan *alle* vervoeraanvragen dienen te honoreren. Er is evenwel een aantal factoren dat de opzet van het vervoersysteem, waaraan het diversiteitsverschijnsel ten grondslag ligt, nader bepaalt. In dit verband moeten worden genoemd:

- a. de *lokatie* van de eenheden; toepassing van het diversiteitsverschijnsel heeft alleen zin in een geografisch beperkt gebied ter voorkoming van „leeg” gereden kilometers;
- b. minimale transportbehoefte bij de eenheden, waaronder te verstaan de *dagelijks* weerkerende behoefte aan transportcapaciteit;
- c. in het kader van deze minimale transportbehoefte: de beladingsgraad van het afzonderlijke voertuig.

Bovendien moet worden bedacht dat een en ander slechts betrekking heeft op voertuigen die een *transportaak* hebben. Voertuigen voor rijopleiding en overige speciale taken (ziekenauto!) vallen buiten het te ontwerpen goederenvervoersysteem.

Uitgaande van de hierboven omschreven principes heeft men een systeem ontworpen dat als volgt werkt.

1. De bij de onderdelen *aanwezige voertuigen* moeten kunnen voldoen aan de normale vervoerbehoefte van het eigen onderdeel (bv. huishoude-

lijke-dienstvervoer). Deze voertuigen zullen dus in het algemeen een dagtaak moeten hebben met zo weinig mogelijk „leegloop”. In de regel zal door de betrokken transportofficier van de Territoriale Bevelhebber namens de coördinator RMV hiervoor een permanente machtiging tot het inzetten van één of meer voertuigen worden verleend. Wanneer de resterende vervoerbehoefte niet door het reeds gesaneerde aantal voertuigen kan worden gedekt kan voor dit gedeelte vervoersteun worden aangevraagd bij de transportofficier van een TB, die dan bepaalt op welke wijze en met welke middelen aan deze vervoerbehoefte wordt voldaan. Aldus wordt alleen dát gedeelte van de bij het onderdeel aanwezige capaciteit gecentraliseerd waarop het diversiteitsverschijnsel de meeste invloed heeft, nl. het deel van de capaciteit dat aanwezig is voor het opvangen van de periodieke pieken. Dit principe kan echter alleen worden toegepast bij de eenheden die *niet* tot het 1e Legerkorps behoren. Bij de territoriale eenheden is de hoeveelheid transportmiddelen gerelateerd aan de te verrichten vervoerprestatie, bij het 1e Legerkorps staat echter niet de nodige *vredestransportcapaciteit* centraal, maar nog de *beschikbaarheidsnuttigheid* van de voertuigen. Derhalve is het bij 1 LK organiek ingedeelde voertuigenpark per definitie identiek met de minimale behoefte.

2. Behalve de boven omschreven te volgen methode is het sedert maart 1970 mogelijk een deel van de bij het onderdeel aanwezige vervoerbehoefte te dekken met het systeem „*Lijndiensten KL*”. De onregelmatige vervoerbehoefte op korte termijn van de onderdelen, depots en andere militaire inrichtingen wordt, door de dagelijkse frequentie waarmee de lijndienstvoertuigen rijden, vereffend. Een lijndienstensysteem zal evenwel nimmer in staat zijn de wisselvallige capaciteitsbehoefte van de onderdelen geheel af te vlakken. Dit impliceert tevens dat de met de lijndienst vervoerde hoeveelheden onderhevig zullen zijn aan sterke schommelingen, hetgeen ook in de praktijk het geval blijkt te zijn; tussen de *minimaal* en de *maximaal* vervoerde hoeveelheid zit een groot verschil. Tevens wordt d.m.v. de lijndienst het niveau van de capaciteitsbehoefte bij de onderdelen verlaagd, nl. met de minimaal door de lijndienst vervoerde hoeveelheid. Een gering aanbod bij de eenheid veroorzaakt de behoefte aan de minimale transporteenheid: de vrachtauto. Aangezien nu het systeem lijndiensten dit geringe aanbod dagelijks

opneemt, vervalt de noodzaak van deze minimale transporteenheid, i.c. een vrachtauto per onderdeel.

3. De — na afvlakking door de lijndienst — nog resterende pieken in de vervoerbehoefte worden eveneens via bemoeienis van de transportofficier TB door de onderdelen afgestoten naar de *vervoerdetachementen*. Deze zijn in het begin van het project Rationalisering Militair Vervoer fysiek gedecentraliseerd opgesteld. Hiermee verviel de noodzaak van het paraat houden van een territoriaal transportbataljon. De — in hoofdzaak — 3-tonners van deze detachementen bestaan voor een deel uit gesaneerde voertuigen, afkomstig uit de in punt 1 genoemde onderdelen. Aan de hand van een samengesteld vervoerpatroon, van de vervoerstream en de plaatselijke behoefte aan vervoer is die lokatie voor een vervoerdetachement gekozen die, met gecentraliseerde kennis van de vervoerbehoefte, aan een optimale situatie beantwoordde. Deze vervoerdetachementen zullen met het aanwezige potentieel in het algemeen ruimschoots in staat dienen te zijn aan de vervoeraanvragen te voldoen.

4. Zou onverhoopt niet aan de vraag kunnen worden voldaan, hetzij door een toevallig samenvallen van de topbehoefte in de onderdelen, hetzij door een plotseling optredende calamiteit, dan bestaat nog de mogelijkheid via de sectie Vervoer en Verkeer van de Staf Bevelhebber der Landstrijdkrachten een beroep te doen op de *Landelijke Reserve*.

De aldus samengestelde capaciteitsbehoefte zal ongeveer eruit zien zoals in afb. 3 is aangegeven.

Hieruit is het volgende op te maken.

1. Van de totale vervoerbehoefte van het onderdeel wordt de dagelijks weerkerende behoefte gedekt door de aanwezige organieke capaciteit bij het onderdeel. Rekening moet worden gehouden met onderhoud en reparatie. Het grote probleem in deze is het *inzetbaarheidspercentage* dat moet

worden aangehouden om tot een adequate voertuigindeling te komen. Te grote schommelingen in het inzetbaarheidspercentage verstoren het vervoersysteem in hoge mate.

2. Voorts zal door de instelling van het systeem lijndiensten ook een gedeelte van deze vervoerbehoefte worden gedekt.

3. In deze overblijvende vervoerbehoefte wordt voorzien door de vervoerdetachementen, met uitzondering van dat deel van de schets waar zich pieken vertonen. Om aan het totaal van de overblijvende vervoerbehoefte te voldoen zou men ondoelmatige indeling bij deze detachementen veroorzaken.

4. De totale capaciteit van het onderdeel, de lijndienst en het vervoerdetachement samen dient voldoende te zijn om aan het gemiddelde vervoeraanbod te voldoen. Overigens dienen de horizontale lijnen in afb. 3 niet zo stringent te worden gehanteerd. Goederen die niet door de onderdelen of niet door de lijndienst kunnen worden verzonden, zullen in de regel door het vervoerdetachement worden overgenomen.

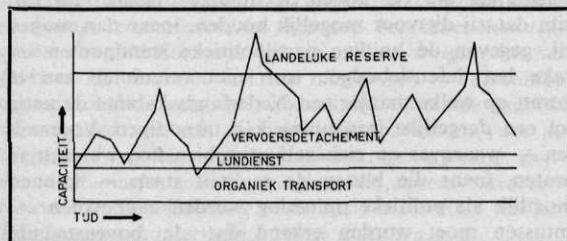
5. Voor alle capaciteitsbehoefte die uitgaat boven de normale capaciteit kan men via de bestaande aanvraagprocedure een beroep doen op de landelijke reserve. Deze reserve mag echter alleen worden ingezet als alle andere middelen zijn uitgeput, d.w.z. als de landelijke reserve wordt ingezet dient de capaciteit van de vervoerdetachementen volledig te zijn bezet, en voordat het vervoerdetachement wordt ingezet dient de capaciteit van het vervoerstuun aanvragend onderdeel volledig te zijn bezet. Deze benadering is vrij theoretisch. In de praktijk kan het voorkomen dat door de aard van de zending de inzet van bv. 10-tonners uit de landelijke reserve doelmatiger is dan de inzet van de aanwezige 3-tonners. Ook grotere zendingen (zg. bulkvervoer) zullen om redenen van economische aard met de middelen van de landelijke reserve worden verstuurd.

In deze beschouwing, die overigens de problematiek rond het vervoer in zijn totaliteit summier weergeeft, is getracht een beeld te geven van het verloop van de RMV. Een deelaspect van de RMV, het systeem lijndiensten KL, is reeds zulk een integrerend deel van het vervoersysteem binnen de Koninklijke Landmacht geworden dat het niet meer is weg te denken.

Resultaten

De resultaten van de Rationalisatie Militair

Afb. 3 Capaciteitsbehoefte

Vervoer, resp. de bereikte besparingen zijn moeilijk in exacte cijfers weer te geven. Wel is een aantal concrete feiten vast te stellen waaruit duidelijk blijkt dat de RMV wel degelijk aan de gestelde verwachtingen heeft voldaan en dientengevolge heeft bijgedragen tot een doelmatiger inzet van het militaire voertuigenpark. Als voorbeelden zijn te noemen:

1. ondanks de toegenomen vervoerbehoefte bij de Koninklijke Landmacht behoefde geen extra materieel c.q. personeel te worden aangetrokken;
2. landelijk gezien is een groot aantal wielvoertuigen ingeleverd, c.q. opgelegd, met als gevolg dat het destijds nijpende chauffeurstekort vrijwel is opgeheven;
3. door de gecentraliseerde kennis van de ver-

voerbehoefte en de gedecentraliseerde transportcapaciteit is een betere coördinatie in het vervoer ontstaan, waardoor een hogere beladingsgraad en minder leegloop zijn verkregen;

4. door het gekanaliseerde militaire vervoer, met o.m. de dagelijkse frequentie van de lijndienst, is een groot aantal incidentele transporten komen te vervallen, hetgeen uit een oogpunt van verkeersintensiteit, en daarmee de verkeersveiligheid, belangrijke voordelen heeft;
5. in het kader van de continue bewaking van de RMV en in het bijzonder van het systeem lijndiensten KL biedt dit systeem qua opzet de mogelijkheid tot vereenvoudiging in de bevo-procedure. Deze vereenvoudiging kan tot grote besparingen leiden.

Meningen van anderen

Enkele gedachten over het nucleaire vraagstuk

In *De Militaire Spectator* 140(1971)(3)113 hebben de heren Van Eeghen en Bongers enkele kritische notities geplaatst bij de officiële (op nucleaire en conventionele afschrikking en afweer gerichte) bondgenootschappelijke strategie. Hun gedachtengang is als volgt.

De nucleaire macht van de Verenigde Staten en de nucleaire macht van de Sovjet-Unie vormen een geloofwaardige afschrikking met het oog op een direct conflict tussen beide wereldmogendheden. Maar van deze, door wederzijdse afschrikking verkregen, veiligheid kan West-Europa, ondanks het bondgenootschap met de VS, niet profiteren. Geen enkele Sovjetrussische agressie tegen West-Europa zou de Amerikanen immers tot nucleaire tegenactie of vergelding brengen. Zelfs de inzet van tactische nucleaire wapens zou, wegens de verwantschap tussen strategische en tactische nucleaire wapens en het daaraan verbonden escalatiegevaar, ongeloofwaardig zijn. De conclusie ligt dan ook voor de hand: West-Europa is tot op zeer grote hoogte aangewezen op een eigen conventionele macht met een eigen afschrikking- en gevechtswaarde tegenover de Sovjetrussische macht. In dit verband dringt zich bij de schrijvers de gedachte op aan een grotere Europese onafhankelijkheid van de VS op basis van conventionele defensie-inspanning.

Een beoordeling van dit artikel kan in tweeërlei zin geschieden. In de eerste plaats kunnen argumenten worden aangevoerd tegen de politieke haalbaarheid van de gedane suggesties. Ten tweede kunnen argumenten worden ingebracht tegen de politiek-strategische redenering als zodanig.

Wat de politieke haalbaarheid betreft kan worden gezegd dat voorstellen aan de Nederlandse regering om in bepaalde opzichten een eigen weg te gaan (wellicht in

de hoop dat andere bondgenoten zullen volgen) niet alleen implicaties hebben voor het betrokken onderdeel van beleid maar ook van invloed zullen zijn op de positie van Nederland in het algemeen. Als hier wordt gepleit voor een losmaking van de Amerikaanse deterrent en voor een min of meer onafhankelijke Europese opzet, dan roeit men voorshands nog duidelijk op tegen de, in de AD '70 bevestigde, afschrikkingstrategie. Maar ook los daarvan is moeilijk in te zien hoe Nederland zich feitelijk zou kunnen onttrekken aan de bondgenootschappelijke strategie, waarin nucleaire en conventionele wapens een samenhangende functie vervullen. Want zelfs als wij onze medewerking aan de nucleaire component in Europa zouden beëindigen en ons uitsluitend zouden richten op de conventionele component, dan blijft het feit van onze afhankelijkheid van het bondgenootschappelijke strategische bestel bestaan. Noorwegen en Denemarken zijn hiervan een duidelijk voorbeeld. Zelfs Zwitserland, dat zich formeel en fysiek afzijdig houdt, valt zijns ondanks onder het beslag van het Atlantische nucleaire veiligheidsbestel.

Een ander punt van twijfel aan de politieke haalbaarheid van het pleidooi van Van Eeghen en Bongers betreft de defensiebereidheid van het Nederlandse volk. De schrijvers eisen een gelijkwaardige conventionele slagkracht t.o.v. de Sovjetrussische conventionele macht. Hieraan te voldoen vraagt ongetwijfeld een defensie-inspanning die ver boven de huidige uitgaat. Het kan zijn dat zij dit voor mogelijk houden, maar dan mogen zij, gegeven de huidige partijpolitieke standpunten inzake het defensiebudget, toch niet verzuimen aan te geven op welke manier een Nederlands kabinet de natie tot een dergelijke inspanning kan uitnodigen. Voorstellen — waarover op zich zelf misschien nog wel valt te praten, maar die buiten de realiteit staan — kunnen moeilijk als politieke oplossing worden aanbevolen. Intussen moet worden erkend dat de bovenstaande

kritiek alleen geldt voor zover de schrijvers zich met hun betoog richten tot de Nederlandse regering. Aangenomen mag echter worden dat zij bezwaar hebben tegen de gehele politiek-strategische constellatie, en dat zij hun opvatting presenteren met het oog op een integraal „omturnen” van het bondgenootschap. In dat geval moet worden onderzocht of hun visie juist is.

Welnu, al in de eerste kolom van hun artikel — blz. 13, l. kolom, laatste alinea — komen zij tot een misvatting die de rest van hun artikel wezenlijk aantast, nl. dat de wederzijdse nucleaire afschrikking tussen de beide grote mogendheden door de Europese NAVO-partners, met inbegrip van Nederland, zou worden aangegrepen om de conventionele bewapening tot een minimum te beperken. Deze constatering is dáárom onjuist omdat de huidige strategie van flexible response een aanzienlijke en verre van minimale conventionele capaciteit veronderstelt. Over de kwaliteit en de kwantiteit kan men dan natuurlijk nog van mening verschillen, maar dat thans in feite de schrikdraadconceptie uit de jaren '50 zou worden aangehangen, komt geheel voor rekening van de schrijvers.

Hoewel de NAVO-defensie niet is gericht op uitsluitend conventionele afweer van een „high level”-agressie mag niet worden getwijfeld aan de hoge afschrikings- en afweerwaarde van de Atlantische conventionele macht in geval van andere vormen van agressie.¹

Herhaaldelijk is van bondgenootschappelijke en Nederlandse zijde gezegd dat conventionele aanvallen op min of meer beperkte schaal met aangepaste middelen

¹ In dit verband heeft SACEUR onlangs in een toespraak voor de Royal United Service Institution te Londen volgens een samenvatting in de NAVO-Kroniek van maart/april 1971 het volgende opgemerkt.

Voor wat betreft de conventionele strijdkrachten zou men drie grote doelstellingen kunnen onderkennen: allereerst een totale conventionele mogelijkheid om met uitsluitend conventionele middelen volledig het hoofd te bieden aan de macht, die tegen ons zou worden ingezet; ten tweede een tussenliggende mogelijkheid om het hoofd te bieden aan aanvallen op kleine schaal of aan grotere aanvallen tijdens een beperkte periode of aan nog belangrijker aanvallen, die niet tot de door de vijand beoogde resultaten leiden; een beperkte mogelijkheid zonder oorlog, die geen ander nut heeft dan een schrikdraad te zijn. De eerste mogelijkheid is er een van geringe risico, maar van een hoge prijs, die alles wat de landen wensen te aanvaarden verre te boven gaat; de derde — de schrikdraad — is er een van groot risico en geringe prijs die door de NAVO werd verworpen ten gunste van een grotere soeplesse, gezien het ontbreken van geloofwaardigheid. Ons rest dus de tussenliggende mogelijkheid. Een van de duidelijke conclusies van de studies en discussies over defensie, die in het afgelopen jaar hebben plaatsgevonden, is de overtuiging dat een strategie die geen belangrijke conventionele mogelijkheid in Europa zou bieden, in feite zou betekenen het toegeven door de Europese landen aan de dreiging uit het Oosten. Het bestaan van ten minste een middelmatige conventionele macht is noodzakelijk voor de geloofwaardigheid van een afschrikingsapparaat en voor de soepelheid van het militaire verweer tegen agressie. Zonder deze macht zou de dreiging van agressie het vertrouwen in de solidariteit en de vastbeslotenheid van het Bondgenootschap ernstig kunnen uithollen.

zullen en kunnen worden afgeweerd. Dit geldt bij uitstek voor díe vormen van salamitactiek die de schrijvers menen te moeten verwachten. Het is dan ook niet waar dat Nederland zich koestert in de waan zijn veiligheid te kunnen waarborgen door zich onder de hoede te stellen van het Amerikaanse nucleaire arsenaal. De Nederlandse regering gaat — overeenkomstig de bondgenootschappelijke politiek-strategische doctrine — er slechts van uit dat de politieke druk van Sovjetrussische kant en daarmee wellicht de verleiding tot een conventionele overrompeling van Europa zal toenemen wanneer de NAVO in Europa volledig afstand zou doen van elke mogelijkheid tot nucleaire respons, behoudens in geval van Sovjetrussisch eerstgebruik van kernwapens. De veronderstelling van de heren Van Eeghen en Bongers, dat het niets uitmaakt of nucleaire wapens al dan niet op Europese grond aanwezig zijn, omdat zij niet zullen en kunnen worden gebruikt, gaat eraan voorbij dat nucleair potentieel door het feit van zijn presentie, los van declaraties, de tegenstander bij voortduring in onzekerheid doet verkeren aangaande de consequenties van een eventuele aanvaldaad.

De veronderstelling van de schrijvers, dat tactische nucleaire wapens in Europa politiek en militair in dezelfde mate geloofwaardig, dan wel ongeloofwaardig, zouden zijn als het Amerikaanse nucleaire arsenaal, is — gezien hun pluriformiteit en hun plaats in de defensieopzet — een slag in de lucht. L. VAN DER PUT

Het Sovjet-tankwapen

Met alle waardering voor de literatuurstudie van de heer H. Krijnen, resulterend in bovengenoemd artikel (*Mil. Spect.* 140(1971)(6)249), bestaan er bij mij enkele bedenkingen tegen bepaalde opvattingen en in dit artikel verstrekte gegevens. Het zij mij vergund, de tekst van dit artikel op de voet volgend, deze bedenkingen als aanvulling of correctie naar voren te brengen.

1. Schr. stelt dat de beschikbare informatie van een notoire beperktheid is.

Buiten de geclassificeerde bronnen staan echter als open bron o.m. beschikbaar:

— Die roten Panzer, door I. G. Andronikow en W. D. Mostowenko;

— Tanks of other nations USSR; uitg. RAC Tank Museum;

— Tanks en tanktroepen, door A. Kh. Babadzhanjana, Maarschalk van de Pantserstrijdkrachten USSR;

— voorts een aantal artikelen over Sovjet-tanks in militaire vakbladen als: *Armor*, *Ordnance*, *ASMZ*, *Herkenning*, *Volksarmee* en *Soldat und Technik*.

2. Wanneer wordt gesteld dat het van oudsher een principe van de Sovjets is geweest een zo hoog mogelijke vuurkracht te bereiken, dan zou dit kunnen worden opgevat als zou het Westen er een ander principe op na houden.

Dat dit niet het geval is stelt schr. zelf wanneer hij de drie basisprincipes noemt die bij het ontwerpen van een tank een rol spelen, nl. pantsering, vuurkracht en mobiliteit.

3. Waarop baseert schr. de uitspraak als zouden de Sovjets v.w.b. de vuurkracht van de tanks in het nadeel zijn t.o.v. de Westerse tanks?

De Sovjets beweren het tegenovergestelde in het boek „Die roten Panzer“. Afgezien hiervan moet er ernstig rekening mee worden gehouden dat de Sovjet-tanks v.w.b. hun bewapening zeker niet de minderen zijn van de Westerse tanks.

4. Weliswaar is de pantsering van de genoemde Sovjet-tanks uitstekend, vermeld had echter kunnen worden dat de PT-76 (amfibische tank) een lichte pantsering heeft en tot op 400 m succesvol met een mitr. 50 kan worden bestreden, en dat het doordringingsvermogen van de at-raketten/projectielen/granaten groter is dan de dikte van de pantsering van de Sovjet-tanks.

5. Interessant zou zijn geweest wanneer in een overzicht de gegevens m.b.t. het doorslagvermogen, aanwezigheid van afstandmeters en ranging-machineguns waren verstrekt. Dat dit door schr. niet werd gedaan is begrijpelijk vanwege het geclassificeerde karakter van dergelijke gegevens. Geclassificeerde bronnen geven echter andere en minder geruststellende gegevens dan schr. in de par. „Vuurkracht“ heeft verstrekt.

6. De gegevens m.b.t. de declinatie zijn juist (tabel 1), de conclusie is echter nogal discutabel. Dat de Sovjet-tanks door hun beperkte declinatie opstellingen zouden moeten innemen op heuvelruggen enz. . . . , en zich aldus als doelwit aanbieden aan vijandelijke at-wapens, lijkt mij onwaarschijnlijk.

Wel had kunnen worden gesteld dat een declinatie van 5° een grotere dode hoek geeft en dat hierdoor de pant-

serbijbestrijding met meer succes kan worden uitgevoerd.

7. De ondersteunende Sovjet-eenheden (m.u.v. de Genie) zijn *niet* amfibisch, doch veel belangrijker is dat de gemechaniseerde infanterie over amfibische gevechtsvoertuigen beschikt. Overigens zijn de tanks niet alleen aanwezig op snorkelen. In de organisatie van zowel tank- als mechdivisie zijn op ruime schaal overgangsmiddelen opgenomen waarmee vlotten en bruggen kunnen worden samengesteld.

8. De Sovjet-tanks rijden niet op benzine, maar op dieselolie. Wanneer gevechtscontact dreigt, worden de reservetanks afgeworpen, ten einde de geschetste gevaren te voorkomen.

9. Tenslotte suggereert de uitspraak in de conclusie, als zou het Sovjet-tankwapen lemen voeten hebben, een vergelijking met de droom van Nebukadnezar, beschreven in het boek Daniël, hfdst. 2. Het schrikwekkende beeld in die droom, op voeten, deels van leem, deels van ijzer, werd verbrijzeld door een losgeraakte steen die de voeten van het beeld trof.

Laten wij hopen dat in voorkomend geval een dergelijke steen, in de vorm van een vaste wil tot verdediging, een goed geoefend leger en adequate middelen, aanwezig zal zijn om dit schrikwekkende beeld te weerstaan en daarbij de lemen voeten niet zal onderschatten!

K. BOSMA, Maj Inf

AANWIJZINGEN VOOR MEDEWERKERS

Wij verzoeken u uw bijdragen in te leveren in enkelvoud, getypt met een marge van ten minste 3 cm, met dubbele regelafstand en voorzien van uw naam, adres en evt. gironummer. Bijdragen voor de rubriek „Meningen van anderen“ echter in duplo in te zenden.

Bij het opgeven van geraadpleegde literatuur dienen de respectieve verwijzingen als volgt te worden gesteld:

bij boeken: Auteur - titel. Uitgever, plaats, jaar, blz.;

bij tijdschriften: Auteur - naam tijdschrift. Jaargang, jaar, nummer, blz.

Voorts eventuele schetsen of tekeningen en foto's niet tussen de tekst aan te brengen, doch wel aan te geven, waar deze

illustraties tussen die tekst moeten worden opgenomen. Men voege tekeningen en schetsen afzonderlijk bij, in Oostindische inkt en op teken- of calqueerpapier. Letters en cijfers moeten daarbij zo groot worden getekend, dat zij na verkleining duidelijk leesbaar blijven. Daartoe moeten zij, na verkleining, nog ten minste 1 mm groot zijn. Men houde er daarbij rekening mee, dat tekeningen en schetsen als regel, bij reproductie, worden verkleind tot 7,4 cm breedte, bij uitzondering tot ten hoogste 15 cm breedte. Toevoeging van schetsen en afbeeldingen, respectievelijk foto's, verhoogt de aantrekkelijkheid van uw artikelen ten zeerste, vooral indien zij origineel zijn.

Antwoord op meningen van anderen

Enkele gedachten over het nucleaire vraagstuk

De reactie van de heer Van der Put op ons artikel geeft aanleiding tot de volgende opmerkingen.

De samenvatting van onze gedachtengang, waarmee schr. zijn commentaar opent, bevat een aantal onjuiste interpretaties. De uit de nucleaire macht van beide supermogendheden verkregen wederzijdse afschrikkings kwalificeren wij per se niet als functieloos voor de veiligheid van West-Europa. Integendeel: de bestaande evenwichtssituatie in dezen noopt de tegenstander zijn eventueel agressief optreden in aard en omvang te beperken. Van een daadwerkelijke inzet van het Amerikaanse nucleaire potentieel zal immers pas sprake zijn, wanneer de mate van geweldontketening zulks rechtvaardigt. Het is derhalve juist, dat West-Europa tot op grote hoogte is aangewezen op een eigen conventionele macht met een eigen afschrikkings- en gevechtswaarde. Dit impliceert echter niet dat wij daartoe een slagkracht eisen, die gelijkwaardig is aan de Sovjetrussische; in de eerste plaats omdat wij uitgaan van de defensieve opstelling van de Atlantische verdragsorganisatie, in de tweede plaats vanwege de eerdergenoemde beperkte mogelijkheden van de agressor. Het impliceert evenmin dat Nederland zich daartoe aan de NAVO zou moeten onttrekken, zoals schr. uit ons betoog heeft begrepen. Een dergelijke onafhankelijkheid van het bondgenootschappelijke bestel is ondenkbaar. De kwestie van politieke haalbaarheid kan dan ook buiten beschouwing blijven. Het aangewezen zijn op een eigen conventionele macht houdt echter wel in, dat er beslist geen meningsverschillen mogen bestaan over de kwantiteit en — wat belangrijker is — de kwaliteit van de conventionele capaciteit.

Indien de heer Van der Put van mening is, dat Nederland inderdaad voldoet aan de eisen van SACEUR en dat wij beschikken over een „middelmatige conventionele macht”, dan vervalt o.i. elke zin van discussie. Wij hebben ons betoog immers aangevangen met een verwijzing naar de ernstige vormen van kritiek op de nationale defensie in het algemeen gedurende het afgelopen jaar.

In het slot van zijn uiteenzetting merkt schr. op, dat wij uitgaan van de mening dat het niet uitmaakt of er al dan niet nucleaire wapens in Europa aanwezig zijn. Hij moet dan wel het adjectief „tactische” toevoegen. De relatie tussen conventionele en tactische nucleaire wapens is er in de eerste plaats niet één tussen conventionele en tactische nucleaire wapens, maar tussen conventionele en nucleaire wapens in het algemeen. In ons dichtbevolkte gebied betekent het inzetten van een tac-

tisch nucleair wapen dat men zeer dicht de strategisch-nucleaire oorlogvoering, met alle consequenties van dien, is genaderd.¹ Een dergelijke inzet heeft dan ook voornamelijk dit laatste tot doel. Zelfs in relatief dun bevolkte gebieden als Korea en Vietnam is het gebruik van tactische atoomwapens ondenkbaar geweest, zowel uit politieke als militaire overwegingen. Ondanks de pluriformiteit van tactische nucleaire wapens verandert dit niets aan de zaak.

Indien de heer Van der Put toch meent, dat de potentiële agressor ervan zal worden weerhouden op beperkte schaal vijandelijkheden te initiëren, louter door de onzekerheid omtrent het uiteindelijke gevolg van onze mogelijkheden tot het inzetten van tactische nucleaire wapens, dan geeft de geschiedenis hem tot dusver gelijk. De vraag is echter of onze mogelijkheid tot keuze (flexible response!) onder de huidige omstandigheden zo groot is, dat de onzekerheid van de vijand een geloofwaardige zekerheid inhoudt, dat hij nimmer tot agressie zal overgaan.

R. B. J. BONGERS, Elt Cav

MR. J. E. W. VAN EEGHEN, Res Tlt Cav

Het Sovjet-tankwapen

Het zijn mij vergund, bij de kritische kanttekeningen van Majoor Bosma, eveneens puntsgewijs, de volgende opmerkingen te maken om mijn blijkbaar vage bewoordingen uit het oorspronkelijke artikel wat nader toe te lichten.

Ad 1. De genoemde bronnen zijn mij uiteraard bekend en hadden ook in een bibliografie onder het artikel moeten verschijnen. Dit is niet gebeurd, omdat het artikel aanvankelijk was geschreven voor een minder wetenschappelijk tijdschrift. Om deze reden ook was het stuk kort en weinig „technisch” opgezet. Overigens moet ik zeggen, dat ik de hoeveelheid beschikbare informatie, zoals bv. „performance data”, nog lang niet vergelijkbaar vind met de overvloed aan inlichtingen over Leopard, Centurion, Chieftain e.d.

Ad 2. Bedoeld was, dat bij de Sovjets de nadruk altijd sterk op de vuurkracht heeft gelegen. In de Russische tanks werd altijd het zwaarst beschikbare wapen gemonteerd, dit in scherpe tegenstelling tot de Westerse tanks. Als voorbeeld moge ik noemen: de T-34A met een 76 mm 1/30,5 kanon, op een ogenblik dat de Britten vertrouwden op de 2-pdr (40 mm) en de Duitsers (PzKw III, IV) op resp. de 50 mm 1/42 en de 75 mm 1/24.

Ad 3. Deze uitspraak is deels gebaseerd op de conclusies van Perrett (*Fighting vehicles of the Red Army*, Ian

interview. Lapp wijst er verder op, dat men het tactisch nucleaire wapen niet kan beschouwen als alleen bedoeld voor „battlefield use”, omdat zelfs de meest beperkte inzet ervan in het dichtbevolkte West-Duitsland: *would involve thousand of civilians — many of them possibly the wives and children of U.S. troops stationed there.*

¹ In een recente publikatie in de San Francisco Sunday Examiner and Chronicle (27 juni 1971) wordt in dit verband nog eens beklemtoond, dat de tactische nucleaire wapens de meest gevaarlijke zijn die ooit werden uitgevonden: *the percussion cap for a full nuclear exchange*, aldus dr. Ralph E. Lapp in een hierbij aangehaald UPI-

Type tank	Kaliber, lengte	Mond. snelh. (ft/sec)	Munitie	Munitie-voorraad	Richtmid-delen ¹	Groep
Centurion 20-pdr	84 mm 70	4700	APDS	64	BGT	NAVO
Centurion 105 mm	105 mm 51	4850	APDS	60	BGT RMG	NAVO
Chieftain	120 mm —	4500	APDS	53	BGT ² RMG	NAVO
Leopard	105 mm 51	4850	APDS	60	BGT ORF	NAVO
M-48	90 mm 48	3050-4100	HVAP HVAP—PS	60-64	BGT ORF	NAVO
M-60	105 mm 51	4300	HVAP—PS	60-63	BGT ORF	NAVO
T-54	100 mm 54	2950	HVAP APBC	34-42	BGT	Warschau-Pact
T-55	100 mm 54	2950	HVAP APBC	34-46	BGT	Warschau-Pact
T-62	115 mm 62	3500	HVAP APBC	45	BGT	Warschau-Pact
JS-3	120 mm 43	2950	HVAP APBC	28	BGT	Warschau-Pact
T-10	120 mm 43	2950	HVAP APBC	35	BGT	Warschau-Pact

¹ Afkortingen:

APBC: armour piercing ballistic capped

APDS: armour piercing discarding sabot

BGT: ballistic graticule telescope

HVAP: high velocity armour piercing

HVAP-PS: idem, super speed

ORF: optical range-finder

RMG: ranging machinegun

² Mark 3/3 wordt bovendien nog voorzien van een Barr & Stroud laser-afstandsmeterinrichting

Allan (1969)), deels op eigen conclusies na gesprekken met officieren van de Royal Tanks. In het kort:

a. APDS waarschijnlijk niet in gebruik. Voor de voordelen van moderne APDS-projectielen boven HVAP en vooral APBC, zie het artikel van D. H. Chaddock in *Interavia Int. Defence Rev.* (1966) (5);

b. vuursnelheid waarschijnlijk vrij laag (5 à 6 schoten/min) in verband met de beperkte werkruimte voor de lader;

c. afwezigheid van RMG- en split-image-afstandsmeter;

d. lagere mondingssnelheden;

e. kleinere voorraad meegevoerde munitie (schattingen voor de T-54 liggen tussen 34 en 42); hiervan ten minste 50% HE tegen soft targets.

Ad 4. Hoewel niet met zoveel woorden in het artikel gezegd, beperkte mijn beschouwing zich tot de main battle tanks. Betreffende de PT-76 heeft mijn geachte opponent volkomen gelijk. Wat de medium-tanks betreft richtte mijn betoog zich niet zozeer op de doordringbaarheid als wel op de externe vorm, deflectie en afwezigheid van shot traps; parameters die zeker even belangrijk zijn als de pantserdikte zelf. Dat onze AT-projectielen er niet doorheen zouden kunnen komen, heb ik overigens nooit bedoeld te impliceren.

Ad 5. Zie de hierbij afgedrukte tabel, waarbij moet worden opgemerkt, dat van de Russische tanks alleen de T-54B, T-55 en T-62 van een volledige geschutstabilisatie zijn voorzien.

Ad 6. Bedoeld was slechts duidelijk te maken dat een geringe declinatie de tactische bewegingsvrijheid in bepaalde gevallen beperkt. Een T-54 bv., met 4° declinatie (volgens mijn meest recente inlichtingen), zou op een

teruglopende helling van 1 : 15 niet beneden het horizontale vlak kunnen vuren. De Centurion of Chieftain daarentegen kunnen in dezelfde situatie de hoofdbewapening nog 6° declineren, zonder hierbij veel meer dan de toren bloot te geven. Door Spielberger wordt dit zelfde bezwaar ook aangevoerd tegen de AMX-13 (*Armour in Profile*, 12). Het gevolg voor de pantser-nabijbestrijding is eerlijk gezegd niet bij mij opgekomen, aangezien ik het stuk schreef met hoofdzakelijk de tank-versus-tankproblematiek in gedachten.

Ad 7. Met „ondersteunende eenheden” (een door mij wat ongelukkig gekozen term) waren in de eerste plaats infanterie-, verkenning- en tankdestroyereenheden bedoeld.¹ Ik heb hierbij speciaal gedacht aan de BRT-50P BTR-60P, BMP-76, OT-64, PT-76 en de uitgebreide BRDM-familie. Aan de overgangsmiddelen heb ik met opzet geen aandacht besteed wegens de beperkte opzet van het artikel.

Ad 8. Toegegeven. Het geschetste gevaar bestaat m.i. echter toch wel bij „strafing attacks” en operaties achter de linies door speciale eenheden (zoals o.a. de Britse Special Air Service, die daarin nog steeds vlijtig oefent).

Ad 9. Het was mijn bedoeling aan te tonen, dat ook aan de (door de leek met zoveel ontzag beziene) Sovjet-tanks nog wel enkele nadelen kleven. Onderschatten doe ik de Sovjet-medium-tanks in geen geval; het zou een ernstige fout zijn. M.b.t. de door mij benutte beeldspraak deel ik de hoop van mijn geachte opponent van ganser harte.

H. KRIJNEN

¹ De mech artillerie is, zoals bekend, niet amfibisch; een lacune, waarin m.i. in de toekomst nog wel zou kunnen worden voorzien.

Deze rubriek bevat uittreksels uit binnen- en buitenlandse publikaties. De verantwoordelijkheid van de redactie beperkt zich tot een juiste weergave van de inhoud van de artikelen.

De antitankmijnenoorlog

Het woord mijnenoorlog betekent voor de staven een grote transportbehoefte en veel man-uren. Een km mijnenveld at houdt een transportcapaciteit van 30 t en ongeveer 1200 man-uren in.¹ Natuurlijk varieert deze behoefte met de samenstelling en de dichtheid van het veld. Als voorbeeld wordt door schr. de oorlog in Algerije aangehaald, waarbij de mijnenvelden vrijwel uitsluitend uit antipersoneelmijnen waren samengesteld. In het moderne gevecht maken evenwel de grootte van de gevechtszone, de spreiding van de eenheden en de beweeglijkheid het noodzakelijk dat de hindernissen snel zijn te realiseren en met een zo gering mogelijke inspanning. Vermindering van de transportbehoefte en de nodige man-uren is dus een eerste vereiste.

a. Combinatie van „lading met speciale vorm” en invloedontsteker

De springkracht van de mijn blijkt o.m. afhankelijk te zijn van de vorm die aan de mijn wordt gegeven (een voorbeeld hiervan is de zg. holle lading). Proefnemingen hebben aangetoond dat bij een zo gunstig mogelijke vorm de rupsen van de tanks nog worden vernield indien het gewicht tussen 5 en 7 kg bedraagt. Dit is 2 tot 4 kg minder dan bij de huidige mijnen, die ook tot doel hebben de vijand tot staan te brengen door het vernielen van de rupsen.

Indien de uitwerkingssfeer van de mijn zou kunnen worden uitgebreid, zou dit betekenen dat de dichtheid kan worden verminderd. Hiervoor is de invloedontsteker ontwikkeld, waarbij het niet meer noodzakelijk is dat de tank en de mijn elkaar raken, maar waarbij de ontsteking tot stand wordt gebracht door de elektromagnetische velden van het voertuig, op analoge wijze als bij zeemijnen. Met behulp van deze ontstekers zal een mijnenveld, waarbij op iedere 3,30 m een mijn is gelegd, even effectief zijn als nu een mijnenveld met een dichtheid van 1.

De combinatie van „mijnen met speciale vorm” en invloedontstekers betekent dat het gewicht van de voor 1 km frontlengte nodige mijnen wordt verminderd van 28 tot 5 t; voorts wordt door het verminderen van het aantal uit te voeren handelingen de legtijd voor twee pelotons gereduceerd van 20 tot 6 uur.

b. Het geheel van „mijn en legmachine”

Alleen door de mechanisatie van het mijnenleggen kan het aantal nodige man-uren verder worden verminderd. Hierbij kan onderscheid worden gemaakt tussen mijnenvelden die voorafgaand aan het gevecht kunnen worden gelegd en mijnenvelden op oproep.

¹ Hierbij wordt ervan uitgegaan dat er ca. 2500 mijnen zullen moeten worden gelegd.

1. *Mijnenvelden die voorafgaand aan het gevecht worden gelegd*

Hiervoor is ongeveer 24 à 36 uur noodzakelijk. Door gebruik te maken van legmachines zal de tijd verder moeten worden verminderd. Gelijktijdig met het leggen van de mijnen zullen alle andere werkzaamheden, zoals scherpstellen en registratie, moeten worden uitgevoerd. De in ontwikkeling zijnde legmachine brengt de mijn onder de grond, ongeveer op de wijze van een onderhuidse injectiespuit, zodat slechts betrekkelijk geringe sporen worden achtergelaten. Gelijktijdig met het leggen worden de mijnen door de machine automatisch scherpgesteld. Dit is mogelijk omdat de invloedontsteker in de mijn zal worden ingebouwd. Dit systeem maakt het mogelijk de eerdergenoemde 1 km mijnenveld te doen leggen door 3 man in 3 uur.

2. *Mijnenvelden op oproep*

In ontwikkeling is een distributieapparaat dat op de gevechtsvoertuigen kan worden gemonteerd en als het ware onder de neus van de vijand kleine mijnhindernissen kan leggen.

c. De nieuwe at-mijnen

1. *De at-mijn HPHF (Haut pouvoir de destruction)*

Gewicht 5 kg; springstofgewicht 2 kg. De mijn kan 70 mm pantserstaal doorboren, waarna ca. 300 scherven in de tank worden gespoten. De ontsteker kan door verschillende invloeden in werking worden gesteld. Indien de mijn onder de tank tot ontploffing komt zal de tank zeker in brand vliegen. Het psychologische effect van de mijn is dan ook veel groter dan dat van de klassieke types.

2. *De at-mijn MAN F (Mine antichar à action horizontale)*

Springstofgewicht 6,5 kg. Na ontsteking schiet de mijn de metalen mantel weg met een snelheid van 2000 m/sec. Op 50 m kan een 70 mm dikke pantserplaat met een diameter van 100 mm worden doorboord. Een elektrische ontsteker is al gereed; andere (invloed)ontstekers zijn in ontwikkeling. Volgens schr. zijn deze mijnen zeer goed te gebruiken in de oevers van waterlopen tegen amfibische en onder water rijdende voertuigen.

d. Toekomstperspectief: mijnenleggen op afstand

Hieronder wordt verstaan dat de mijnen op het maaveld worden aangebracht zonder dat men ter plaatse is geweest. Het op deze wijze gebruiken van mijnen zal het mogelijk maken een tankdreiging te stoppen nadat zij is ontdekt. De onderzoeken naar „mijngranaten” zijn bemoedigend. Een begin met de ontwikkeling van mijnen die met een meervoudige raketwerper kunnen worden verschoten is gemaakt. Ondanks alles zal de

mijn niet onder alle omstandigheden tijdens het gevecht kunnen worden gebruikt, omdat de bewegingen van de eigen troepen nadelig erdoor worden beïnvloed. Daarom is de ontwikkeling van een mijn die op afstand kan worden gewapend en weer veilig gesteld van veel belang.

De ideale mijn zal een soort robot zijn die een vijandelijke tank opspoor, ernaar toe gaat en vernietigt. Een dergelijke mijn zal zeker overal op het gevechtsveld te gebruiken zijn.

„Le minage antichar”, door Lkol A. Pirot, in „l'Armée, april 1971

H. BOOG, Maj Gn (gsb)

De taak van de infanterie in het gevecht

In de *British Army Review* van augustus 1970 bepleitte Captain Hirsch de instelling van drie soorten infanterie:

1. lichte infanterie voor verkenning;
2. zware infanterie, gemakshalve aangeduid als Fuseliers, met een defensieve hoofdtak;
3. pantsergrenadiers, gespecialiseerd in de aanval, samenwerkend met de tanks.

De lichte infanterie zou moeten worden voorzien van kleine, gepantserde voertuigen en moderne opsporingsapparatuur, ten einde de vijand onder alle omstandigheden reeds op grote afstand te kunnen ontdekken. Voorts moet zij kleine patrouilles te voet uitzenden naar terreingedeelten, waar verkenningseskadrons niet kunnen optreden.

De Fuseliers moeten vijandelijke aanvallen tot staan brengen en daartoe de beschikking hebben over krachtige antitankwapens (zowel geleide raketten als at-voormonden, mortieren en mitrailleurs tegen uitgestegen infanterie en luchtdoelmitrailleurs tegen vijandelijke vliegtuigen. Deze wapens moeten gemakkelijk uit de wapendragers kunnen worden genomen, omdat de Fuseliers zich moeten vastbijten in het terrein en hun „weaponcarriers” geen doel mogen bieden aan vijandelijke opsporingsmiddelen die op warmte reageren.

De Grenadiers moeten worden uitgerust met zeer mobiele gepantserde gevechtvoertuigen, ten einde met de tanks te kunnen samenwerken. In beginsel wordt uit de voertuigen gevraagd en slechts uitgestegen indien het doel anders niet kan worden bereikt of dit te grote offers zou eisen.

Als redenen voor deze specialisatie van de infanterie noemde Captain Hirsch:

1. doelgerichte en eenvoudige training en verhoging van de geoefendheid;
2. een efficiënt gebruik van de mankracht en een organisatie, die is afgestemd op samenwerking met andere wapens;
3. pantserinfanterievoertuigen voor een specifieke taak en daardoor minder kostbaar en meer bedrijfsvaardig;
4. infanteristen, die sneller en effectiever kunnen optreden, omdat ze beter zijn geoefend en doelmatiger bewapend.

In het onderhavige artikel keert sch. zich tegen bovenomschreven opvatting en zegt hierover het volgende. Het opsplitsen van de infanterie in korpsen met afzonderlijke gespecialiseerde taken zal in de praktijk nimmer tot succes kunnen leiden. In oorlogstijd is er altijd

een tekort aan infanterie. Wanneer specialisatie haar intrede doet, wordt het helemaal onmogelijk ooit nog voldoende infanterie van de gewenste soort tijdig op de juiste plaats te kunnen inzetten. In plaats van flexibel zou de infanterie in hoge mate inflexibel worden.

De door Captain Hirsch genoemde taken zijn alle drie essentieel voor de infanterie. De manier waarop de infanterist het gevechtsveld bereikt kan variëren (per vliegtuig, per schip of per (pantser)voertuig), doch eenmaal ter plaatse dient hij zijn taak in beginsel te voet uit te voeren en, vreemd genoeg, dan blijkt dikwijls dat de infanterie in het gevecht te voet sneller voorwaarts gaat dan per voertuig. Dit komt voort uit zijn terreinvaardigheid — de infanterist staat voor geen enkele hindernis — en zijn vermogen om het terrein geheel uit te buiten. Wanneer hij tracht vanuit zijn pantservoertuig te vechten, wordt hij een pseudo-tankman van een zeer slecht soort.

De infanterie dient zo veel mogelijk vuursteun te ontvangen, maar mag zelf niet zodanig met zware wapens worden uitgerust, dat zij log en onbeweeglijk wordt.

De taak van de infanterist begint pas, wanneer hij met zijn beide benen op de grond staat, juist zoals de taak van de parachutist begint, wanneer hij na het verlaten van zijn toestel de grond heeft bereikt. Wij zouden raar opkijken, wanneer vliegtuigen met parachutisten aan boord zouden worden ingezet voor aanvallen op gronddoelen of voor bombardementen.

In het gevecht moet de infanterie alle infanterietaken kunnen vervullen. De verleiding om de infanterie te specialiseren voor afzonderlijke deeltaken moet met grote beslistheid worden tegengegaan.

„The role of the infantry in combat”, door Genn G. Bredin, in „British Army Review”, april 1971

G. J. BIJLSMA, Lkol Inf

Een eeuw „militaire sterren”

Honderd jaar geleden werden in Italië de „militaire sterren” ingesteld als onderscheiding voor de militaire uniform. Deze sterren hebben sindsdien in niet onaanzienlijke mate bijgedragen tot de eenwording van de krijgsmacht, anderzijds echter vaak tot misverstanden aanleiding gegeven, aangezien de dragers ervan in andere landen vaak als officieren werden beschouwd, hoewel zij dit in de meeste gevallen niet waren.

Tot het dragen van „militaire sterren” zijn uitsluitend geuniformeerden van de Italiaanse krijgsmacht gerechtigd. Die krijgsmacht omvat de landmacht, de zee strijdkrachten, de luchtmacht, de Guardia di Finanza (douanediens), de Carabinieri en de Guardia di Pubblica Sicurezza (Rijkspolitie).

Het besluit tot instelling van dit kenteken dateert van 13 december 1871: „Op voorstel van de minister van oorlog en van marine zullen alle personen die zijn onderworpen aan de militaire jurisdictie als gemeenschappelijk en kenmerkend onderscheidingsteken van de militaire uniform een vijfpuntige ster dragen op de revers van de kraag van jas of mantel.”

In datzelfde jaar werd de Italiaanse eenmaking besloten met de aanwijzing van Rome als hoofdstad van het Koninkrijk Italië. Daarmee was een einde gekomen aan een reeds eeuwen durende toestand, waarbij het schiereiland was verdeeld in een groot aantal — vaak kleine — staten, elk met eigen legers en eigen uniformen.

Op 4 januari 1872 werd een instructie uitgevaardigd, waarbij werd vastgesteld dat opperofficieren geborduurd gouden sterren zouden dragen, officieren zilveren en de overigen witte wollen of katoenen sterren. De sterren dienen een omtrek te hebben van 21 mm; de officieren mogen, in plaats van geborduurde sterren, afneembare sterren in de juiste kleur en vorm dragen.

De sterren werden — als symbool van de eenheid van Italië — zo populair dat in 1907 een afzonderlijk besluit moest worden uitgegeven dat het aanbrengen van dergelijke sterren op niet-militaire uniformen verbodde op straffe van een boete. Tijdens de Eerste Wereldoorlog identificeerde men de militaire sterren met de begrippen discipline en militaire eer; veel soldatenlieders uit die tijd hebben de „sterren” tot onderwerp en worden nog steeds vol gloed gezongen. Na de Tweede Wereldoorlog werd de zo populaire vijfpuntige ster gekozen als symbool voor de Italiaanse krijgsmacht.

„Le stelletto hanno cent anni”, door Lkol N. Mirena, in „Il Carabiniere”, mei 1971

J. DE LANGE, Maj Gnkr (gsb)

Het kenmerkende van de „Abwehr”

In Zwitserland is onlangs de oude Gevechtshandleiding TF51 vervangen door TF249 tot TF251.

In de nieuwe uitgave is het zo vertrouwde begrip „Verdediging” vervangen door: „Abwehr”. Om de zin van deze verandering te begrijpen, acht schr., die heeft meegewerkt aan de totstandkoming van de nieuwe versie, het voor een juiste interpretatie gewenst op enkele facetten nader in te gaan. Hij stelt daarbij uitdrukkelijk, dat het hem niet te doen is om theoretische spitsvondigheden.

1. Hoewel het begrip „Abwehr” geheel nieuw is, zijn er toch overeenkomsten met de „Verdediging”. De „Abwehr” is, evenals de „Verdediging” een gemengde gevechtsvorm, waarbij zowel defensieve als offensieve elementen een rol spelen. Bovendien wordt eveneens beoogd een vijandelijke aanval af te wijzen. Het accent, aldus schr. ligt dus op het ontzeggen van een bepaald gebied, hetgeen een wezenlijk verschil is met de „Mobile Defence” van de NAVO, waarvan het doel is de vijand te vernietigen. Hij vervolgt dan met te stellen dat bij de „Mobile Defence” het behoud van het terrein slechts middel is en geen doel.

Twee kenmerken van de „Abwehr” zijn werkelijk nieuw.

a. Bij de „Verdediging” lag het accent op het behoud van de vrw. Slaagde de vijand erin het weerstandsgebied binnen te dringen dan moest door inzet van de reserve de vijand worden vernietigd of worden teruggedrongen, ten einde de vrw weer in eigen hand te krijgen. Thans is dat niet meer het geval; TF249/3 stelt uitdrukkelijk: *Het verdedigend gevecht wordt niet om het behoud van de vrw gevoerd, doch om het bezit van het weerstandsgebied.* Daarmee verliest de vrw zijn huidige, doorslaggevend betekenis.

b. Volgens TF51 had de tegenaanval een uitgesproken aanvullend karakter. De reserve werd alleen ingezet, wanneer de vijand het weerstandsgebied binnendrong. Het accent lag op de steunpunten. In de nieuwe Gevechtshandleiding daarentegen zijn de stabiele en mo-

biele eenheden in beginsel gelijkwaardig. TF250/2 stelt: *Het verdedigend gevecht wordt in het weerstandsgebied op tweeërlei wijze gevoerd. Enerzijds worden opstellingen ingenomen, anderzijds worden troepen gereed gehouden voor een beweeglijk, zo mogelijk offensief optreden.* Dit betekent uiteraard niet dat de stabiele en mobiele troepen van gelijke sterkte moeten zijn. TF250/3 geeft aan dat e.e.a. . . . *afhankelijk is van omvang en aard van het weerstandsgebied, alsmede van de eigen en vijandelijke middelen.* TF250/4 vermeldt ter zake: *Een toereikend systeem van verdedigingsopstellingen is voorwaarde voor het voeren van het verdedigend gevecht. De beweeglijk optredende eenheden kunnen hun taak slechts in combinatie met deze opstellingen vervullen.* Uit beide geciteerde passages, aldus schr., blijkt duidelijk het verschil met de „Mobile Defence”. Daar ligt immers het accent op de inzet van beweeglijke „Manövrieremasse”. Naar ’schrijvers mening zou het gevaarlijk zijn een al te groot deel van de beschikbare middelen, conform de „Mobile Defence”, voor het beweeglijke optreden te bestemmen. Hij vervolgt deze zinsnede met: *Daartoe dwingt ons overigens de samenstelling van ons leger: van de 220 infanteriebataljons zijn er slechts 24 gemechaniseerd.*

2. Doel van de „Abwehr” is het beheersen van een bepaald gebied (TF249/2). Volgens schr. betekent dit beslist niet dat het gehele weerstandsgebied moet worden behouden. De beschikbare middelen zijn nu eenmaal niet toereikend om ieder dorp of gehucht, bos en heuvel te bezetten en op deze wijze aan de vijand te ontzeggen. Wat precies wordt bedoeld geeft TF249/2 aan: *De vijandelijke aanval moet worden opgevangen en binnengedrongen vijand moet worden vernietigd. Lukt dat niet, dan moet de vijand ten minste worden teruggedrongen dan wel zijn uitbraak uit het weerstandsgebied worden verhinderd.* De volgorde is volgens schr. bewust gekozen. Door het tot staan brengen van de vijandelijke aanval vóór de vrw wordt op de meest zekere en efficiënte wijze het weerstandsgebied beheerst. Vandaar dat het opvangen van de vijandelijke aanval als eerste vermeld staat. Vervolgens worden vernietigen en terugdringen genoemd. Vernietigen heeft prioriteit, omdat teruggedrongen vijand vroeg of laat wederom tot de aanval kan overgaan. Ten slotte moet minimaal, dus ook in het ongunstigste geval, een uitbraak naar elke richting worden verhinderd.

De auteur is zich ervan bewust dat vorenstaande, afgeleide doelstellingen tal van vragen oproepen, zoals: — moeten onder alle omstandigheden voldoende troepen beschikbaar zijn om bedoelde uitbraak te voorkomen?

— is het niet voorzichtiger de vijand terug te dringen in stede van te vernietigen? Een tegenaanval met het doel de vijand te vernietigen is immers een gedurfde actie;

— verdient het geen aanbeveling de vijand het weerstandsgebied te laten binnendringen om hem daar te vernietigen in plaats van de vijand van meet af aan het binnendringen te beletten?

Welke oplossing is nu de beste: de zekere maar weinig lonende of de gedurfde met het uitzicht op een beslissend resultaat? Het voorschrift kan hierop geen antwoord geven; de verantwoordelijke commandant moet naar bevind van zaken handelen.

Schr. besluit het artikel met de volgende conclusies.

— Hoe sterker de hindernis is waarachter wordt verdedigd, des te groter is de kans op succes bij het voorin opvangen van de vijandelijke aanval.

— Is — bij uitzondering — geen sterke hindernis aanwezig, dan kan het gerechtvaardigd zijn het verdedigend gevecht meer in de diepte aan te vangen. Deze wijze van optreden heeft echter alleen succes, indien voldoende gepantserde eenheden beschikbaar zijn.

„Zur Charakteristik der „Abwehr““, door A. Ernst, in „Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift“, mei 1971

J. P. VERHEIJEN, Maj Inf (gsb)

Internationale samenwerking bij militaire materieelprojecten

Actuele situatie

De samenwerking tussen de Europese landen op het gebied van de defensie-industrie is een onafwendbare ontwikkeling, die enerzijds wordt afgedwongen door de technologische evolutie en anderzijds wordt bepaald door de politieke ontwikkelingen. Zij is een noodzaak die wordt gedictieerd door:

- de stijgende kosten van research en ontwikkeling;
- de vermindering van het aantal te produceren eenheden van een nieuw wapensysteem als gevolg van de toenemende effectiviteit per eenheid;
- de relatieve daling van de defensiebudgetten.

Ieder land wordt momenteel geconfronteerd met het fundamentele probleem, hoe het aspect samenwerking te hanteren zonder daarbij zijn autonomie en vrijheid van handelen prijs te geven. Internationale samenwerking is mogelijk. De ervaringen met en de succesvolle realisering van de meeste, overigens onder ongunstige omstandigheden en zonder voldoende voorbereiding geïnitieerde, projecten bewijzen dit. Voorbeelden van samenwerking tussen de Europese landen op het gebied van militaire materieelprojecten zijn de veelal op bilaterale basis tot stand gekomen overeenkomsten tussen Frankrijk en resp. Groot-Brittannië, West-Duitsland en België. Deze Franse samenwerking met andere Europese landen heeft zich in feite toegespitst op het terrein van de luchtvaart en de rakettechniek en betreft o.m. de projecten:

— met *Groot-Brittannië*: lucht-grondraket Martel, gevechtsvliegtuig Jaguar, hefschroefvliegtuig SA330—SA 341;

— met *West-Duitsland*: transportvliegtuig Transall, antitankraket Milan en Hot, luchtafweerraket Roland;

— met *België*: gevechtsvliegtuig Mirage F-1.

Niet te ontkennen valt het feit dat de ontstaansgrond van de tot op heden plaatsgevonden hebbende (bilaterale) samenwerking in wezen een uitvloeisel is van politieke desiderata. Vooral in de beginperiode dienden, op het niveau van de praktische uitvoering, de militaire autoriteiten enerzijds en het bedrijfsleven anderzijds zich naar deze politieke wensen te schikken.

Criteria voor internationale samenwerking

Bij de keuze tussen het alternatief: nationale of interna-

tionale ontwikkeling en/of productie van een militair materieelproject, dient de betrokken regering zich de volgende vragen te stellen.

a. Zijn, rekening houdend met andere reeds in gang gezette projecten, de ontwikkelingskosten van het nieuwe project met de naar verwachting beschikbare financiële middelen te verenigen?

b. Is de productieserie zodanig groot dat niet alleen in de behoefte van het eigen land kan worden voorzien en eventuele te verwachten buitenlandse orders kunnen worden gehonoreerd, of is ze van voldoende omvang om de ontwikkelingskosten voor een redelijk deel te dekken?

c. Bewegen wij ons met de te initiëren ontwikkeling binnen het kader van onze industriële mogelijkheden, of is er bij ons een bestaand technologisch hiaat dat slechts met buitenlandse hulp is op te vullen?

d. Pleiten, ten einde onze concurrentiepositie op de wereldmarkt te versterken, belangrijke industriële en politieke redenen voor samenwerking?

e. Impliceert de ontwikkeling in samenwerkingsverband het gevaar dat een sector van onze industrie in moeilijkheden geraakt, of is er eerder reden om de eigen industrie door de concurrentiestelling een impuls te geven?

Indien de beantwoording van deze vragen resulteert in een keuze voor internationale samenwerking, dan dient men het met de partner eens te worden over de omschrijving van het gemeenschappelijk te ontwikkelen product. Hierbij is het product niet voldoende gespecificeerd met een „projectontwerp“ dat de technische specificaties van het uitrustingsstuk bevat, maar hierbij is nodig — en dat is een aspect dat tot op heden nauwelijks aan de orde is geweest — een specificering van de relevante karakteristieken van het product, zoals de stuksprijs, het maximale gewicht, het bedrag van de ontwikkelingskosten enz. De vastlegging van dergelijke criteria heeft het voordeel dat de partners het na het onderzoek naar de technische uitvoerbaarheid („feasibility“) volledig eens zijn over de doelstellingen en dat wordt voorkomen dat een van de partners regelmatig met nieuwe eisen komt waardoor een kwaliteitsescalatie ontstaat met alle gevolgen van dien.

Organisatie

Indien de noodzaak en mogelijkheid van samenwerking t.a.v. de ontwikkeling van een gespecificeerd product vaststaan, worden wij direct geconfronteerd met het probleem van de organisatie, zowel op het niveau van de bestuurlijke (defensie) instanties, als op dat van de industrie. Dit vraagstuk van de organisatie betreft zowel het aspect van de organisatiestructuur als dat van de procedures.

Organisatiestructuur

Het vraagstuk van de structuur is zowel op bestuurlijk als op industrieel niveau waarschijnlijk het aspect dat tot op heden het minst succesvol ter hand is genomen en dat alleen al daarom extra aandacht verdient.

Tot op heden hebben drie principes gegolden.

a. In het stadium van de ontwikkeling worden de finan-

ciële lasten en de te verrichten werkzaamheden gelijkelijk over de samenwerkende landen verdeeld.

b. In de produktiefase vindt de verdeling plaats naar rato van de grootte van de nationale opdrachten en op basis van 50% van de exportorders.

c. Een tweeledige organisatie op alle niveaus, hetgeen impliceert dat beslissingen slechts eenstemmig kunnen worden opgenomen.

De consequenties van deze opzet zijn:

— een vervaging van verantwoordelijkheden en bevoegdheden die in ieder opzicht nadelig voor de uitvoering van het project is, en die resulteert in een beïnvloeding van de technische resultaten van de fabrikant, vertragingen, stijging van fabricagekosten, het niet de hand houden aan de oorspronkelijke specificaties;

— een stijging van de prijzen van het serieproduct alsmede van de totale aan het project gerelateerde kosten.

Ten einde bij de in de toekomst op te zetten organisatiestructuren een groter rendement te verkrijgen, dient te worden uitgegaan van *eenheid* van bevoegdheden en verantwoordelijkheden met alle daaraan gekoppelde relevante consequenties voor de financiering. Ongetwijfeld is de instelling van een collegiaal lichaam (directoraat) vooralsnog onmisbaar, zeker bij de uitvoering van grote projecten.

Eenheid van bestuurlijke leiding

In dit kader zal de bevoegdheid van het directoraat beperkt blijven tot principiële zaken, zoals het vaststellen van het budget, kredietopening, bewaken van de belangrijkste te verrichten activiteiten en programmering van het project. Het directoraat oefent de hoogste controlerende functie uit en is verantwoordelijk aan de samenwerkende regeringen. Het directoraat, dat kan worden getypeerd als een soort toezichthoudende raad, zal de uitvoering van het project aan een verantwoordelijke overheidsinstantie delegeren. Deze autoriteit is, binnen het kader van het vastgestelde budget, verantwoordelijk voor de uitvoering van het project.

Eenheid van industriële leiding

Op een analoge wijze is ook een eenheid van leiding op het gebied van de industrie te bewerkstelligen en wel door de aanwijzing van een verantwoordelijke „hoofdcontractant”, waarmee de met de uitvoering belaste nationale instantie de diverse contracten afsluit. De hoofdcontractant voert de contractueel overeengekomen werkzaamheden uit in samenwerking met andere bedrijven (onderaannemers).

Gemeenschappelijke financiering

De voor de uitvoering verantwoordelijke nationale instantie is de uitsluitende beheerder van de fondsen, hetgeen bij voorbaat iedere andere mogelijkheid uitsluit, bv. betaling door nationale instanties aan bedrijven in eigen land. Dit principe van de gemeenschappelijke financiering is een noodzakelijk gevolg van het beginsel van eenhoofdige leiding.

Procedures

Bij deze beschouwing verdient het aanbeveling het project in fasen te onderscheiden:

- de fase van het onderzoek naar de technische realiseerbaarheid;
- de ontwikkelingsfase;
- de produktiefase.

In de fase van het onderzoek naar de technische realiseerbaarheid is het aan te bevelen ten minste twee bi- of multinationale groepen van bedrijven in concurrentiestelling te plaatsen. Hierdoor wordt een gezonde wedijver bevorderd, hetgeen bevruchtend kan werken op de technische inventiviteit en die dwingt tot een kritische kostencalculatie. Deze concurrentiestelling dient niet plaats te vinden tussen de respectieve nationale industrieën, maar tussen groepen van bedrijven van diverse nationaliteiten.

Na de toetsing van de technische uitvoerbaarheid dienen door de respectieve consortia de volgende data te worden aangegeven: specificaties van het product, de gekozen hoofdcontractant, de begrote fondsen voor de ontwikkeling, de verdeling van de ontwikkelingsactiviteiten tussen de diverse bedrijven en, indien mogelijk, de stuksprijs van het serieproduct.

Hierna kunnen de regeringen een keuze doen uit het project, het consortium en de hoofdcontractant en beslissingen nemen t.a.v. de samenwerking bij ontwikkeling en productie. Tevens wordt de met de uitvoering belaste overheidsinstantie aangewezen die dezelfde nationaliteit dient te hebben als de hoofdcontractant.

Indien instemmen de specificaties van het serieproduct de instemming van de gebruikers hebben, zal de fabricage onder verantwoording van de hoofdcontractant worden geregeld en gefinancierd in een verhouding tot de nationale opdrachten en wel voor een bepaalde periode (bv. 5 jaar). In dit stadium van de ontwikkeling verplichten de regeringen zich tot betaling van hun orders, waarmee de prijs van het serieproduct is gefixeerd en de verdeling van de werkzaamheden over de bedrijven niet meer kan worden verstoord.

Voordelen van deze conceptie

De geschetste principes, waarop een coöperatie tussen de Europese landen dient te zijn gebaseerd, maken het voor de opdrachtgever en de gebruikers mogelijk meer profijt van deze samenwerking te hebben. Zij verschaffen onze industriële bedrijven de mogelijkheid samen te werken en eventueel zelf projecten te initiëren; dit omdat zij duidelijk de voordelen van een dergelijke aanpak zien, nl.:

- één verantwoordelijke hoofdcontractant;
- duidelijk aangegeven technische en financiële verantwoordelijkheden;
- organisatorische en financiële relaties tussen de bedrijven en niet tussen de regeringen;
- gespecificeerde produktkarakteristieken;
- vrije keuze van onderaannemers;
- minder verstoring door controleactiviteiten van de deelnemende regeringen;
- mogelijkheid van schaalvergroting als gevolg van de vorming van industriële combinaties.

„Grenzen und Möglichkeiten der europäischen Verteidigungsindustrie”, door Col. M. Mesnet, in „Wehrkunde”, mei 1971 H. W. WENDERS, Maj Gn (hmb)